

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษา
ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
IN DEVELOPING THE AGRICULTURAL LOCAL WISDOM

โดย

นายสุนทร สารสุวรรณ

SOONTHORN SARAVARN

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต

ประจำปีการศึกษา 2542

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษา
ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

โดย

นายสุนทร สาระวรรณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

พฤศจิกายน 2543

**THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
IN DEVELOPING THE AGRICULTURAL LOCAL WISDOM**

By

SOONTHORN SARAVARN

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Pibulsongkram Rajabhat University

November, 2000

โครงการการศึกษาหลังปริญญาโท มุ่งสู่ความเป็นผู้นำทางการศึกษา

ชื่องานวิจัย บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

ชื่อผู้วิจัย นายสุนทร ธาระวรรณ

วัน เดือน ปีที่เสร็จ 30 พฤศจิกายน 2543

คณะกรรมการพิจารณา

..... ผู้อำนวยการ โครงการฯ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์)

..... อธิการบดี
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรารมณ์ บวรศิริ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์)

มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี Pibulsongkram Rajabhat University

ชื่อโครงการวิจัย บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

ชื่อผู้วิจัย นายสุนทร สารวรรณ

เดือนและปีที่ทำวิจัยเสร็จ พฤศจิกายน 2543

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร 2) ศึกษาความต้องการรับบริการทางวิชาการของผู้นำเกษตรกรในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร และ 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนา บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 36 คน และผู้นำเกษตรกร จำนวน 61 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย สรุปว่า บทบาทของสถาบัน อุดมศึกษาในด้านการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ยังไม่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมเพียงพอ ในทางปฏิบัติยังมีปัญหา ขาดแคลนบุคลากรอาจารย์และงบประมาณ กิจกรรมบริการทางวิชาการและการวิจัยในด้านนี้ยังมีจำนวนน้อย ส่วนความต้องการรับบริการทางวิชาการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร จากการถามผู้นำเกษตรกร พบว่า ต้องการมากและมากที่สุด ในหลายสาขา เนื้อหาสาระเป็นลักษณะองค์รวม เป็นสหวิทยาการ เช่น เรื่องการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อการพึ่งตนเอง และเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นต้น

สำหรับแนวทางการพัฒนา บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น สรุปว่า ด้านนโยบายต้องมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมสามารถนำไปปฏิบัติได้ทุกระดับ สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจะต้องเพิ่มขีดความสามารถให้บทบาทในด้านนี้มีศักยภาพเข้มแข็งขึ้น โดยต้องทุ่มเทระดมกำลังทรัพยากรในการศึกษาวิจัย และบริการฝึกอบรมเผยแพร่ความรู้ เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และแสวงหาผู้ทรงความรู้ของท้องถิ่นเพื่อเป็นวิทยากรร่วมกันในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร และภูมิปัญญาไทย ให้เป็นคลังสมองของท้องถิ่น และเป็นศูนย์รวมพลังภูมิปัญญาในการพัฒนาประเทศต่อไป

Project Title The Role of Higher Education Institutions in Developing
the Agricultural Local Wisdom

Name of the Investigators SOONTHORN SARAVARN

Year 2000

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the opinions of the Higher Education Institution (HEI) administrators and their experts concerning the academic service role for agricultural local wisdom development and, 2) survey the academic service needs of the agricultural leaders in the development of agricultural local wisdom; and then, 3) propose the guidelines on the role development of HEI in the further agricultural local wisdom development. Questionnaire and Interview Forms were used as the instruments, and Samples were 36 HEI administrators with their experts and 61 agricultural leaders. Data were analyzed using percentage, means, standard deviation and Content analysis.

The findings revealed that the HEI role in agricultural local wisdom development was unexplicit and there were some problems. The faculty staffs and budgets were lacking as well as research and the academic service activities were less. Interdisciplinary and wholistic approaches in agriculture were needed more and the most for the agricultural leaders; such as, the contents of the integrated farming for self-reliance and self-sufficient economy.

The proposed guidelines for more effective role of HEI in developing the agricultural local wisdom were concluded that the policy at all levels could be most explicit and workable. The HEI for local development could be stronger supported more potentiality and full allocated resources for more research conductions, training and academic services for public, search more for new body of knowledge and for new local wisdom. The collective intellectuals and participative management, namely as the Think Tank group and Research Center of Thai Agricultural Local Wisdom Development for the country and people development could be moved on forwards.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลงได้อย่างเรียบร้อย ด้วยความอนุเคราะห์และความร่วมมือเป็นอย่างดีจากบุคคลหลายฝ่าย คือ

รองศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ บวรศิริ และรองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ ตินลารัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย ได้กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำปรึกษา และช่วยเหลือทุกประการเป็นอย่างดี

ผู้บริหาร อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ตลอดจนกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกท่าน จากสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลพิษณุโลก (บ้านกร่าง) และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลต่าง ๆ และบรรดาผู้นำเกษตรกรทุกท่านที่ได้กรุณาตอบแบบสอบถาม และให้ข้อเสนอแนะ

ขอขอบพระคุณค้บบรรดาผู้ที่ได้กล่าวชมมาข้างต้นเป็นอย่างสูง รวมทั้งขอบคุณเพื่อนๆ และพี่น้องทุกคน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความห่วงใย และเสริมกำลังใจเป็นอย่างดีทุกประการ

สุนทร สารวรรณ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2 แนวคิด ทฤษฎี หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
ตอนที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของบทบาท อุดมศึกษา	12
ตอนที่ 2 บทบาทสถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาสังคมไทยภาคเกษตรกรรม	15
ตอนที่ 3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย	17
ตอนที่ 4 การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรให้เป็น การเกษตรที่เหมาะสมและการเกษตรที่ยั่งยืน	29
3 วิธีดำเนินการวิจัย	34
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	35
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	35
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	36
การวิเคราะห์ข้อมูล	37
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	37
ตอนที่ 1 ข้อมูลจากการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถาบัน อุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร	37

ตอนที่ 2 ข้อมูลจากแบบสอบถามความต้องการรับบริการทางวิชาการ ของผู้นำเกษตรกรเกี่ยวกับบทบาทสถาบันอุดมศึกษา ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร	46
ตอนที่ 3 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและแนวทางความต้องการรับบริการ จากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร	54

5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	61
สรุปผลการวิจัย	62
อภิปรายผลการวิจัย	71
ข้อเสนอแนะ	75

บรรณานุกรม

ภาคผนวก	85
ภาคผนวก ก. แบบสอบถามผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา	86
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามผู้นำเกษตรกร	90
ภาคผนวก ค. น โขบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในกรวจักรการศึกษา	95
ภาคผนวก ง. วัตถุประสงค์ กฤษฎะและมาตรการ ข้อ 1.3-1.4	107
ประวัติผู้วิจัย	112

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	35
2	36
2.1	46
2.2	48
2.3	49
2.4	50
2.5	51
2.6	53

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2 แสดงแนวคิดกระบวนการพัฒนาโดยบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร	10
3 แสดงแนวคิดกระบวนการพัฒนารวมชนท้องถิ่นจากประสบการณ์นักพัฒนา	11
4 แสดงแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการเกษตรที่ตนเอง	33

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่มีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-8 ผ่านมาเป็นเวลากว่า 30 ปี รัฐและนักบริหารหรือนักพัฒนายังมีทัศนคติหรือมุมมองที่เห็น หรือมองชาวบ้านในชุมชน และท้องถิ่นชนบทว่ายังยากจนถ้าหากยังขาดการพัฒนา รัฐบาลจึงได้ทุ่มเทงบประมาณการพัฒนาลงสู่ชนบทเป็นจำนวนมาก โดยมุ่งหวังอย่างแรงกล้าตามอุดมการณ์และความรู้ที่ได้ศึกษามาเรียนรู้มาจากประเทศตะวันตกในรูปแบบโครงการต่าง ๆ และได้นำวิทยาการ เทคโนโลยีแผนใหม่มาใช้ แต่ยังคงขาดการนำเทคโนโลยีพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยที่มีมาตั้งแต่อดีตมาศึกษาปรับปรุง หรือปรับปรุงยุคสมัยใหม่ให้เหมาะสม เป็นผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนมีปัญหาไม่สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมเดิมของตนได้อย่างมีความสุข เหมือนดังเช่นในอดีตที่ค่อย ๆ พัฒนาสืบทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเราเองและสามารถพึ่งตนเองได้สืบต่อกันมาโดยตลอด (พระธรรมปิฎก, 2542 ; เสน่ห์ จามริก, 2542 ; ประเวศ วะสี, 2542.)

การพัฒนาที่เน้นด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หรือเน้นการพัฒนาเฉพาะด้าน โครงสร้างอำนาจการปกครองอย่างเดียวย่อมยังไม่เพียงพอ จะต้องศึกษาถึงประเด็นความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ระบบการคิดและความเฉลียวฉลาดของชาวบ้านรวมทั้งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนด้วย เพราะประเด็นดังกล่าวคือรากฐาน และสาระที่แท้จริงของชุมชนและสังคมไทยในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อภิชัย พันธเสน, 2539 : ยศ สันตสมบัติ, 2539 : ฉัตรวิทย์ นวตศภา, 2540 : เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540 : เสน่ห์ จามริก, 2542.)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจเป็นคำใหม่ในวงการศึกษาระดับสูงและในวงการพัฒนา แต่แท้จริงนั้น แนวคิดและการปฏิบัติมีมานานแล้วในชุมชนหมู่บ้านไทย ผู้ที่ทำงานในท้องถิ่นเพียงคนเดียว และกล่าวถึงกันอย่างจริงจังเมื่อไม่นานนัก กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชนซึ่งทำงานอยู่ในระดับหมู่บ้านเป็นกลุ่มแรกที่ได้อธิบายเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และมองเห็นคุณค่าที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับกิจกรรมพัฒนาได้อย่างมีศักดิ์ศรีและน่าสนใจ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542)

ก่อนการศึกษาเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีการศึกษาเรื่องทำนองนี้โดยเรียกชื่อว่าการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน หรือการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น ประเด็นสำคัญในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงยังไม่ได้นำมาใช้โดยตรงกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ แต่มีแนวโน้มว่าจะนำมาเชื่อมโยง

หรือประยุกต์ใช้มากขึ้น ความสนใจเริ่มแรกนี้จึงเป็นการตระหนักในภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นวรรณกรรม และการวิจัยในเรื่องนี้จึงยังมีจำกัด แม้จะมีการศึกษาองค์ประกอบด้านสังคม วัฒนธรรมเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองในชนบทไทยมาก่อน รวมทั้งมีการวิจัยผลกระทบของการศึกษาต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกรด้วย (วราภรณ์ บวรศิริ และคณะ. 2525) แต่เรื่องการศึกษาที่ยังไม่ครอบคลุมเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรให้เป็นที่รู้จักทั่วไปอย่างแพร่หลายมากนัก

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งหมายถึง ความรู้ของชาวบ้านซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุงประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ ตามสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านในสมัยก่อนจะยังยึดยั้งยั้งธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากินแต่ก็ต้องใช้สติปัญญาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเพื่อความอยู่รอด เมื่อสมาชิกในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องขยายที่ทำกิน ต้องห้กรังทางพง บุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ การทำไร่ทำนา ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผล เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ชาวบ้านรู้จักการแปรรูปผลผลิตในหลายรูปแบบ รู้จัดการถนอมอาหารไว้ให้กินได้นาน การคองการหมัก เช่น ปลาจี่ น้ปลา ผักดอง ปลาเค็ม การแปรรูปข้าวก็ได้มากมายนับร้อยชนิด ชาวบ้านสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะทำนาเป็นหลัก เพราะเมื่อมีข้าวแล้วก็สบายใจ อย่างอื่นพอหาได้จากธรรมชาติ เมื่อเสร็จหน้านาหญิงทอผ้าผู้ชายตีเหล็ก มีการทอผ้า ทำเสื่อ เลี้ยงไหม ประดิษฐ์เครื่องมือการเกษตรและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น หัตถกรรมก็เป็นทรัพย์สินและมรดกทางภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่งของบรรพบุรุษ ถ้วยคำใหม่ ผ้าฝ้าย ฝีมือในการทออย่างประณีต รูปเครื่องมือที่สานด้วยไม้ไผ่และอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ได้ถูกบรรจงสร้างขึ้นมาเพื่อการใช้สอยและประโยชน์ในการยังชีพ ไม่ใช่เพื่อการค้าขายแต่สามารถยังชีพและพึ่งตนเองได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หากเป็นที่แพร่หลายเป็นที่ยอมรับทั่วประเทศอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภูมิปัญญาไทย ซึ่งมีลักษณะเป็นการสะสมองค์ความรู้ขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมและในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และมีการถ่ายทอดสืบทอดมากันเป็น วัฒนธรรม ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นที่มาของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ความเชื่อทางศาสนา วิธีการทำมาหากินตลอดจนศิลปวิทยาการต่าง ๆ สังคมมนุษย์มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันระหว่างคนต่างชุมชน การแลกเปลี่ยนจึงก่อให้เกิดการเพิ่มพูนและความหลากหลายโดยใช้ภูมิปัญญาตลอดมา ภูมิปัญญาเหล่านี้ใช้การได้ดีในการแก้ไขปัญห และปรับตัวให้เข้ากับสภาพเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการยังชีพ จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ราบระหว่างภูเขาจะมีความสามารถบังคับน้ำซึ่งไหลลงสู่ที่ต่ำมาเลี้ยงไร่นา คนที่มีอาชีพทำนาจะรู้จักปรับพื้นที่ให้เหมาะกับการปลูกข้าวและรู้จักคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและภูมิอากาศ สังคมไทยได้มีพัฒนาการมาไม่น้อยกว่าพันปี โดย

มีพื้นฐานมาจากสังคมชาวไร่ชาวนา มีพุทธศาสนาเป็นเครื่องกำกับจริยธรรมและแนวความคิด ประเทศไทยมีความหลากหลายระหว่าง ภูมิภาค เหนือ อีสาน กลาง ใต้ มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดวิถีการครองชีพ การครองชีพอยู่ในภูมิภาคที่ต่างกันอย่างนี้ก่อให้เกิดภูมิปัญญาอันหลากหลาย และคล้ายคลึงกันในแต่ละภูมิภาค ซึ่งมีลักษณะร่วมคือสังคมชาวไร่ชาวนา และพุทธศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไป (เอกวิทย์ ฌ กลาง. 2540)

ลักษณะการเกิดของภูมิปัญญา มีกระบวนการเกิด จากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เลือกรองร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญ ที่สามารถแก้ไขปัญหและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับ ยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ดังนั้นความหมายของภูมิปัญญาจึงหมายถึงศักยภาพที่พร้อมปรับเปลี่ยนประสานประสูก์ปรับปรุงความรู้ความสามารถด้วยแนวคิดวิธีการใหม่ ๆ การจัดระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงประสานการณ์ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่ ๆ เพื่อการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและดีกว่าเดิมศักยภาพของกลุ่มคนในแต่ละชุมชนท้องถิ่น จึงนับเป็นพื้นฐาน เป็นแก่นสารและพลังอันสำคัญที่จะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นจากศักยภาพในการปรับตัว และการศึกษาเรียนรู้ของบุคคล หรือกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่นหนึ่ง ๆ นั้นเอง ทั้งนี้เพื่อการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมอยู่รอดได้ และพึ่งตนเองได้อย่างเป็นปกติสุขยิ่งขึ้นของชุมชนส่วนรวมทั้งหมด (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมาในชุมชน เมื่อชุมชนเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมสมัยใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มีการปรับตัวเช่นเดียวกัน ความรู้ต่าง ๆ ที่ไม่มีการปฏิบัติสืบทอดเริ่มสูญหายไป เช่น งานหัตถกรรมทอผ้าหรือเครื่องเงิน เครื่องเงิน และถึงแม้จะยังเหลืออยู่ ก็ได้ออกพัฒนาไปเป็นการค้า ไม่สามารถรักษาคุณภาพและฝีมือแบบดั้งเดิมไว้ได้ ในการทำงานหากินมีการใช้เทคโนโลยีทันสมัยใช้รถไถแทนควาย รถไถเดินแทนเกวียน เปลี่ยนจากการทำเพื่อยังชีพ พึ่งตนเองได้ไปเป็นการผลิตเพื่อการขาย ผู้คนต้องการเงินเพื่อซื้อเครื่องบริโภคต่าง ๆ ทำให้ถึงแวดล้อมเปลี่ยนไป สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ผู้นำการพัฒนาเริ่มเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานทางภาครัฐสถาบันการศึกษาและภาคเอกชนเริ่มให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูและค้นคิดสิ่งใหม่ สร้างภูมิปัญญาเทคโนโลยีใหม่ ความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์สุขของสังคมเพิ่มมากขึ้นและเตรียมพร้อมในการแก้ไขหรือเผชิญกับปัญหาและสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ต่อไปด้วย (เอกวิทย์ ฌ กลาง. 2540)

การวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา โดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 185) เสนอแนะว่า ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติการกิจเพื่อการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในองค์กรและหน่วยงานระดับนโยบาย ให้คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดให้นำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยไว้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 นั้น

เรื่องการศึกษาควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภูมิปัญญาไทยให้เป็นนโยบายของทบวงมหาวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการในทุกระบบการศึกษาและทุกระดับการศึกษา ด้วยการสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาไทยในระดับปริญญาและจัดให้มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทบวงมหาวิทยาลัย ส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาดลอดชีวิตรวมทั้งพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาไทยในระดับปริญญาในมหาวิทยาลัยที่มีความพร้อมและขยายผลอย่างต่อเนื่อง กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนภูมิปัญญาไทยให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาคามอรรถาศัยโดยมีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ

สำหรับแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศและการกำหนดหลักสูตรด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรจัดตามสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุดและจัดให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชนในท้องถิ่นด้วย สำหรับการจัดการศึกษาในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นกระบวนการที่จะต้องให้คนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาด้วย ทั้งนี้รัฐจะต้องให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในเรื่องการกำหนดกรอบ หรือทิศทางของการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การกำหนดหลักสูตรสถาบันการศึกษาควรเปิดกว้างและกำหนดให้น้อยที่สุด คือบอกแค่จุดประสงค์เท่านั้น ให้เอากระบวนการเข้ามาถ่วงน้ำหนัก เพื่อตรวจสอบว่าได้เรียนรู้กระบวนการอะไร ส่วนเนื้อหาถือว่ารองลงไป (กรมวิชาการ, 2538 : 2539)

เรื่องการทำหลักสูตรไปใช้ควรประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับชุมชนให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษาในกรณีปัญหา โดยนำภูมิความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาแก้ปัญหาในเรื่องการเรียนการสอน สำหรับตัวครูเองก็ควรทำความเข้าใจกับชุมชนของตน ทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และนำกำลังของชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งของการสอน เพื่อให้ความรู้แก่ผู้เรียนและพยายามทำให้สถาบันการศึกษาเป็นสถานที่เพื่อพัฒนาชีวิตและชุมชน ในบางกรณีชุมชนอาจจะเป็นหลักหรือตัวอื่นในการจัดการศึกษาบางลักษณะ แต่เราคงจะต้องทำความเข้าใจกับชุมชนในเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยากรท้องถิ่นให้ชัดเจนเสียก่อน เพราะจากการศึกษา พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่สถาบันการศึกษามีน้อยมาก บางท้องถิ่นการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสถาบันและชุมชนยังไม่ชัดเจน ดังนั้นบทบาทของครูอาจารย์ตามแนวคิดของกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ (2538) ได้เสนอแนะให้มีการปรับเปลี่ยนดังนี้

1. จะต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชนทั้งจากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งทีอยู่รอบ ๆ ตัวผู้เรียนหรือสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนมา กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน

2. จะต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้านและปราชญ์ชาวบ้านพร้อมทั้งศึกษาวิธีการตั้งเอาตั้งที่เป็น ศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ควรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้ และศึกษาวิธีการต่าง ๆ จากการ ไปเยี่ยมสถาบันการ ศึกษาอื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคนและพัฒนาสถาบันของคน ได้ดีขึ้น

4. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ควรดึงศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากร หรือเป็นที่ปรึกษา ควรระดมบุคลากร คณะบุคคลที่ เข้าใจในการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์กรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ เรียนการสอนเท่าที่จะทำได้

5. ควรจัดให้มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่ยึดแต่หนังสือเรียน เท่านั้น

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาต่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมใน การแก้ไขปัญหาของชุมชน

การศึกษารายงานคณะกรรมการสภาพัฒนาฯ เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนากภาคเหนือ และ จังหวัดพิษณุโลก (กรกฎาคม 2540) หนังสือชุด พิษณุโลก 2020 วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนา สี่แยกอินโดจีน (น.พ. พลเดช ปิ่นประทีป. 2540) รวมทั้งแผนพัฒนาตำบล เช่น อบต.วังพิถล อบต.บึงกอก อบต.มะตูม และ อบต.วังทอง ประจำปี พ.ศ. 2542 สรุปว่า ชุมชน อบต. มีปัญหาลำคัญ ได้แก่ ความยากจน ประชาชนขาดที่ดินทำกิน มีปัญหาการประกอบอาชีพทางการเกษตร ปัญหา น้ำท่วมในฤดูฝน ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง การคมนาคมไม่สะดวก ปัญหาสุขภาพจิตและเอดส์ในวัยรุ่น ปัญหาคนด้อยโอกาสขาดโอกาสทางการศึกษาและปัญหาการว่างงาน การอพยพย้ายถิ่น เพื่อ ประกอบอาชีพรับจ้างชายแรงงาน เป็นต้น ทำให้ปัญหาความยากจนมีมากขึ้นถึงร้อยละ 70 ซึ่งข้อมูล เดิมเมื่อปี 2538 ชุมชนดังกล่าวเดิม มีผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรถึงร้อยละ 70 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 15 ค้าขายทั่วไปร้อยละ 10 อาชีพอื่น ๆ และข้าราชการร้อยละ 5 เมื่อเทียบกับข้อมูลปี 2541 พบว่าผู้ปกครองนักเรียนประกอบอาชีพทางการเกษตรลดลงเหลือประมาณร้อยละ 40 อาชีพรับจ้าง เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ค้าขายประมาณร้อยละ 15 อาชีพรับราชการ และอื่น ๆ ประมาณร้อยละ 15 แสดงว่าแนวโน้มวิกฤตปัญหาน่าจะมีมากขึ้นหากไม่รีบหาวิธีการปรับปรุงแก้ไข ชุมชนหมู่บ้าน ชนบท ในลักษณะเช่นนี้และมีปัญหาวิกฤตอย่างนี้ อาจจะต้องล่มสลายไปในไม่ช้าก็อาจเป็นไปได้ (ประเวศ วะสี. 2530 : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2542)

ในสภาวะวิกฤตเช่นนี้ สถาบันของสังคม เช่น มหาวิทยาลัยชนเรศวร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และสถาบันราชภัฏ ในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์-หน้าที่ในการให้การศึกษา ถ่ายทอดวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุ-บำรุงศิลปวัฒนธรรม และส่งเสริมวิद्यฐานะครู รวมทั้งสถาบันการศึกษา-องค์กร-กลุ่ม-ชมรมต่าง ๆ และผู้นำของชุมชนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมอย่างไรในการช่วยเหลือเกื้อกูลแก้ปัญหาและช่วยกันฟื้นฟูบูรณาการ หรือช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งในค้ำนภูมิปัญญาการศึกษาเรียนรู้ การงานอาชีพ-เทคโนโลยีที่เหมาะสม ทางด้านการเกษตร และในด้านอื่น ๆ เพื่อให้สามารถฟันฝ่าเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตเช่นนี้ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนมั่นคงในระยะยาวต่อไป

จากผลการศึกษาวิจัยและพิจารณาภาพรวมของสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยกับปัญหาความยากจนและการพัฒนาภูมิปัญญา ประชากรท้องถิ่นทางการเกษตร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ร้อยละ 60-70 ของประเทศ ยังอยู่บนเส้นทางอุ้งนาคและมีแต่จะเห็นห่างกันมากยิ่งขึ้นนั้น ควรจะต้องเร่งให้มีการแก้ไขโดยรีบด่วน (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2542) อย่างไรก็ตามการปฏิรูปการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากของคนจนทั้งแผ่นดินต้องมีการคิดค้นและผลักดันจากภาคการศึกษา โดยเฉพาะระบบอุดมศึกษา (ประเวศ วะสี, 2542 : 11-12) ดังที่ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ระบุว่า การอุดมศึกษาเป็นหลักการผลิตองค์ความรู้ที่เกิดจากการประสานวิชาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้การอุดมศึกษามีบทบาทนำการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 6) ครูอาจารย์ ควรเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่นำทางความคิดเป็นผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ประสานแหล่งความรู้วิชาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

บทบาทหน้าที่หลักของอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ดี คือการรู้จักรากฐานภูมิปัญญาของตนและสามารถเลือกสรรสิ่งเฉพาะให้ให้เกิดความรู้หรือภูมิปัญญาใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2530) กระบวนการพัฒนาทางวิชาการและวิชาชีพความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิชาความรู้ใหม่ต้องมีการพัฒนาส่งเสริมควบคู่ไปด้วยกัน ไม่ไว้หนหลังหรือแตกแยกออกจากกันดังเช่นที่เป็นอยู่ (เสนห์ จามริก, 2533 : 47-54) การมุ่งแข่งกันให้ตามทันโลกโดยปราศจากรากฐาน ภูมิปัญญาของตนเองจะยิ่งเสียเปรียบเป็นทวีคูณเพราะรากฐานภูมิปัญญาที่สำคัญที่สุดคือ คุณภาพทรัพยากรคนส่วนใหญ่ของประเทศในภาคเกษตรกรรมและท้องถิ่นชนบท แต่หลักสูตรและการเรียนการสอนโดยทั่วไปของอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยไทยไม่ได้ถือชนบทและภาคเกษตรกรรมเป็นมิติสำคัญในการสร้างสรรคการเรียนรู้อและถ่ายทอดความรู้อย่างแพร่หลายมากมายพอเพียงเท่าที่ควร (เสนห์ จามริก, 2542 ; เสรี พงศ์พิศ, 2538)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว จึงเสนอโครงการวิจัย เรื่อง บทบาทของสถาบัน
อุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับ
บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร
2. ศึกษาความต้องการรับบริการทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาของผู้นำเกษตรกรใน
การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร
3. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญา
ท้องถิ่นทางการเกษตร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. มุ่งศึกษาเฉพาะบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลกที่จัดการศึกษาใน
ระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาขึ้นไป ได้แก่ มหาวิทยาลัยนเรศวร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเกษตร
บ้านกร่าง-พิษณุโลก และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
2. มุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ หรือภารกิจ
ที่เป็นกรให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา และความต้องการรับบริการทาง
วิชาการของผู้นำเกษตรกรในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ตาม ความหมาย และ
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น
3. การวิจัยครั้งนี้มีองค์ประกอบ และข้อจำกัดบางประการอันเป็นเหตุให้ผลการวิจัยอาจยัง
ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร เนื่องด้วยเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยในครั้งนี้ มีอยู่จำนวนน้อย
มาก และอยู่ในระหว่างการศึกษาค้นคว้าวิจัยตามนโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท (Role) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ การ
งานหรือภารกิจ ตามสถานภาพและความรับผิดชอบที่มีอยู่ ของบุคคลหรือสถาบัน

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาหมายถึงการปฏิบัติตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนหรือการผลิตบัณฑิต การศึกษาค้นคว้าวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สำหรับสถาบันราชภัฏยังมีบทบาทอีก 2 ด้าน การปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานและองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่หรือภารกิจในการผลิตกำลังคนและจัดการศึกษาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพสาขาต่าง ๆ สำหรับคนที่กำลังเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่แล้วให้มีความรู้ความสามารถในระดับที่สูงขึ้น (Higher Learning) เช่น ในระดับที่เรียกว่า อนุปริญญา-ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สถาบันอุดมศึกษาที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ คือ มหาวิทยาลัยธนเรศวร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (เกษตรบ้านกร่าง) และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร หมายถึง ความสามารถในการบูรณาการผสมผสานความรู้ ทักษะและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ทางด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งทำให้คนสามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เอง เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาด้านการตลาด การหมักกองถนอมอาหารและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น เรื่อง โรค และแมลง) และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร หมายถึง พฤติกรรมหรือกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการและวิชาชีพซึ่งกันและกันของคน บุคลากรหรือองค์ของสถาบันในรูปแบบหรือลักษณะต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาความสามารถในการผสมผสานความรู้ทักษะและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ทางด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม สามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาเองได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ รูปแบบพฤติกรรมหรือลักษณะวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกิจกรรมบริการวิชาการในการสร้างเสริมพัฒนาภูมิปัญญาได้แก่ การเผยแพร่ความรู้ การให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ การร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และการปรับปรุงสมรรถภาพบุคลากร เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลที่ได้รับจากการวิจัยนี้จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อ

1. เป็นข้อมูลความรู้ในการปรับปรุงพัฒนาบทบาทในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมท้องถิ่นของสถาบันอุดมศึกษาให้มีความชัดเจนเข้าใจถึงความต้องการอย่างแท้จริงของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

2. ผู้บริหารและนักวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาจะได้ทราบข้อมูลความรู้แนวโน้ม ความคิด ความต้องการ และความรู้อื่น ๆ จากกรณีวิจัยเสนอเพื่อจะได้นำไปใช้พัฒนาปรับปรุงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้อง (Relevance) ถูกต้องตรงตามความจำเป็น และปัญหา ความต้องการของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

3. เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารและนักวิชาการวางแผนทางการอุดมศึกษาในการปรับปรุงพัฒนาวิเคราะห้นโยบาย และแผน และเป้าหมายของการบริหารสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมท้องถิ่นที่ชัดเจนและบรรลุผลดียิ่งขึ้น

4. เป็นแนวทางการศึกษาค้นคว้าวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่น ทางการเกษตรของไทยให้เจริญก้าวหน้า และจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ โดยรวมต่อไปด้วย

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 2 แสดงแนวคิดกระบวนการพัฒนาโดยบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา
ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

การพัฒนาที่ยั่งยืน
การพึ่งตนเอง
แนวคิด-แนวทาง
ในการพัฒนาต่อไป

การรวมกลุ่ม
การรวบรวมปัญหาความ
ต้องการ และสร้างกระบวนการ
เรียนรู้ร่วมกัน สร้างองค์ความรู้
และภูมิปัญญา-แนวทางการ
พัฒนา

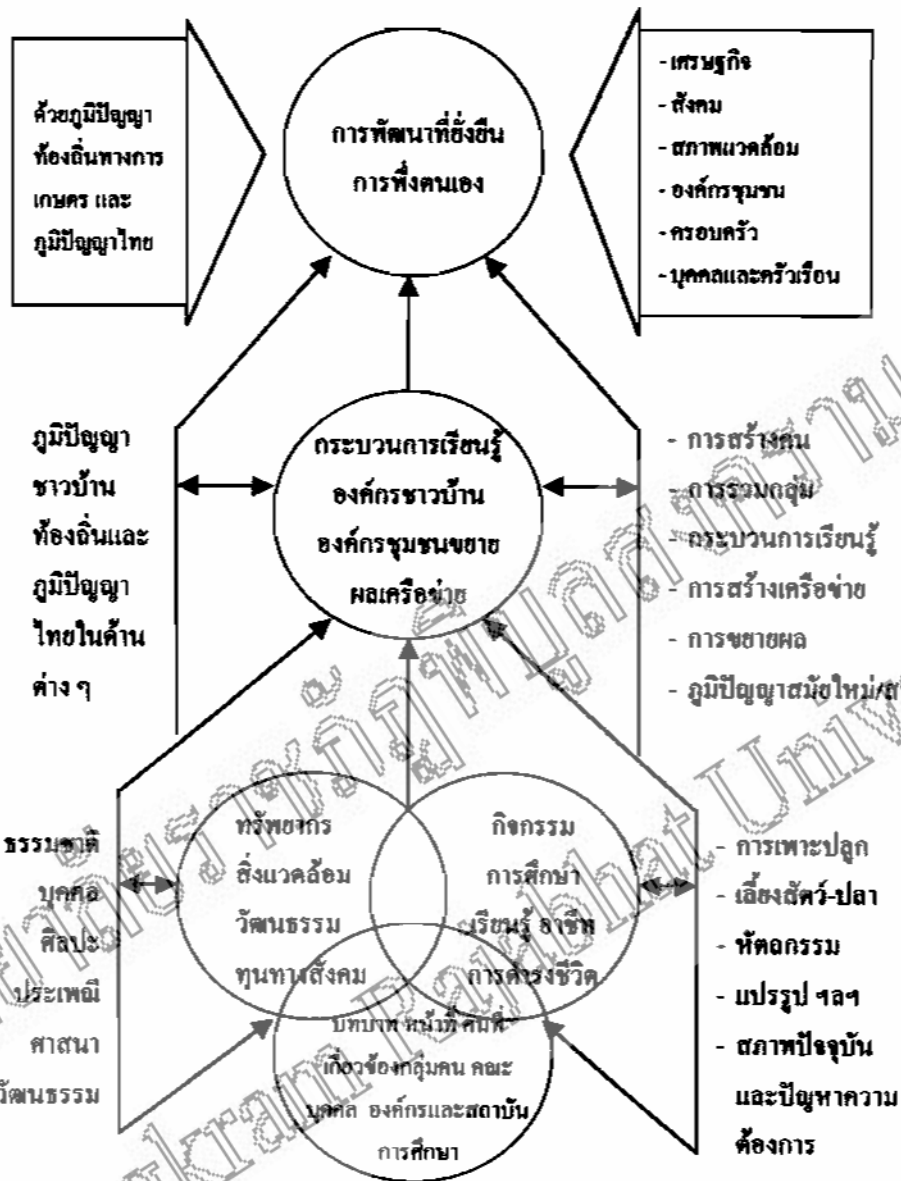
ความสอดคล้อง
กับปัญหาและ
ความต้องการ
ของสังคม

กิจกรรมการบริหาร
การจัดหลักยุทธการ
เรียนการสอนวิจัยและ
บริการทางวิชาการ

บทบาทสถาบัน
อุดมศึกษาตามปรัชญา
ปณิธานและจุดมุ่งหมาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Pibulsongkram Rajabhat University

แผนภูมิที่ 3 แสดงแนวคิดกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากประสบการณ์นักพัฒนา

แผนภูมิที่ 3 แสดงแนวคิดกระบวนการพัฒนาจากประสบการณ์นักพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2538 : 20-25)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของบทบาทอุดมศึกษา

คำว่า “บทบาท” ตรงกับคำว่า "Roles" ในภาษาอังกฤษ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า “บทบาท” หรือ “Roles” ไว้ดังนี้

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “บทบาท” หมายถึงลักษณะที่แสดงออกของบุคลากรภายในกลุ่ม โดยมีรูปแบบของพฤติกรรมที่สอดคล้องตามตำแหน่งหน้าที่หรือการแสดงออกของแต่ละบุคคล ตามสถานการณ์และความมุ่งหวังของสังคม

โอเวนส์ (Owens, 1981) และมอร์เฟต (Morphet, 1974) ก็บคะ กล่าวถึง ความหมายของ “บทบาท” ไว้ว่า “บทบาทของบุคคลใดก็คือ รูปแบบหรือชนิดของพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งน่าจะมี ความหมายเหมาะสมกับบุคคลนั้น ๆ และเป็นไปตามความต้องการและความคาดหวังของบุคคลที่ อยู่ในกลุ่ม

เคธ เดวิส (Keith Davis, 1962) และเนเชวิช (Knezevich, 1975) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบว่า การที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่งต้องมี บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบกำหนดควบคู่ไว้กับตำแหน่งว่าควรจะทำหรือแสดง พฤติกรรมอย่างไรอย่างหนึ่งออกมาในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง บทบาทหน้าที่ (Role) จึงย่อม มีความสัมพันธ์กับตำแหน่ง (Position) ที่บุคคลดำรงอยู่เสมอเหมือนดังความที่ พงพานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2525 (พิมพ์ครั้งที่ 6, 2539 : 459) ได้อธิบายตามความหมายของบทบาทว่าเป็นการทำตามบท การว่าตามบท โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

พิทยา สุวบุญ (2540 : 46-87) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า เมื่อคนหนึ่งเป็น สมาชิกในกลุ่มย่อยดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่ง และแต่ละตำแหน่งย่อมมีหน้าที่ปฏิบัติสำหรับ ตำแหน่งนั้น คือ บทบาท (Role) หน้าที่นั้นเป็นสิ่งควบคู่ไปกับตำแหน่ง แต่มีข้อสังเกตว่าตำแหน่งที่ เหมือน ๆ กันเมื่อคนต่างคนมาดำรงตำแหน่งนั้น การปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งนั้น ของแต่ละคนไม่ เหมือนกันจึงทำให้เราเห็นความแตกต่างบทบาทของแต่ละคนได้

จากแนวความคิดต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จึงพอสรุปความหมายของ “บทบาท” ได้ว่า

บทบาท คือ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหรือหน่วยงานแสดงออกตามตำแหน่งหน้าที่หรือภารกิจงานที่เขาได้รับ และพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นย่อมมีความผูกพันกับความคิดความเชื่อของผู้ดำรงตำแหน่งเองและความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตำแหน่งนั้น การที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของคนในฐานะอยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ย่อมจะเป็นผลดีอย่างยิ่ง เพราะการที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของคนนั้นจะเป็นทางที่จะช่วยกระตุ้นและจูงใจให้บุคคลผู้นั้นปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามที่ตนเองและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องงานนั้น คาดหวังไว้ ซึ่งจะเป็ผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่งานในหน้าที่ของคนและสังคมต่อไปนี้ อีกด้วย (ทบทวมหาวิทยาลัย, 2530 : 1-15)

แนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับบทบาทสถาบันอุดมศึกษา ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมไทย

โดยทั่วไปการอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) ซึ่งหมายถึง การจัดการศึกษาที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา หรือจัดหลังระดับมัธยมศึกษา (Postsecondary Education) สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ของไทยมีบทบาทหน้าที่หลักอยู่ 4 ประการ (วิจิตรศรีสอ้าน, 2518 : 1) คือ

1. สอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคน
2. ทำการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ
3. บริหารทางวิชาการแก่สังคม
4. ถ่ายทอดวัฒนธรรมและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี

บทบาทหน้าที่หลักดังกล่าวของสถาบันอุดมศึกษาเน้นการสอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคมเป็นสำคัญ เพราะเป็นภาระหน้าที่ที่กระทำกันมาตั้งแต่เริ่มมีการก่อตั้งสถาบันการศึกษา เป็นต้นมา ส่วนหน้าที่ด้านการวิจัย การถ่ายทอดวัฒนธรรมและการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน สถาบันอุดมศึกษายังให้ความสำคัญน้อยโดยเฉพาะการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนทั้ง ๆ ที่หน้าที่นี้มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการสอนและการวิจัยเพราะการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนมิใช่สถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้ให้ฝ่ายเดียว แต่เป็นฝ่ายรับด้วย กล่าวคือ ความรู้ ทฤษฎี หลักการ ตลอดจนข้อค้นพบใหม่ ๆ ของสถาบันอุดมศึกษายังเป็นสิ่งที่สรุปไม่ได้ จนกว่าจะสามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน ดังนั้น การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนจะช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาได้ค้นคว้าเรื่องหลักการ วิธีการ และแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ที่จะช่วยแก้ปัญหาสังคมให้ตรงกับความต้องการ และความจำเป็นของสังคมมากขึ้น (ไพฑูริย์ สนิลรัตน์, 2530)

ในฐานะที่สถาบันอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมซึ่งมีความสำคัญมากในการพัฒนาประเทศและกระบวนการพัฒนาประเทศที่สำคัญยิ่งคือ การพัฒนาคุณภาพของประชาชน วิธีการพัฒนาคุณภาพของประชาชนนั้น ก่อ สวัสดิทานิชย์ (2535) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ในการพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพก็คือการศึกษา แนวคิดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปของนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ประชาชนที่ด้อยพัฒนาคุณภาพนั้นร้อยละ 80 เป็นผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน (คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 30-38)

รัฐจึงกำหนดนโยบายให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินงานด้านการให้บริการทางวิชาการอย่างกว้างขวาง นอกเหนือจากการผลิตบัณฑิตซึ่งถือเป็นประชาชนกลุ่มน้อยที่มีโอกาสดีกว่าประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและบุคคลนอกระบบโรงเรียนจึงเป็นบทบาทที่ได้ดูแลผู้ช่วยให้สถาบันการศึกษาคงอยู่อย่างแท้จริง เพราะถ้าประชาชนอยู่ไม่ได้สถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ไม่ได้เช่นกัน หากขาดการสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมจากประชาชน สถาบันอุดมศึกษาจึงควรเป็นสถาบันที่นำสังคมในด้านวิชาการก่อให้เกิดคุณภาพในชีวิตของประชาชน เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรวมของผู้เชี่ยวชาญมากมายหลายสาขาวิชา มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ถ้าได้ผนึกกำลังกันภายในสถาบันอุดมศึกษา ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามการผลิตบัณฑิตเพื่อสนองความต้องการของสังคมไม่สามารถช่วยให้สังคมมีความสมบูรณ์อย่างแท้จริง เนื่องจากการขยายตัวทางวิชาการ ความรู้ต่าง ๆ ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นได้เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ความรู้อื่นๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วกว่าความถาวรของประชาชนที่จะรับไว้ได้ และนำมาใช้ประโยชน์ได้ทันตามความต้องการ

ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษา ควรมีสถาบันร่วมรับผิดชอบในการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ ที่ง่าย เหมาะสมสำหรับชีวิตประจำวันของประชาชน นอกจากนั้นสถาบันควรช่วยประชาชนพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งเกิดมาควบคู่กับการขยายตัวทางวิชาการ เทคโนโลยีทำให้ชีวิตประจำวันของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างใหญ่หลวง ลักษณะการทำงาน ความชำนาญ เทคนิคแล้ว ๆ อาจต้องละทิ้งหรือเปลี่ยนไป สถาบันอุดมศึกษาต้องช่วยเหลือให้ประชาชนก้าวหน้าทันความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสามารถประกันผลได้ด้วย ปัญหาอีกประการหนึ่งคือสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้ปรับตัวไม่ทันจะเกิดความถดถอยในขณะที่ความถดถอยจะเกิดช่องว่างระหว่างสังคมมากขึ้น และในบางครั้งการปรับตัวให้ทันกับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีก็ก่อให้เกิดผลเสีย เนื่องจากเทคโนโลยีเหล่านั้นไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นตัวก่อให้เกิดความรู้และเทคโนโลยี จำเป็นต้องช่วยให้ประชาชนสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง (ลีปพนนท์ เกตุทัต, 2535 ; พระธรรมปิฎก, 2540)

การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนจึงเป็นการช่วยผู้ที่อยู่นอกสถาบัน ซึ่งเป็นผู้ที่ค่อยโอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ที่มีจำนวนมาก เนื่องจากคนเราต้องศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา การศึกษามีใช้สิ่งที่มีสภาพคงที่ (Static) แต่มีสภาพเคลื่อนไหว (Dynamic) และเป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต (Continuing Education) จำเป็นต้องให้สถาบันอุดมศึกษาได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่ต้องการ หากสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้นำวิทยาการที่มีอยู่ใช้ให้ประโยชน์แก่สังคม ก็นับว่าเป็นสถาบันการศึกษาขั้นสูงที่ไร้ประโยชน์ และนับเป็นความล้มเหลวของการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง การที่บุคคลในสถาบันอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญ แคลบ ๆ ในสาขาที่ตนมีอยู่ ในไม่ช้าจะห่างเหินไปจากโลกของความจริงภายนอก ไม่สามารถเข้ากับผู้อื่นและสิ่งรอบ ๆ ตัวได้อย่างฉลาด สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นลักษณะหอคอยงาช้าง (Ivory Tower) จึงมีประโยชน์น้อยโดยเฉพาะเมื่ออยู่ในภาวะที่ประชาชนต้องประสบกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวดเร็วจนเกิดการปรับตัวไม่ทัน หรือมีปัญหาวิกฤติในด้านต่าง ๆ (Brubacher, 1978 : 6-25)

ตอนที่ 2 บทบาทสถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาสังคมไทยภาคเกษตรกรรม

การจัดการศึกษาของประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) และฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) แม้ว่าจะประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งด้านกรขยายในเชิงปริมาณ แต่ยังมีปัญหาในด้านการบริการให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย และยังไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการในกระบวนการพัฒนาคนในสังคมได้อย่างทั่วถึง ดังตัวอย่างการวิจัย พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวเกษตรกร ซึ่งมีถึงร้อยละ 60-70 ของประชากรทั้งหมด มีโอกาสเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 11 ในขณะที่เด็กของครอบครัวนักธุรกิจซึ่งมีสัดส่วนประชากรเพียงร้อยละ 9 ของประชากรทั้งประเทศแต่กลับมีโอกาสเรียนต่อระดับอุดมศึกษาสูงถึงร้อยละ 45-50 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 31-37)

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะที่สอดคล้องกับผลการสำรวจสถานภาพของนักเรียนในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐระหว่างปีการศึกษา 2525-2528 จำแนกตามกลุ่มอาชีพของบิดามารดาและสาขาวิชา ในรายงานผลการวิจัยบทบาทและสัมฤทธิ์ผลของสถาบันอุดมศึกษาไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2530 : 24) สรุปว่านักศึกษาร้อยละ 45.4 มาจากครอบครัวซึ่งประกอบอาชีพในภาคธุรกิจ ประมาณร้อยละ 27.3 มาจากครอบครัวข้าราชการ มีเพียงร้อยละ 11.2 เท่านั้น มาจากครอบครัวในภาคเกษตรกรรม แม้ที่แท้จริงแล้วเกษตรกรเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ และยิ่งกว่านั้นรายงานยังระบุว่า นักศึกษาที่มาจากครอบครัวประกอบอาชีพในภาคธุรกิจและภาคราชการมักจะได้เข้าศึกษาในสาขาวิชาที่อยู่ในความนิยมหรือมีผลตอบแทนที่ดี

กว่า เช่น แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ส่วนนักศึกษาที่มาจากครอบครัวในภาคเกษตรกรรม มักจะได้เข้าศึกษาในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ พยาบาลศาสตร์และเทคนิคการแพทย์ตามลำดับ

รายงานการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาปี 2519-2530 ของทบวงมหาวิทยาลัย พิจารณาจากจำนวนผู้สอบคัดเลือกได้ จำแนกตามอาชีพบิดามารดา และภูมิถิ่นเนา ไพฑูรย์ สีนลาร์รัตน์ (2542 : 17-21, 68-74) สรุปว่าผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 70 เป็นลูกคนรวยอันได้แก่ พ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการระดับสูง และครอบครัวชนชั้นกลางค่อนข้างสูง กลุ่มผู้สอบเข้าได้กว่าร้อยละ 50-75 เรียนอยู่ในเมืองหรือเมืองหลวงในภาคกลาง และเป็นครอบครัวที่มีรายได้ดี ส่วนผู้สอบได้ที่มีจากครอบครัวเกษตรกรรมและครอบครัวอาชีพรับจ้างมีเพียงร้อยละ 3-7 และ 10-14 ตามลำดับ แสดงว่าปรากฏการณ์ของมหาวิทยาลัย การจัดหลักสูตร กิจกรรมการบริการทางสังคม เดินอยู่บนเส้นทางของคนรวยและเป็นไปเพื่อคนรวยเกือบจะโดยตลอด ปิดโอกาสคนจนหรือคนมีเงินน้อยทำให้มองข้ามหรือไม่เห็นและไม่รู้ถึงซึ่งถึงปัญหาความยากจน ความยากไร้และความยากลำบากของคนทั่วไป มีคือเส้นทางคู่ขนานที่นับวันยิ่งจะขยายห่างและห่างเหินเกินการจะแก้ไข ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย อาจารย์และนักศึกษา กับปัญหาสังคมและคนยากจน

สถาบันอุดมศึกษาจึงควรจะมีจิตสำนึกคิดคำนึงหรือพิจารณาถึงหลักการที่ว่า “มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันในสังคมและเป็นคลังสมองของสังคม ด้วยความที่มหาวิทยาลัยสนใจอะไรให้คู่ทำงานวิจัยและการบริการสังคม เพราะงานวิจัยจะเป็นภาพสะท้อนกิจกรรมและผลงานการบริการทางวิชาการของอาจารย์และนักศึกษาได้เป็นอย่างดี” แล้ว จะพบได้ทันทีว่าหัวข้อที่เกี่ยวกับคนจนและความยากจนนั้นมีน้อยมาก ในสาขาทางเศรษฐกิจมีอยู่บ้างแต่ไม่เป็นจุดเด่นเพราะส่วนใหญ่จะเป็นด้านเทคโนโลยี การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตามแนวทางธุรกิจและอุตสาหกรรม (ไพฑูรย์ สีนลาร์รัตน์, 2542)

จากรายงานการวิจัยและตัวอย่างที่อ้างถึงแล้วนั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดและผลการศึกษาของเสรี พงศ์พิศ กับคณะ (2538 : 11-16) ที่ว่าโอกาสทางการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันมีจำกัดอยู่ที่คนจำนวนน้อยในสังคม ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมคืออยู่แล้ว ขณะที่คนจากเกษตรกรรม คนจน คนด้อยโอกาสซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมไทยมีโอกาสจะได้รับการศึกษาเรียนรู้จากสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่น้อยมาก แม้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนที่มีอยู่ในท้องถิ่นก็แทบไม่ได้ใช้ความรู้ และศักยภาพของคน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เช่น การส่งเสริมธุรกิจชุมชน การส่งเสริมการเกษตรและเทคโนโลยีที่เหมาะสม หรือการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของชาวบ้านโดยชาวบ้าน เนื้อหาหลักสูตรไม่ได้ต่างจากที่เรียนในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ซึ่งเน้นทฤษฎีหรือการบริหารจัดการธุรกิจในสังคมอุตสาหกรรมและสังคม

ธุรกิจบริการมากกว่าสังคมเกษตร หากเป็นวิชาว่าด้วยสหกรณ์ก็ไม่ได้ลงไปให้การสนับสนุนวิชาการให้กับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ จำกัดการศึกษาเรียนรู้แค่ในห้องเรียนและเรียนรู้แต่ทฤษฎีต่าง ๆ เท่านั้น แทนที่จะไม่มีสถาบันอุดมศึกษาในห้องถิ่นใดที่ให้ความสนใจส่งเสริมการเรียนรู้ของชาวบ้านอย่างจริงจัง ทั้งหมดเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเข้าสู่ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและภาคบริการตามทิศทางและนโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการส่งออกเพื่อเพิ่มรายได้มวลรวมของประชาชาติ แทนการส่งเสริมการเรียนรู้การเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจแบบพอเพียงหรือการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยซึ่งจะเป็นตัวอย่างต้นแบบของการสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ตอนที่ 3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในทุกชุมชนทุกหมู่บ้านหากแต่คนภายนอกมักละเลยไม่สนใจ การเข้าไปทำงานกับชาวบ้าน เป็นลักษณะของการ “นำเข้าไป” สิ่งที่คุณคิดว่า “ดีกว่า” “เหนือกว่า” สิ่งที่อยู่ในหมู่บ้าน จนมีคำกล่าวที่ว่า “เรากำลังพัฒนาประเทศด้วยความคิดตะวันตก” แต่โชคดียังมีเพราะขณะนี้มีการรื้อฟื้นเรื่องราวของชาวบ้านและอาจเป็น เพราะอิทธิพลของนักพัฒนาที่ทำงานใกล้ชิดกับชุมชน และได้ตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงนำประเด็นเหล่านี้มาพูดคุยกัน เพื่อหาทางออกสำหรับการทำงานกับชุมชนและกำหนดท่าทีการเข้าหมู่บ้าน ในปัจจุบันเราจึงได้ยินคำต่าง ๆ ที่แสดงถึงความรู้ความสามารถของชาวบ้านมากขึ้น เช่น คำว่า “คลังภาพชุมชน” “ปรัชญาชาวบ้าน” “ชาวบ้านสอนชาวบ้าน” นอกเหนือจากคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (เสรี พงศ์พิศ, 2536)

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับถ่ายทอดจากบุคคลและสถาบันต่าง ๆ โดยมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย และมีวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มิมีมานานมีการปฏิบัติโดยผู้คนในท้องถิ่นนั้น การศึกษาในระยะแรก ๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในท้องถิ่น เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของเกษตรกรเป็นรายบุคคลในลักษณะของปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

คำว่า “ปัญญา” “ภูมิปัญญา” เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง ค่อนข้างยากที่จะสื่อสารทำความเข้าใจด้วยภาษาพูดหรือภาษาเขียน และยังคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งเป็นคำใหม่ที่เพิ่งเริ่มใช้เมื่อไม่นานมานี้ อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้พยายามอธิบายความหมาย และลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

ชลทิศย์ เอี่ยมสำอาด และวัศนี ศิลตระกูล (2533) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญา คือ พื้นความรู้ของประเทศในสังคมนั้น ๆ และโดยสังคมนั้น ๆ ปวงชนในสังคมยอมรับรู้ เชื่อใจเข้าใจร่วมกัน รวมเรียกว่า ภูมิปัญญา ฉะนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านน่าจะหมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์ต่อกันมาทั้งทางตรงคือ ประสบด้วยตนเอง หรือทางอ้อมที่เรียนรู้จากผู้ใหญ่ ความรอบรู้สะสมเหล่านี้เรียกว่า ภูมิปัญญา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของชุมชนปัญหาในการดำรงชีวิต และปัญหาในการประกอบอาชีพ โดยที่ ปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้ได้มีกระบวนการวิเคราะห์ และสังสมประสบการณ์มาเป็นเวลานานและเป็นที่ยอมรับนับถือของคุณทั่วไป

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) สะสมขึ้นมาจกประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ และประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักพื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมที่ในบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

สามารถ จันทรสุรีย์ (2536) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง นำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำรงชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2537) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมาอันเป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงแก้ปัญหา จัดการปรับตัวเรียนรู้ และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์หรือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นใด ๆ จึงเป็นรากแก้วสำคัญ ที่ทำให้ท้องถิ่นนั้นเจริญงอกงามอย่างมั่นคง

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสม สืบต่อกันมาอันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เติบโต และมีการสืบทอด ไปสู่คนรุ่นใหม่หรือคือแก่นของชุมชน ที่จริงโลงชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่าน กระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกัน ขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะ สาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยใน การเรียนรู้การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้นั้น หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำ มาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ ตามยุคตามสมัย ได้

จากการสัมมนาของนิสิต ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534) เรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยพัฒนาการศึกษาได้อย่างไร” ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญา ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งอยู่ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือสามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต ของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

รัตนะ นวัตกรรม (2535) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่คนที่มี ต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อมซึ่งกระบวนการที่คนดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ ภารกิจประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคม ที่เปลี่ยนแปลง แต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจก บุคคล ซึ่งกระบวนการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม

ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ

ธรรมชาติแวดล้อม

ลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะ

มุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

จากหนังสือชื่อ “การถ่ายโยงงานวิจัยด้านเกษตรสาขากับการพัฒนา” ดี เอม วอเรน (D.M. Warren. 1988 : 168) ได้ใช้คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในความหมายว่าเป็นระบบ เกษตรกรรมใน ท้องถิ่น ซึ่งพัฒนามาแล้วช่วงระยะเวลาหนึ่งด้วยรูปแบบของการเพาะปลูกที่มีพื้นฐานจากความรู้ ด้านการเกษตร ที่ได้ปฏิบัติกันมาในท้องถิ่นนั้น ระบบดังกล่าวที่มีความสมดุลลงตัว โดยปรับเปลี่ยน

ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และได้รับอิทธิพลจากนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตัวของระบบเองรวมทั้งรับมาจากภูมิปัญญาที่อื่นทั้งระบบเกษตรระดับชาติและนานาชาติ วอเรนใช้ คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น แทนคำว่า วัฒนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงความหมายที่มีนิยามกันทางตะวันตกว่าหมายถึง ระบบที่หยุดนิ่ง ไม่เปลี่ยนแปลง

ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาไทย

กุลวิตรา กังคานนท์ (2531) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทยนั้นด้านหนึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องของพื้นภูมิธรรมแล้ว ยังหมายถึงศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์ด้วยซึ่งเอื้อให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากลและลักษณะเฉพาะของเราเอง

คำว่า ภูมิปัญญาไทยนั้น ด้านหนึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องราวของพื้นภูมิธรรมเดิมแล้ว ยังหมายถึง ศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วย ซึ่งเอื้อให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากลและลักษณะเฉพาะของเราเอง เสน่ห์ จามริก (2531) เป็นผู้สรุปความหมาย

ในความหมายที่ใกล้เคียงกันนี้ เสรี พงศ์พิศ (2533 : 33) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทย ไว้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมรวมเป็นแนวความคิดในการแก้ปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเองที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหของการดำรงชีวิต

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2537) ได้อธิบาย ภูมิปัญญาไทย ว่าเป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ ดำรงอยู่และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศแต่มีส่วนแลกเปลี่ยนเลือกเฟ้น และปรับใช้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา

ธนาคารไทยพาณิชย์ มีความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยว่า “ในช่วงที่สังคมไทยอยู่ในภาวะที่กำลังรับวัฒนธรรมจากภายนอกเกิดความหลงลืมตัวตนและแก่นแท้ในความเป็นไทยทำอย่างไรจึงจะสามารถชี้แนวทางสร้างความมั่นใจให้กับเขาเหล่านั้นว่า จุดยืนของพวกเขามาจากไหน รากเหง้าของความเป็นไทยเกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาของคนโบราณที่ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์ การดำรงชีวิต การผสมผสานของชาติพันธุ์และสภาพสังคมอันหลากหลายมานับพันปี จากประสบการณ์ของคนโบราณได้สร้างรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีที่สามารถรับรองการอยู่ร่วม

กันในสังคมไทยมาได้อย่างเป็นปึกแผ่น เหล่านี้คือภูมิปัญญาไทยที่คนในปัจจุบันควรตระหนักถึง และได้เรียนรู้ด้วยความภาคภูมิใจและก้าวเดินหน้าต่อไปอย่างมั่นใจในชาติภูมิของคนเพราะวัฒนธรรม คือ รากฐานของการพัฒนาสังคมอย่างมีระบบนำไปสู่ความก้าวหน้าของชาติบ้านเมืองในอนาคต (กลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2542 : 260-261)

แนวความคิดของdkil7dKk “ภูมิปัญญาไทย” จึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยการศึกษาความหมายให้ลึกซึ้ง ให้เข้าใจถึงมูลเหตุแห่งการสร้างสรรค์อย่างชาญฉลาด แสดงถึงความมีภูมิปัญญาของคนไทยในยุคสมัยหนึ่ง ที่สามารถคิดค้นสิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่ยอมรับกันภายในสังคม เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ๆ ทั้งยังมีคุณค่างดงามในรูปของงานศิลปะ ผลงานจากภูมิปัญญาของคนไทยโบราณจะปรากฏคุณค่า เด่นชัด และน่าหวงแหนมากยิ่งขึ้น เมื่อเราได้ประจักษ์ชัดถึงความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างศิลปวัฒนธรรม กับสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละยุคสมัย

3.1 การเกิดภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญามีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้น จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

3.2 ลักษณะของภูมิปัญญาไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542) สรุปได้ดังนี้

- (1) ภูมิปัญญาไทย เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) ความเชื่อ (belief) และพฤติกรรม (behavior)
- (2) ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ แวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
- 3 ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
- (4) ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหาการจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม
- (5) ภูมิปัญญาไทยเป็นแกนหลัก หรือกระบวนการทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
- (6) ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
- (7) ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคม

๖
378.1
ร ๕54บ
๑.1 146142

3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของภูมิปัญญาไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2542)สรุปได้ดังนี้

- (1) ความรู้เดิมในเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
- (2) การตั้งสม การสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น
- (3) ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์ใหม่ได้
- (4) สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
- (5) รากฐานทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ

พอสรุปได้ว่า ด้วยความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่รวมกันในสังคมหรือในชุมชน
นั่นเอง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคนิควิทยาพื้นบ้าน หรือ เทคโนโลยีพื้นบ้าน จึงเกิด
ขึ้นและอธิบายได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง กระบวนการของการนำความรู้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมา
ปรับประยุกต์ใช้ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน โดยสามารถเชื่อมโยงความรู้หรือถ่ายทอดความรู้
ข้ามท้องถิ่นหรือข้ามชาติก็ได้ นักสังคมวิทยารุ่นใหม่มักจะเรียกกระบวนการถ่ายทอดความรู้
และกันว่าเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของคนและชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนการ
การเรียนรู้โดยการศึกษาค้นคว้าร่วมกันและนำมาปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละ
ท้องถิ่น เพื่อทำการจัดการวิถีชีวิตให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กิจกรรมของภูมิปัญญาแต่ละสาขาจึงมี
ความเกี่ยวข้องกันในการดำรงชีวิตในสังคมหรือการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นทางการ เช่น การติดต่อ
ผ่านองค์กรทั้งในและนอกชุมชนหรืออาจเป็นลักษณะภายในประเทศหรือต่างทวีปกันก็ได้ โดยเฉพาะการเชื่อมโยง
ความคิดอย่างไร้พรมแดน เช่น ในยุคปัจจุบันที่เรียกว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” ซึ่งองค์
ความรู้เหล่านี้จะมีผลต่อการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงสังคมและคุณภาพชีวิตของคนได้

เครือข่ายการเรียนรู้ย่อมมีพลังอำนาจสามารถทำลายล้างหรือ รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
ถึงบุคคลหรือชุมชนนั้น ๆ ไม่พยายามอนุรักษ์ความรู้ดั้งเดิม และเลือกรับวิทยาการความรู้ ทักษะ
และความชำนาญใหม่ ๆ โดยนำมาปรับใช้ในสังคมได้อย่างเหมาะสมหรือขาดพลาด เช่น พ่อมหาอยู่
สุนทรชัย ครูเถื่อ วงศ์บุญ พ่อเชียง ไทยดี จากภาคอีสาน ป๊ะหรน หมักดี จากภาคใต้ นายบุญตัน
เอี่ยมแก้ว ผู้ใหญ่บุญชัย เข้มเฉลิม จากภาคตะวันออก

ตีพิมพ์ ตั๋วญาวิวัฒน์ (2534,2538,2540,2542) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญา
ไทย หรือบางครั้งจะเรียกว่าเป็นความรู้พื้นบ้าน (folk wisdom) ถือเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอีก
ประการหนึ่ง กรณีสังคมคู่ได้จากเรื่องการทำมาหากิน เรื่องสุขภาพอนามัยและสาธารณสุข ได้แก่ ยา
สมุนไพร น้ำมันดี วิธียาโรคด้วยการบิบนวด เป็นต้น

3.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างเทคโนโลยีที่เหมาะสม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ในปัจจุบันแม้จะยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน แต่พอทำความเข้าใจได้ คือ หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา สถาบันการเมือง การปกครอง สถาบันเศรษฐกิจและสถาบันทางสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” นั้น เป็นการเชื่อมโยงไปถึงความรู้ประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการสะสมประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพและการเรียนรู้จากธรรมชาติแวดล้อมต่าง ๆ และถ้าจะพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่น เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนั้น หมายถึง เทคนิควิทยาพื้นบ้านได้ด้วย

ส่วนคำจำกัดความเทคโนโลยีนั้นเป็นความรู้ว่าจะทำสิ่งต่าง ๆ อย่างไร โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ เครื่องมือในการทำสิ่งนั้น ๆ และกระทบกับขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ในลักษณะความรู้ที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่น เช่น การประยุกต์ใช้พลังงาน ลีคว์ และธรรมชาติตลอดจนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน ในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การประยุกต์แนวความคิดที่เป็นมรดกของคนไทยในการประกอบอาชีพ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักพิจารณากิจกรรมหรืออาชีพของชุมชน เช่น แถบพื้นที่หรือท้องถิ่นใดเป็นที่ราบลุ่มกิจกรรมของชุมชนก็คือ การทำนาหรือการปั้น โองและคุ่มน้ำจากดินเหนียว หรือการแกะสลักไม้เป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยใช้ไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นต้น (กลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2542) ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524 : 395) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า เทคโนโลยี คือ มวลความรู้และวิธีการสร้างทำเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมในแต่ละยุคแต่ละสมัย รวมทั้งการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการผลิตและกิจกรรมอื่น ๆ ในสังคม

บุญทัน ลอกไรสง (2530 : 7-17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เทคโนโลยีคือ

1. การนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ เพื่อให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่ได้วางไว้ ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในงาน อุตสาหกรรมต่าง ๆ
2. ระเบียบวิธี กระบวนการ และสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นผลมาจากการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์
3. การใช้วัตถุหรือวัตถุดิบบริการให้กับความต้องการของมนุษยชาติ

จากความหมายของคำว่า “เทคโนโลยี” ดังที่ได้นำเสนอจะพบว่าเทคโนโลยีประกอบด้วย

1. มวลความรู้ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งความรู้เบื้องต้น (เช่นการใช้ไม้ค้ำพริก) จนถึงความรู้ระดับสูง (เช่น การใช้เครื่องบดไฟฟ้าบดพริกให้ละเอียด)
2. กรรมวิธี กระบวนการ ระบบ ระเบียบ
3. เครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ

เทคโนโลยีมีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ มนุษย์รู้จักเทคโนโลยีเป็นเวลานาน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมนุษย์ได้นำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น (indigenous knowledge) มาใช้สร้างเทคโนโลยีที่เหมาะสม (appropriate technology) ให้สามารถแปรสภาพทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้ งานวิทยาศาสตร์มีความก้าวหน้า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้สร้างเทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมและทันสมัยมากขึ้น มีความยุ่งยากขึ้นและสร้างได้ยากขึ้นเทคโนโลยีเหล่านี้มีใช้มาใช้เพียงเพื่อการแปรรูปทรัพยากรสำหรับการใช้ของมนุษย์เท่านั้น มนุษย์ยังใช้เทคโนโลยีดั้งเดิมวิธีเบื้องต้น จนถึงเทคโนโลยีขั้นสูงมากขึ้นกว่าวิจัยงานด้านวิทยาศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมด้วยทำให้สิ่งที่ไม่รู้ก็ารู้ สิ่งใดที่ทำไม่ได้ก็ทำได้

การศึกษาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาประเทศ นับได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีพื้นฐานที่นิยมใช้กันภายในประเทศมาสู่เทคโนโลยีที่เหมาะสม ทำให้เกิดการพัฒนาระบบเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การแพทย์และสิ่งแวดล้อม อันจะเอื้อประโยชน์ให้คนในสังคมดำรงชีวิตโดยปกติสุข

เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate technology) คือ เทคโนโลยีที่เลือกนำมาใช้ในท้องถิ่นหรือในชุมชน โดยมีความเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งเหมาะสมกับความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ

การมีหรือซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้ แต่ใช้งานเพียงเล็กน้อย คิดคำนวณเลขง่าย ๆ บันทึกหรือช่วยทำระเบียบสะสมของคนจำนวนไม่มาก และรวมถึงไม่ค่อยมีความรู้ในการบำรุงรักษา เรียกได้ว่าเป็นการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม เช่นเดียวกับการมีรถปิกอัพแต่เอามาจอดประดับบ้านอวดความร่ำรวย ไม่ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควร จัดเป็นการใช้เทคโนโลยีอย่างไม่เหมาะสมไม่ช่วยให้เศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น

ลักษณะของเทคโนโลยีที่เหมาะสม จะประกอบด้วย

1. ขนาดพอเหมาะกับงาน
2. ราคาถูกใช้ง่าย และมีประสิทธิภาพ
3. สามารถใช้วัสดุพื้นบ้าน หรือวัสดุในท้องถิ่นได้มากที่สุด
4. เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ใช้
5. ให้ผลคุ้มค่าหรือเกินค่า

เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งประเทศกำลังพัฒนามักจะนำมาใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ
อาจมาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

- (1) ใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน ซึ่งชาวชนบทคิดค้นขึ้นมาเองแต่ดั้งเดิม
- (2) พัฒนามาจากเทคโนโลยีที่ใช้อยู่ภายในประเทศหรือเป็นการปรับปรุงจาก

เทคโนโลยีที่มีอยู่

- (3) ถ่ายทอดเทคโนโลยีจากภายนอกประเทศในลักษณะต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีที่เหมาะสมซึ่งจะนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นใด ต้องคำนึงถึง
สถานะแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น เป็นประการสำคัญ มีข้อควรพิจารณาดังต่อไปนี้

- (1) เทคโนโลยีที่เหมาะสมต้องเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นอย่างดี

- (2) มีวิธีการที่ง่ายต่อการนำไปใช้เวลาฝึกฝนในระยะสั้น

- (3) บุคลากรในชุมชนสามารถบริหารจัดการด้วยตนเองได้

- (4) ใช้แรงงานคนมากกว่าเครื่องจักร

- (5) มีราคาถูก ประหยัด มีต้นทุนในการผลิตต่ำ ให้ผลประโยชน์คุ้มค่า

- (6) ต้องไม่ทำลายระบบนิเวศ หรือทำให้เสียความสมดุลในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

3.5 ประเภทของเทคโนโลยีท้องถิ่น

อาจแบ่งเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

เทคโนโลยีการเกษตร เช่น ความรู้ในการเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การใส่ปุ๋ย การกำจัดศัตรู รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เทคโนโลยีการเกษตรจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเทคโนโลยีอื่น ๆ เช่น เทคโนโลยีอาหาร ได้แก่ การผลิตอาหารกระป๋องหรืออาหารสำเร็จรูปต่าง ๆ

เทคโนโลยีท้องถิ่นทางการเกษตร นั้นจัดได้ว่าระดับสูงแต่การเผยแพร่สู่ผู้ใช้ยังไม่มีประสิทธิภาพ ถ้าเปรียบเทคโนโลยีด้านการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ ประเทศยังขาด วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการควบคุมศัตรูพืชและสัตว์โดยวิธีการทางชีววิทยา ซึ่งจะทำให้ ความจำเป็นที่ต้องใช้สารเคมีหรือวัตถุมีพิษลดน้อยลง นอกจากนี้ยังมีเทคโนโลยีการเก็บเกี่ยวและ การเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร

3.6 เทคโนโลยีที่เหมาะสมในด้านเกษตรกรรม

การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรย่อมต้องอาศัยเทคโนโลยีหลายประเภท เช่น เทคโนโลยี การพลังงาน เพื่อใช้เป็นเครื่องเพิ่มความสามารถในการไถ คราด หว่าน ดำ เก็บเกี่ยว ฯลฯ ต้องอาศัย เทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิต เช่น ฮอร์โมนเพิ่มผลผลิต ปุ๋ยช่วยให้ดินอุดมสมบูรณ์พันธุ์พืชดี

ยาปราบศัตรูพืช เทคโนโลยีการตลาด เช่น ต้องรู้ว่าพืชผักชนิดใดและเวลาใดที่ตลาดต้องการพืชผักชนิดใดมีการปลูกกันมากในช่วงเวลาใดจนอาจล้นตลาด ขายไม่ได้ราคาถูก ต้องรู้ว่าที่ไหนหรือตลาดแห่งใดต้องการพืชผักชนิดใด จำนวนเท่าใด เพื่อจะได้ทำการผลิตให้ได้ผลตามความต้องการของตลาดไม่เกินไม่ขาด

เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรกรรมที่เหมาะสม ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับงาน เหมาะกับความรู้ความสามารถ และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ใช้ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมของประเทศก็ยังมีระดับต่ำ เทคโนโลยีระดับสูงของไทยจะเน้นไปทางด้านเกษตรกรรม แต่การเผยแพร่ไปยังผู้ใช้เทคโนโลยีก็ยังไม่มีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ควรมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้าน โดยการคัดแปลงแก้ไขความรู้พื้นฐานหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นประโยชน์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.7 การประยุกต์ผสมผสานวิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดในการแก้ไขปัญหาคความยากจน ชวพัฒนาการทำมาหากินและการกินคืออยู่ที่ของเกษตรกรและประชาชน ศ.ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ (สวทช. 2541 : 51-58) ได้เสนอแนะลักษณะกิจกรรมในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบทและการพัฒนาที่ยั่งยืน คือให้มีการศึกษารวบรวมความรู้ถึงความเป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมของภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเป็นระบบ มีการศึกษาความเป็นมาและการขยายผลมีการเผยแพร่และยกระดับการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สูงขึ้น ศ.ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ ระบุตัวอย่าง งานในด้านการพัฒนาและการถ่ายทอดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อชนบทและการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ ด้านการเกษตร เช่น ระบบเกษตรผสมผสาน การผลิตปุ๋ย การพัฒนาวิธีการกำจัดศัตรูพืช การปรับปรุงพันธุ์พืช การพัฒนาการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นบ้าน การปรับปรุงขยายพันธุ์สัตว์ การพัฒนาการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ ด้านวัสดุ เช่น การใช้วัสดุก่อสร้างที่เหมาะสม การนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ การพัฒนาคุณภาพของหัตถกรรม ด้านการประหยัดพลังงาน โดยใช้พลังงานที่หมุนเวียนได้ เช่น พลังแสงอาทิตย์ พลังลม ด้านสิ่งแวดล้อมชนบท เช่น การบำบัด และใช้ประโยชน์จากของเสียจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์

3.8 การหมุนเวียนทรัพยากร การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำ รวมทั้งงานวิจัยพัฒนาที่เชื่อมโยงได้กับการพัฒนาชนบท การสร้าง-พัฒนาเครือข่ายการสื่อสารเพื่อคนชนบท ซึ่งย่อมจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมและสร้างเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ด้วยความเชื่อถือในวิธีการและกระบวนการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือ การพัฒนาภูมิปัญญาที่เหมาะสมโดยหลักการวิธีการอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเรียนรู้และ เป็นวัฒนธรรมดำเนินชีวิตที่นับวันยังมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ช่วยในการเข้าใจ ประสพการณ์ของธรรมชาติ เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงานที่นำไปสู่การแก้ปัญหาและสนอง ความต้องการเพื่อการดำรงชีวิตของตัวเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติด้วยเทคโนโลยีที่ เหมาะสมหรือภูมิปัญญาที่เหมาะสมเป็นการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศาสตร์อื่น ๆ มาผสม ผสานประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ เพื่อแก้ปัญหาสนองความต้องการของมนุษย์ ผลงานของ ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่เหมาะสม จึงย่อจะทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น ผลการวิจัยความ ต้องการเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการเกษตรแห่งชาติในทศวรรษหน้า ระยะเวลาที่ 2. (ศ.ดร.ธีระ สูตะบุตร และคณะ. ตุลาคม 2539 : หน้า 7-8) มีข้อเสนอว่าเทคโนโลยีหรือภูมิปัญญาที่เหมาะสมทางการ เกษตรนับว่ามีความสำคัญมาก และควรเป็นเทคโนโลยีการเกษตรยั่งยืน (Technology for Sustainable Agriculture) ซึ่งมีเทคโนโลยีชีวภาพ, การผลิตอาหาร-ผลไม้, การแปรรูป, อุตสาหกรรมการเกษตรต่อเนื่อง และอุตสาหกรรมบริการมาไกล โดยมีกรมผสมผสานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน และเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมย่อม จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตคนชนบทโดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 60-70 ของประเทศที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม มีการทำนา ทำสวน ไร่ ไร่ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (วารสาร วิชาการ 2525) จะทำให้รากฐานการพัฒนาภูมิปัญญาการเกษตรของไทยมั่นคง และยั่งยืนยิ่งขึ้น

3.9 การสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่ คน สังคม และ ธรรมชาติอย่างยิ่ง มีเครื่องชี้ที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ประเพณีไทย 12 เดือนตลอด ปี ถิ่นเคารพคุณค่าของธรรมชาติ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการลอยกระทง เป็นต้น ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่ทำให้ฤดูร้อนอากาศร้อน กำลังต้องการความเย็นจึงมีการรดน้ำ คำหัวผู้ใหญ่ เพื่อแสดงความเคารพและขอพร เป็นวันแห่งครอบครัว เครือญาติพี่น้องได้พบปะกัน ด้วยความรักความอบอุ่น

ส่วนประเพณีลอยกระทง คุณค่าอยู่ที่การบูชาและเคารพคุณของน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคน พืช และสัตว์ ซึ่งใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภค ในวันลอยกระทงจึงเป็นวันแห่งการเคารพบูชา ระลึกถึงคุณของน้ำ ทำความสะอาดแม่น้ำ ลำธาร จากตัวอย่างข้างต้น ถิ่นเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับสังคมและธรรมชาติทั้งถิ่น

ในการรักษาป่าให้ต้นน้ำลำธารได้ประดุจค้ำให้มีประเพณีการบวชป่า บวชต้นไม้ ให้คนเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติสภาพแวดล้อม ยังความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำลำธาร พลิกฟื้นกลับคืนมาได้มาก

อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทยที่ค้ำนึ่งถึงความสมดุลของคน สังคมและธรรมชาติ โดยทำแต่น้อยพออยู่กิน แบบ “เสียดอยู่เสียดกิน” (พอทองดี นันทะ) เมื่อเหลือเกินก็แจกญาติพี่น้องเพื่อนบ้านเรือนใกล้เคียง นอกจากนี้ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นที่ไม่มี เมื่อเหลือใช้จริง ๆ จึงจะขาย อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเกษตรแบบ “กิน-แจก-แลก-ขาย” ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เคารพรักษันับถือกัน เป็นญาติกันทั้งหมู่บ้านจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมาก เนื่องจากทำพอกอยู่พอกกินไม่โลภมาก และทำลายมากเหมือนในปัจจุบัน ถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

3.10 การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

แม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไรความรู้นิยมใหม่จะหลั่งไหลเข้ามามาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องขนตมาติดคั้งกันเรือ ได้ใบพัดเป็นหาง สามารถวิ่งได้เร็วขึ้น เรือควมเรือหางยาว การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสาน สามารถพลิกฟื้นธรรมชาติได้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าเดิมที่ถูกทำลายไป การรู้จักใช้ภูมิปัญญาออมเงินสะสมทุกปีตามแบบสมัยใหม่ ให้สมาชิกกู้ยืมปลดปล่อยหนี้สินและจัดสวัสดิการแก่สมาชิก จนชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง สามารถช่วยตนเอง ได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศ

3.11 การเกษตรที่ยั่งยืนเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต

การเกษตรที่ยั่งยืนในประเทศไทย ได้ถดถอยหนักขึ้นจากการที่เกษตรกรแผนใหม่มีปัญหาแม้ว่าเกษตรกรกรรมแผนใหม่จะเข้ามามีอิทธิพลเหนือระบบเกษตรดั้งเดิมในประเทศไทยไม่นานนัก แต่ระบบเกษตรกรรมแผนใหม่ ก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ นอกจากการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไม่บรรลุตามเป้าหมายแล้ว ในทางตรงกันข้ามเกษตรกรกรรมแผนใหม่กลับนำมาซึ่งความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ระหว่างเกษตรกรกับผู้ที่อยู่ในภาคอื่น ๆ และระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาสารพิษที่สะสมในดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมโดยรวม ปัญหาการพึ่งพิงหลายของทรัพยากรพันธุกรรม รวมทั้งการพึ่งตนเองไม่ได้ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับประเทศ

ตอนที่ 4 การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรให้เป็นการเกษตรที่เหมาะสม และการเกษตรที่ยั่งยืน

จากสภาพการณ์ดังกล่าวการแสวงหาทางเลือกใหม่ทางการเกษตรจึงเกิดขึ้น เกษตรกรไทยที่ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้กระแสการครอบงำของเกษตรกรรมแผนใหม่ หรือที่ประสบปัญหาจากการทำเกษตรแผนใหม่ ได้คิดค้นหารูปแบบการทำเกษตรที่เหมาะสม โดยใช้ประสบการณ์ของเกษตรกรที่ได้จากการทำการเกษตรในระบบพื้นบ้านที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ของคนรุ่นแล้วรุ่นเล่ามานับร้อยปี ได้กลายมาเป็นภูมิปัญญาพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาแนวความคิดและวิธีปฏิบัติด้านการเกษตรกรรมที่ยั่งยืนในเวลาต่อมา

ระบบเกษตรกรรมพื้นบ้านมีอยู่หลายรูปแบบแตกต่างกัน ตามลักษณะทางกายภาพและเงื่อนไขที่ทางวัฒนธรรมชุมชนต่าง ๆ ตั้งอยู่ การทำเกษตรกรรมพื้นบ้านในบางรูปแบบได้รับการยอมรับในเวลาต่อมาว่าเป็นระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมต่อระบบนิเวศสูงมาก ระดับหนึ่ง เช่น ระบบการปลูกไม้ผลแบบยกร่องในที่ลุ่มภาคกลาง หรือระบบการปลูกไม้ผลผสมผสานในภาคใต้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่โบราณ เช่น คำว่า “ป่า” หมายถึง ป่าหมาก ป่าพลู ซึ่งก็เป็นรูปแบบการเกษตรผสมผสานระหว่างพืชพันธุ์ต่าง ๆ หลายชนิดรวมกันหรือการปลูกพืชผลไม้ แล้วปล่อยให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติ ซึ่งมีจุดนี้ที่เรียกว่า “วนเกษตร” ซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาเกษตรที่ยั่งยืน

4.1 การเกษตรผสมผสาน (Integrated farming)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมาองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานพัฒนาชนบทเป็นจำนวนมากได้ริเริ่มโครงการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งในตอนนั้นแนวคิดการทำเกษตรผสมผสานของเกษตรกรไทยที่ก่อตัวขึ้น มีการศึกษาวิจัยการทำเกษตรแบบผสมผสานต่าง ๆ SON เผยแพร่ เช่น การศึกษาดูการทำเกษตรผสมผสานของ มหาอยู่ สุนทรชัย เกษตรกร บ้านกระแบก อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

เกษตรผสมผสานเป็นรูปแบบการทำเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งที่มีอยู่ ก่อนที่ระบบเกษตรกรรมแผนใหม่จะเข้ามามีอิทธิพลเหนือระบบการเกษตรของไทย ซึ่งระบบการเกษตรที่เกษตรกรมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ เกษตรกรมิได้ถือว่าคินน้ำ และข้าว เป็นเพียงปัจจัยการผลิตและอาหารเท่านั้น หากแต่นับถือสิ่งเหล่านั้นเสมือนหนึ่งมารดาผู้ให้กำเนิด ดังจะเห็นได้จากเกษตรกรไทยเรียก ดิน น้ำ และข้าวว่า “แม่ธรณี” “แม่คงคา” และ “แม่โพสพ” ตามลำดับ ในระบบการเกษตรดังกล่าว “ทุกอย่างมีความสมดุลชาวนาดำเนินอย่างเป็นสุขแม้จะไม่ร่ำรวยแต่ก็พึ่งตนเองได้ในชุมชน มีปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตครบถ้วนนอกจากนั้นยังมีเวลาทรัพยากร

เหลือพอสำหรับการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวนาในแต่ละท้องถิ่นขึ้นมาได้อย่างต่อเนื่อง (เดชา สิริภัทร, 2532)

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ (2530) ได้สรุปสาระสำคัญของเกษตรแบบผสมผสานว่า ทรงคุณค่าในด้านการรักษาคุณภาพการผลิตเพื่อบริโภค และการผลิตเพื่อการขาย การกระจายผลผลิตที่เท่าเทียมและรักษาความยืดหยุ่นต่อผลกระทบจากราคาผลผลิต เอื้อต่อการใช้แรงงานในไร่นาลดต้นทุนการผลิต และรักษาสภาพทางนิเวศวิทยา และความมั่นคงของผลผลิตในระยะยาวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนยาวนาน

นอกจากองค์การพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทสำคัญแล้ว หน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานที่ได้สนับสนุนแนวทางการทำเกษตรแบบผสมผสาน จนสามารถผลักดันให้เป็นนโยบายรัฐได้ในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของสถาบันวิจัยการทำให้ฟาร์ม กรมวิชาการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การเกษตรผสมผสานมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดสามารถเกื้อกูลประ โยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการที่สำคัญ คือ ต้องมีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป และกิจกรรมนั้นต้องทำในพื้นที่ และระยะเวลาเดียวกัน

การเกื้อกูลประ โยชน์ระหว่างกิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระบบเกษตรแบบผสมผสานนั้นเกิดขึ้นทั้งจากวงจรการใช้แร่ธาตุอาหาร รวมทั้งอากาศและพลังงานต่าง ๆ

4.2 เกษตรกรรมอินทรีย์ (Organic farming)

เกษตรผสมผสาน เกษตรกรรมอินทรีย์ได้รับการพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ของวิชาการเกษตรและเกษตรกรในประเทศไทย บุคคลแรก ๆ ที่เป็นผู้เริ่มทดลองเกษตรกรรมอินทรีย์ ก็คือ พันธุ์เลิศ บูรณศิลป์ ผู้เป็นทั้งนักวิชาการและเกษตรกรที่ได้ทดลองทำสวนไม้ผลและพืชผักในภาคเหนือของประเทศไทยโดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากใบไม้ต่าง ๆ รวมทั้งการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดแมลงโมไรนา

อรอนพ ดันสกุล เกษตรกรเจ้าของสวนส้ม 51 ไร่ ตำบลคลองหลวง อำเภอเมืองปทุมธานี เป็นเกษตรกรคนหนึ่งที่เรียนจบมาทางด้านการเกษตรและทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีมาก่อน แต่เมื่อประสบปัญหาจากการใช้สารเคมีในสวนส้ม จึงพยายามหาวิธีการทำเกษตรที่ไม่ต้องพึ่งพาสารเคมี และไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ และได้พิจารณาเห็นว่า การใช้สารเคมี มีแต่เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตก่อปัญหาต่อระบบนิเวศวิทยา ทางออกคือเกษตรกรต้องพึ่งตนเอง ลดต้นทุนการผลิต โดยการซื้อให้น้อยที่สุด จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงได้ทำการเกษตรอินทรีย์พัฒนา

วิธีปฏิบัติในสวน โดยการใช้สมุนไพรควบคุมแมลงนับตั้งแต่ปี 2528 เป็นต้นมา (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2539)

เกษตรกรรมอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี กำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ การเกษตรที่ยั่งยืนแบบอินทรีย์อาศัยการปลูกพืชหมุนเวียน ใช้เศษซากพืช มูลสัตว์ พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยพืชสดเศษซากเหลือทิ้งต่าง ๆ การใช้ธาตุอาหารจากการคูกิ่งของหินแร่ รวมทั้งใช้หลักการควบคุมศัตรูพืช โดยวิธีชีวภาพ เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของพืชอีกทั้งเป็นการควบคุมศัตรูพืชต่าง ๆ (USDA 1980 Report and Recommendations on Organic Farming)

4.3 เกษตรกรรมธรรมชาติ (Natural farming)

การเกษตรธรรมชาติในประเทศไทย เริ่มต้นขึ้นในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับเกษตรกรรมอินทรีย์ กล่าวคือ ในปี 2530 รศนา โคติตระกูล เจ้าหน้าที่โครงการสวนโพธิ์เพื่อการพึ่งตนเองของมูลนิธิโกมล คีมทอง ได้แปลและพิมพ์ผลงาน One Straw Revolution ของ โนบุ ซุคุโอะกะ เป็นภาษาไทยที่ชื่อว่า “ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว” ซึ่งเท่ากับเป็นการกระจายแนวความคิดการทำเกษตรกรรมธรรมชาติให้แพร่หลายในประเทศไทย จนวันนี้ได้รับการยอมรับจากบุคคลต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อขบวนการต้นตอโคก (กลุ่มศาสนาพุทธแนวใหม่ภายใต้การนำของโพธิ์รักษ์ที่มีหลักการสำคัญคือการ ไม่บริโภคนเนื้อสัตว์ประการตัวไม่ยุ่งยากได้การดูแลของเดรสมาคม) ทำให้ คำนี้ถูก ภายเกษตรกรแห่งบ้าน โนนเข้ว่า อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อปี พ.ศ. 2530 เริ่มต้นทำเกษตรกรรมธรรมชาติ จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วในประเทศไทย

เกษตรกรรมธรรมชาติ เป็นการทำการเกษตรที่ไม่กระทำ (Do nothing) ความหมายก็คือว่า ให้การเกษตรนั้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หลักการสำคัญ ได้แก่

(1) ไม่มีการไถพรวน การไม่ไถพรวนดิน คือ พื้นฐานของเกษตรกรรมธรรมชาติ เนื่องจากธรรมชาตินั้น พื้นดินมีกฎ ไถพรวนโดยตัวของมันเองอยู่แล้ว โดยการแทรกซอนของรากพืช และการกระทำของพวกจุลินทรีย์ทั้งหมด สัตว์เล็ก ๆ และ ไส้เดือน

(2) งดเว้นการใช้ปุ๋ย การปล่อยให้ดินอยู่ในสภาพของมันเอง ดินจะสามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติเอาไว้ได้ ซึ่งเป็นไปตามวงจรพืชและสัตว์อย่างมีระเบียบ

(3) ไม่มีการกำจัดศัตรูพืช วัชพืชมีบทบาทสำคัญในการสร้างอุดมสมบูรณ์ให้ แก่ดิน และช่วยให้เกิดความสมดุลในสิ่งแวดล้อมทางชีววิทยา

(4) ไม่ใช้สารเคมีในสภาพของเกษตรกรรมชาตินั้น หากปล่อยให้ตามลำพังจะอยู่ในสภาพสมดุลแมลงที่เป็นอันตรายและ โรคพืชมักมีเสมอ แต่ไม่เคยเกิดขึ้นทำลายเป็นอันตรายต่อธรรมชาติ จนถึงระดับที่ต้องใช้สารเคมีที่มีพิษ

หลักการของเกษตรกรแบบยั่งยืนทั้ง 3 ที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่รับผิดชอบในทางนิเวศน์ (Ecological conscience) ที่มองธรรมชาติในลักษณะที่สรรพสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน (Interrelationship) และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependencies) หรือการพึ่งพิง อิงกันในทฤษฎีใหม่

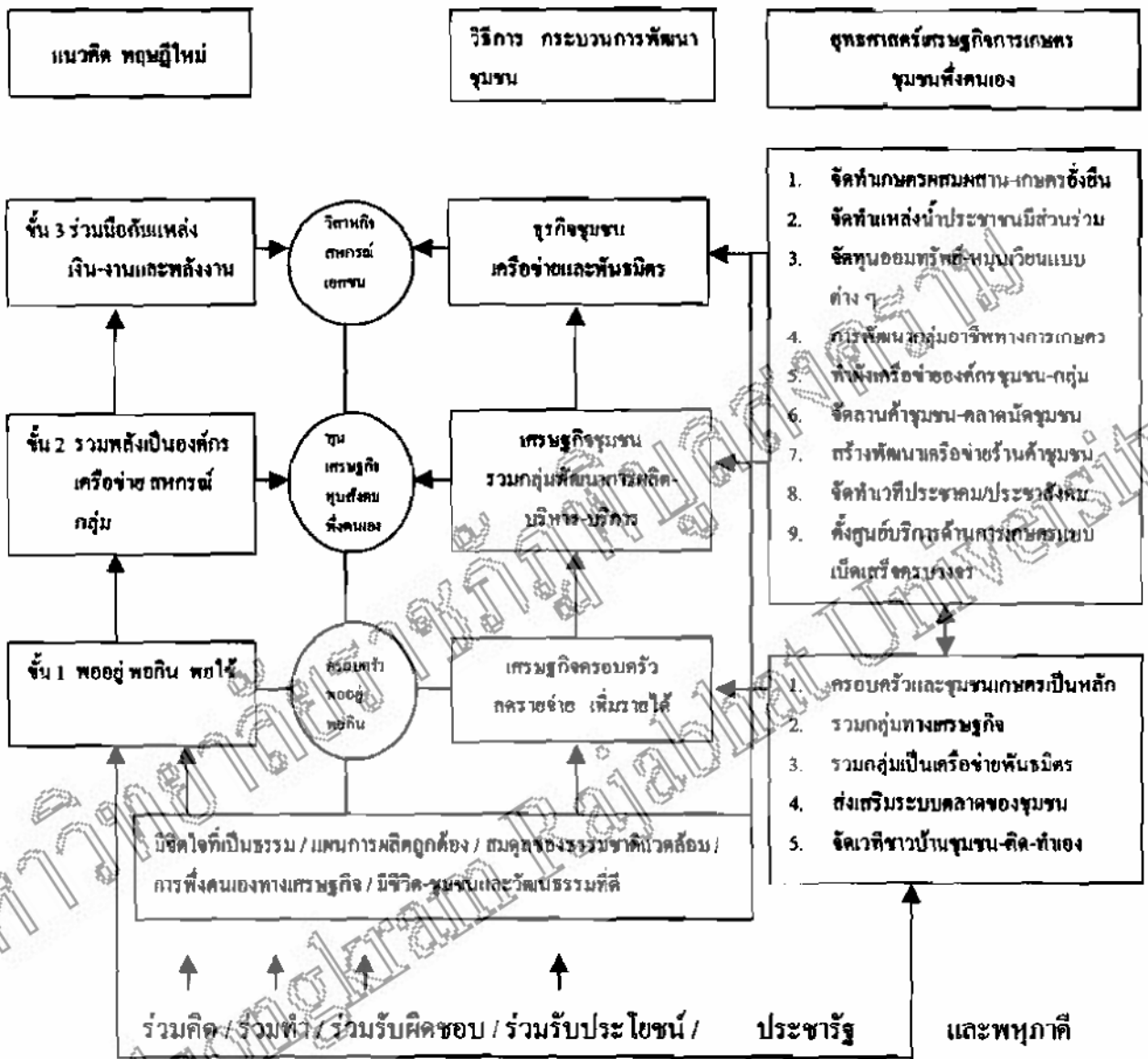
ปัญหาของการพัฒนาที่ผ่านมาเกิดขึ้นเนื่องจากถูกรอบงำด้วยอุดมการณ์การพัฒนาสมัยใหม่ที่เน้นการกระตุ้นให้เกิดกิเลสและความโลภ ซึ่งส่งผลให้องค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม และชุมชนทั้ง 5 ประการที่เชื่อมโยงกันอยู่อย่างแยกกันไม่ออก เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ทำให้เกิดทุกข์แก่ชีวิตและสังคมเหลือคณานับ กล่าวคือ ระบบที่กระตุ้นกิเลสและความโลภนั้นได้ผลักดันให้สังคมต้องเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อกินเองใช้เองหลาย ๆ อย่าง มาเป็นการเร่งการผลิตที่ขี้นเพียงชนิดใดชนิดหนึ่งเพื่อขาย เร่งการไต่ปุย นิตสารเคมีซึ่งสร้างความเสื่อมโทรมให้กับดิน ธรรมชาติ รวมทั้งชุมชนเองในที่สุด

ศ.นท.ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่พึงประสงค์ ว่าสังคมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ (1) จิตใจที่เป็นธรรม (2) แบบแผนการผลิตที่ถูกต้อง (3) สมดุลของธรรมชาติแวดล้อม (4) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และ (5) ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี. 2530 : 34)

ระบบเกษตรกรรมที่เหมาะสมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนการผลิตที่ถูกต้องของสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการเกื้อกูลการพัฒนาสังคมที่เป็นอยู่ให้เปลี่ยนแปลงดีขึ้นได้ ดังแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่แสดงในแผนภูมิที่ 4 คือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Pibulsongkram Rajabhat University

แผนภูมิที่ 4 แสดงแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการเกษตรพึ่งตนเอง*

*จากแนวคิดของ รศ.ดร.วราวุฒิ หิรัญรักษ์ (ใน เศรษฐศาสตร์การพัฒนาเบื้องต้น ของ ทับทิม วงศ์ประยูร อาจารย์พิเศษ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย) ธรรมสารการพิมพ์ (พิมพ์ครั้งที่ 1) มกราคม 2542 หน้า 195-203.

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อศึกษาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาทั่วไปและความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และในด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร เป็นการศึกษาสภาพความเป็นมาของปัจจุบัน และความสำคัญของปัญหาเบื้องต้น จึงประมวลเนื้อหาสาระจากเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา ดำรงภาพรวมของกิจกรรมการบริหาร การจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน การวิจัยและการบริการกับความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของสังคมชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติตามเจตนารมณ์ อุดมการณ์ หรือตามปรัชญา-ปรีชาญาณ และจรรยาบรรณของสถาบันอุดมศึกษา

ขั้นที่ 2 สร้างกรอบประเด็นแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิ

สถาบันอุดมศึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้นำเกษตรกรที่ต้องการรับบริการทางวิชาการรวมทั้ง จากการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาทั่วไป และภาพรวมความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาความรู้-ทักษะความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรข้อมูลเบื้องต้น และประเด็นสำคัญประมวลสรุปจากเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและรับรองความเหมาะสม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ขั้นที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากสถาบันอุดมศึกษา 3 แห่ง กับผู้บริหารและ/หรือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 36 คน และผู้นำชุมชนและ/หรือผู้นำเกษตรกร จำนวน 61 คน ดังตารางแสดงรายละเอียดข้อมูลในตารางที่ 1 และตารางที่ 2 คือ

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถาม มีดังนี้

สถานภาพ/ตำแหน่งหน้าที่ ของผู้บริหาร, อาจารย์, กรรมการบริหาร ผู้ตอบแบบสอบถาม	มหา วิทยาลัย นเรศวร (จำนวน)	สถาบัน เทคโนโลยี พระจอมเกล้า (จำนวน)	สถาบัน ราชภัฏพิบูล สงคราม (จำนวน)	รวม ทั้งสิ้น (จำนวน)
1. อธิการบดี	-	-	-	-
2. รองอธิการบดี	3	-	3	6
3. คณบดี/หัวหน้าคณะ/ผู้อำนวยการ	2	1	3	6
4. รองคณบดี/รองหน.คณะ/รอง ผ.อ.	3	3	3	9
5. กรรมการบริหารสถาบันและ/หรือ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ	3	3	3	9
6. อาจารย์ผู้สอน	2	2	2	6
รวม (คิดเป็นร้อยละ)	13 (36.11)	9 (25.00)	14 (38.89)	36 (100)

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลสถานภาพ/บทบาท-หน้าที่ตำแหน่งของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม และให้ข้อมูลจากผู้นำเกษตรกรชุมชน จำนวน 61 คน จำแนกได้ ดังนี้

สถานภาพ/บทบาท-หน้าที่ ๑๑๑ ของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน/คน	คิดเป็นร้อยละ
1. ผู้นำชุมชน (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วย)	25	40.98
2. ผู้นำกลุ่มสตรี, ผู้นำเกษตรกร, ผู้นำชาวนา และเกษตรกร	26	42.63
3. กรรมการและสมาชิก อ.บ.ค.	7	11.47
4. ผู้ทรงคุณวุฒิ, กรรมการการศึกษา, ปราชญ์ชาวบ้านและ กรรมการประจำศูนย์การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ของท้องถิ่น	3	4.92
รวม	61	100

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นที่ 4 ดำเนินการสอบถามและสัมภาษณ์ ผู้บริหาร/ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้นำชุมชน และ/หรือผู้นำเกษตรกร โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามและสัมภาษณ์ที่ได้รับ การตรวจเลือกรับรองความเหมาะสมจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ทางการศึกษาแล้ว ได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ และเตรียมเอกสาร ทำหนังสือขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล (จากแบบสอบถาม และสัมภาษณ์) ของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้วในขั้นตอนที่ 3 ต่อมาได้ติดค่อนักพบ ผู้ให้สอบถามและสัมภาษณ์ โดยให้แนวทางการสอบถาม-สัมภาษณ์ และ เตรียมตัวก่อนสัมภาษณ์ รวมทั้งมีการนัดหมายวัน-เวลาและสถานที่สัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 5 ทำการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสอบถามและสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร-การวิจัยรวมทั้งความคิดเห็นแบบปลายเปิด ใช้หลักการวิเคราะห์สาระข้อมูล (Content Analysis) จากการสอบถามและสัมภาษณ์วิเคราะห์ถ้อยคำ และพิจารณาข้อความคิดเห็นที่สอดคล้องกันหรือแตกต่างกันโดยการแจกแจงเป็นรายชื่อ ส่วนการวิเคราะห์หาระดับความต้องการและระดับของการให้บริการ วิเคราะห์โดยการหาค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) หรือค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เป็นรายชื่อ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับคะแนนดังนี้

เกณฑ์พิจารณาค่าเฉลี่ย แสดงความหมายระดับความคิดเห็นและความต้องการ

(บุญชม ศรีสะอาด, 2535 : 100) คือ

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความคิดและความต้องการระดับน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับความคิดและความต้องการระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับความคิดและความต้องการระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความคิดและความต้องการระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับความคิดและความต้องการระดับมากที่สุด

ขั้นที่ 6 สรุปเนื้อหาสาระและแนวคิดที่ได้จากการวิเคราะห์และประมวลผล โดย

วิธีการ Content Analysis เพื่อนำมาทำเป็นข้อเสนอแนะ หรือแนวทางในการพัฒนา

ขั้นที่ 7 สรุปรายงานผลการศึกษาวิจัย และเสนอแนะแนวทางเพื่อพิจารณาใช้ในการ แก้ไขปัญหาซึ่งจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า ของสถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอุดมศึกษา เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร พร้อมทั้งต้องการทราบความต้องการ ทรัพยากรทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาของผู้นำเกษตรกรชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร เพื่อประมวลแนวคิดและความต้องการมาเป็นข้อมูลความรู้และแนวทางในการพัฒนาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรต่อไป

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจึงแบ่งได้เป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลจากการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

1.1 สถาบันอุดมศึกษา

1. มหาวิทยาลัยรัตนเศรษฐ (รม.)
2. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เกษตรบ้านกว้างวิทยุ โลก (รม.)
3. สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (รภ.)

1.2 สถานภาพ/ตำแหน่ง/หน้าที่ของผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูล แสดงสถานภาพ/ตำแหน่ง/หน้าที่ของผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ/ตำแหน่ง/หน้าที่ ของผู้บริหาร, อาจารย์, กรรมการบริหาร ผู้ตอบแบบสอบถาม	มหา วิทยาลัย นเรศวร (จำนวน)	สถาบัน เทคโนโลยี ราชมงคล (จำนวน)	สถาบัน ราชภัฏพิบูล สงคราม (จำนวน)	รวม ทั้งสิ้น (จำนวน)
2.1 อธิการบดี	-	-	-	-
2.2 รองอธิการบดี	3	-	3	6
2.3 คณบดี/หัวหน้าคณะ/ผู้อำนวยการ	2	1	3	6
2.4 รองคณบดี/รองหน.คณะ/รอง ผ.อ.	3	3	3	9
2.5 กรรมการบริหารสถาบันและ/หรือ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ	3	3	3	9
2.6 อาจารย์ผู้สอน	2	2	2	6
รวม (คิดเป็นร้อยละ)	13 (36.11)	9 (25.00)	14 (38.89)	36 (100)

1.3 ความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์เกี่ยวกับเป้าหมายหรือนโยบาย
และแผนงานในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

ก. สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (รภ.)

1. จัดนวัตกรท้องถิ่นบรรยายให้ความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกร
2. จัดให้มีการฝึกอบรม ศึกษา ดูงาน จากผู้ประสบความสำเร็จ
3. ปฏิบัติและสาธิตการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ
4. จัดให้มีการส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสาน
5. สนับสนุนการรวบรวมการวิจัย-ทำการวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน
ต่าง ๆ
6. ให้จัดไว้ในกระบวนการเรียนการสอน

ข. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล การเกษตรบ้านกว้าง จ.พิษณุโลก (รม.)

1. ดำเนินการตามแนวพระราชดำริทางด้านการเกษตร เช่น โครงการพัฒนาอาชีพในชนบท เป้าหมายปีละ 150-500 ครอบครัวให้สามารถประกอบอิสระและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง
2. การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะทางการเกษตร
3. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการใช้ประโยชน์จากพืชและสัตว์
4. มีการอนุรักษ์พรรณไม้

ค. มหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.)

1. ได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นรองรับการให้บริการและประสานงานการศึกษาค้นคว้า เช่น การศึกษาวิจัยบทบาทหญิงและชาย-ตั้งพิพิธภัณฑ์ผ้าภูมิปัญญาไทย เป็นต้น
2. กำหนดไว้ในแผนและเป้าหมายของมหาวิทยาลัยที่จะให้มีการผลิตสื่อเอกสารและข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาไทยและสากล
3. งานด้านนี้ส่วนใหญ่ได้มอบให้คณะเกษตรศาสตร์-ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการ โดยเฉพาะในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยระยะ 5 ปี เป็นต้น
4. มีกำหนดไว้ในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา (เช่น ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนา)
5. นโยบายระดับคณะเกษตรศาสตร์ฯ ยังเน้นความเป็นสากลค่อนข้างมาก แต่ให้ความสนใจในระดับชุมชนท้องถิ่นน้อย
6. คณะศึกษาศาสตร์มีนโยบายในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกด้านเพื่อเป็นสารสนเทศในการเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของโรงเรียน โดยร่วมมือกับ สกศ.
7. ให้คำปรึกษาฝึกอบรมเพื่อยกระดับอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารท้องถิ่น
8. วิจัยอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารของท้องถิ่นและอาหารหมักพื้นบ้านของไทย
9. เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ อ.บ.ค. เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารของชนบท
10. ให้บริการแนะนำความรู้ด้านอุตสาหกรรมเกษตรและเทคโนโลยีทางการเกษตร
11. มหาวิทยาลัยนเรศวร มีนโยบายเสริมสร้างและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายที่จะช่วยยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทหรือชุมชนโดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศให้มีความเข้มแข็ง มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมหาวิทยาลัยนเรศวรมอบนโยบายให้คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ปฏิบัตินอกเหนือไปจากบทบาทหน้าที่ในด้านการเรียนการสอน ทั้งนี้ในส่วนของแผนการดำเนินงานตามนโยบาย ก็มีทั้งการ

ดำเนินงานโดยคณะเกษตรศาสตร์ฯ โดยเฉพาะ และการทำงานร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรในเขตพื้นที่บริการ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและรู้จักใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (หากบางพื้นที่ยังไม่รู้จักใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า มหาวิทยาลัยก็จะกระตุ้น) มหาวิทยาลัยให้ความรู้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เนื่องจาก 2 ส่วนนี้ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยี) จะต้องไปด้วยกัน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าว ซึ่งแผนงานก็จะออกมาในรูปของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่เป็นโครงการวิจัย และโครงการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน

1.4 สถาบันอุดมศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแนะนำช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องใด อย่างไรบ้าง

ก. สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (รภ.)

1. ให้ความรู้ทางการเกษตรเรื่องการแก้ไขปัญหารูปร่างในไร่นาและสวนผลไม้
2. ให้ความรู้เรื่องการป้องกันโรคที่เกิดกับสัตว์
3. ให้ความรู้เรื่องการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืช
4. ตั้งศูนย์สารสนเทศและฝึกอบรมเรื่องการเกษตรทฤษฎีใหม่
5. ให้ความรู้แก่ผู้นำเกษตรกรและผู้นำท้องถิ่นเรื่องชุมชนเข้มแข็ง
6. การฝึกอบรมและถวายความรู้แก่พระสงฆ์
7. ให้ความรู้เรื่องเครื่องจักรกลทางการเกษตร (เบื้องต้น/พื้นฐาน)
8. จัดการประชุมสัมมนา-การพัฒนาหลักสูตรและการนำผลการวิจัยออกเผยแพร่และถ่ายทอด
9. การประชุมสัมมนาเรื่องการขยายพันธุ์พืชและไก่ชน

ข. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล การเกษตรบ้านกว้าง จ.พิษณุโลก (รม.)

1. เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตรชนบท
2. สนับสนุนการประกอบอาชีพทางการเกษตรทุกด้าน เช่น การเกษตรกรรม เครื่องยนต์ในฟาร์ม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ สมุนไพรและระบบสหกรณ์
3. การฝึกอบรมหลักสูตรการเกษตรระยะสั้น
4. การอนุรักษ์และการใช้พันธุ์พืช-สมุนไพร
5. การนำสมุนไพรไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืช

ค. มหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.)

1. จัดหน่วยบริการเคลื่อนที่ (Mobile Unit) ไปยังชนบทของจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดพะเยา
2. แนะนำโครงการผลิตน้ำตาลสดบรรจุภาชนะปิดสนิท
3. อบรมกลุ่มแม่บ้านเกี่ยวกับการแปรรูปอาหารของท้องถิ่น
4. การพัฒนากระบวนการปราบศัตรูพืชด้วยวิธีการทางชีวภาพ
5. จัดกิจกรรมให้ความรู้-การอบรม-ทางวิทยุและ โดยคณะเกษตรศาสตร์ เรื่องปัญหาการแปรรูปอาหาร ยาฆ่าแมลง การขยายพันธุ์พืช เป็นต้น
6. การสร้างความตระหนักในภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การเรียนการสอนในระบบการศึกษาเรียนรู้-เพื่อรองรับและอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย
7. การใช้พลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการประหยัดพลังงานในชุมชน ซึ่งโยงไปถึงการใช้ประปาหมู่บ้านและการแก้ปัญหา ไฟพลังงาน
8. การวิจัยศึกษาค้นคว้าการทำปุ๋ยหมักจากเปลือกกล้วยให้เกษตรกรที่
อ.บางกระทุ่ม ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น
9. การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ต่างของมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งเป็นการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ผู้ปลูกฝ้าย เพื่อมาทอดผ้าด้วยกี่กระตุก โดยนำมาแสดงในพิพิธภัณฑ์ผ้าอย่างครบวงจร และจำหน่ายแก่ประชาชนนักท่องเที่ยว
10. การทำส้มโอที่ จ.นครสวรรค์ และการทำมะขามแก้วที่ จ.พิจิตร โดยเข้าไปแนะนำในด้านการบรรจุหีบห่อให้ผู้สวยงาม คู่ดีได้มาตรฐาน ทำให้ชวนซื้อ นำมารับประทาน

1.5 สถาบันอุดมศึกษาได้มีส่วนร่วมในการบริการทางวิชาการชุมชน เช่น การฝึกอบรม และเผยแพร่ความรู้เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องใด อย่างไรบ้าง

ก. สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (รภ.)

1. จัดฝึกอบรมโดยใช้วิทยากรท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้การเพาะเห็ดฟาง
2. จัดฝึกอบรมโดยนำภูมิปัญญาจากผลการวิจัยทางการแปรรูปการเกษตรมาเผยแพร่
3. จัดฝึกอบรมโดยการขยายพันธุ์กล้วยน้ำว้า โดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ
4. จัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการตลาดและสหกรณ์การเกษตร

5. จัดฝึกอบรม โดยการเผยแพร่ความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่แก่ผู้นำชุมชนและเกษตรกร
 6. จัดฝึกอบรมเรื่องสารสกัดจากสะเดาในการกำจัดศัตรูพืช
 7. จัดฝึกอบรมวิชาการเกษตรและเทคโนโลยีใหม่ที่ยังไม่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจน
- ข. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล การเกษตรบ้านกร่าง จ.พิษณุโลก (รม.)**
1. มีการฝึกอบรมและปฏิบัติ โดยตรงทางการเกษตรทุกเรื่องและเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุ (รายการวิทยุราชมงคลเพื่อชุมชน) เป็นประจำทุกวันที สวท. พิษณุโลก
 2. การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นด้านอาชีพ เช่น การปลูกไม้ผล การปลูกพืชไร่ การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การผสมพันธุ์สัตว์ การปรับปรุงพันธุ์สัตว์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร เป็นต้น
 3. การนำสมุนไพร ไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืช
 4. มีการอบรมอาชีพทางการเกษตร โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นและพัฒนาวิธีการที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- ค. มหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.)**
1. สนับสนุนงบประมาณ โครงการฝึกอบรมและวิจัยให้ดำเนินงานแก้ปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง
 2. จัดนิทรรศการและฝึกอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง
 3. บริการสถานที่ในการจัดมหกรรมครูปัญญาสู่การเรียนรู้เน้นการเผยแพร่ภูมิปัญญาของครูทั้งทางการเกษตรและอื่น ๆ ผู้ตั้งคัมภีร์ และการจัดหลักสูตรท้องถิ่น โดยการประชุมสัมมนาแนะนำเสนอสินค้าผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมทางภูมิปัญญา
 4. เป็นศูนย์วิจัยและให้บริการทางวิชาการชุมชนท้องถิ่น
 5. การดำเนินงานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน ในรูปของโครงการอบรม, การประชุมทางวิชาการ, การสัมมนาซึ่งถือเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงประการหนึ่งของมหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยนเรศวร ก็ได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้มากที่ผ่านมามีหลายเรื่องที่ มหาวิทยาลัยนเรศวร เข้าไปทำเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร โดยมีทั้งให้คณะเกษตรศาสตร์ฯ จัดโครงการขึ้นมาเองโดยตรง และการส่งอาจารย์ไปเป็นวิทยากรในโครงการที่หน่วยงานอื่นจัด อาทิ - การจำแนกพันธุ์กล้วย และเทคนิคการพัฒนากล้วยด้านทานโรค

- เทคโนโลยีการปลูกกล้วย
- คู่ทางธุรกิจอุตสาหกรรมในเขตภาคเหนือตอนล่าง
- การส่งเสริมการปลูกผักอย่างมีคุณธรรม
- แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแก้ปัญหาความจนได้อย่างไร
- แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- อาชีพการปลูกผักเพื่อช่วยผู้เศรษฐกิจ
- การแปรรูปและการถนอมอาหาร
- อบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม
- การปฏิรูปการศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- ให้นิสิตนักศึกษาไปสำรวจศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑๕๓

1.6 สถาบันอุดมศึกษาได้มีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการพัฒนาเทคนิคพื้นบ้านและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องใดและอย่างไรบ้าง

ก. สถาบันราชภัฏทิพย์สงคราม (รภ.)

1. การร่วมมือกันเป็นวิทยากรอบรม การอบรมเชิง และอบรมทางการตลาด
2. การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อกล้วยน้ำว้าและขยายพันธุ์พืชชุมชน
3. การวิจัยและพัฒนาการทำกล้วยตาก
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาการอบแห้ง ผลิตภัณฑ์การเกษตร
5. การศึกษาเงินที่เหมาะสมกับการทำนา ทำไร่ข้าวโพดและสวนส้ม
6. การศึกษาวิจัยทางการเกษตร-วิทยาศาสตร์การอาหาร-การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเป็นสินค้าและอุตสาหกรรมทางการเกษตร

ข. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล การเกษตรบ้านกร่าง จ.พิษณุโลก (รม.)

1. การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร สร้างเสริมคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม
2. การใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ลดค่าใช้จ่ายและประหยัดพลังงาน
3. การอนุรักษ์และปรับปรุงพันธุ์พืชที่เหมาะสมและมีประ โยชน์กับท้องถิ่น

4. ส่งเสริมรวบรวมคัดเลือกพันธุ์สุนัขบางแก้ว ไก่ชนพระนเรศวรและไก่พันธุ์พื้นเมือง

ค. มหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.)

1. มีลักษณะเป็นการวิจัยเฉพาะบุคคลของคณาจารย์ เช่น โครงการพลังงานแสงอาทิตย์ โครงการเลี้ยงผึ้ง โครงการพัฒนาศักยภาพการใช้ภาษาไทยของเยาวชนในชุมชนโดยใช้โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนเป็นแกนกลางการพัฒนา เป็นต้น
 2. ยังมีส่วนใหญ่ที่ต้องวิจัยและปฏิบัติทดลองในห้องปฏิบัติการ
 3. การแก้ปัญหาความชุ่มชื้น ตะกอนและการพัฒนากระบวนการผลิตน้ำคาวปลาจากศาลาโคก
 4. การวิจัยเพื่อยกระดับอุตสาหกรรมแปรรูปของท้องถิ่น (หลายโครงการ)
 5. ตัวอย่างโครงการศึกษาวิจัยและการให้บริการทางวิชาการในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องดังต่อไปนี้
 - การจัดทำเครื่องอบกล้วยตาก
 - การจัดทำเครื่องอบแห้งผักและผลไม้ที่เขาค้อ เพื่อถนอมอาหารด้วยพลังงานแสงอาทิตย์
 - การพัฒนาการผลิตและการจัดการเชิงการค้าของผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่ออุตสาหกรรมและการส่งออกในเขตภาคเหนือตอนล่าง
 - วิจัยและพัฒนาการปรับเปลี่ยนสวนกล้วยตากให้เป็นลองกองในเขตภาคเหนือตอนล่าง
 - การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ
- อ.พรหมพิราม
- การศึกษาเทคโนโลยีการย้อมผ้าด้วยสารธรรมชาติ

ตอนที่ 2 ข้อมูลจากแบบสอบถามความต้องการรับบริการทางวิชาการของผู้นำเกษตรกรเกี่ยวกับบทบาท
ของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

ตารางที่ 2.1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้นำเกษตรกร/ผู้ตอบแบบสอบถาม (จำนวน 67 คน) คือ

ที่	ชื่อ - นามสกุล	สถานภาพ บทบาท	บ้าน เลขที่	หมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
1	นายสมจิตร ชัยเยี่ยม	อ.บ.ค.	281	ไร่แหลมไผ่	1	วัดพริก	เมือง	พิษณุโลก
2	นายอาบ ประดับศรี	อ.บ.ค.	8	เกาะจันทร์	3	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
3	นายประดิษฐ์ มอพิมพ์	อ.บ.ค.	305/6	บ้านคลอง	4	บ้านคลอง	เมือง	พิษณุโลก
4	นายรุ่งฤทธิ์ จันทรมบัติ	อ.บ.ค.	117/2	บ้านคลอง	5	บ้านคลอง	เมือง	พิษณุโลก
5	นายบุญมา คำกองแก้ว	อ.บ.ค.	22	โคกสว่าง	6	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
6	นายวิเชียร แส่นประสิทธิ์	อ.บ.ค.	68	ดินทอง	8	ดินทอง	วังทอง	พิษณุโลก
7	นายทองผ่อง บัวมัย	อ.บ.ค.	99	ป่าคาย	11	ท่าหมื่นราม	วังทอง	พิษณุโลก
8	นายฝั่ง น้าชานา	อ.บ.ค.	140	ท่าหมื่นราม	13	ท่าหมื่นราม	วังทอง	พิษณุโลก
9	นายมานิตย์ อยู่หลาย	กำนัน	215	วัดพริก	1	วัดพริก	เมือง	พิษณุโลก
10	นายบุญเสริม รุ่งทรัพย์	กำนัน	86	วัดศาล	3	ทลายชุมพล	เมือง	พิษณุโลก
11	นายมน คงจิตต์	กำนัน	125/2	ดง	12	แม่ระกา	วังทอง	พิษณุโลก
12	นายประสูตย์ ท้วมคู่ทอง	ผู้ใหญ่บ้าน	10/1	บ้านใหม่	1	วัดพริก	เมือง	พิษณุโลก
13	นายแป๊ะ วัดทอง	ผู้ใหญ่บ้าน	7	วังพิบูล	2	วังพิบูล	วังทอง	พิษณุโลก
14	นายสยาม แส่นประสิทธิ์	ผู้ใหญ่บ้าน	-	ท่าหมื่นราม	3	ท่าหมื่นราม	วังทอง	พิษณุโลก
15	นายบุญมา สุภรศล	ผู้ใหญ่บ้าน	21	ดินทอง	4	ดินทอง	วังทอง	พิษณุโลก
16	นายจร เกินขุนทด	ผู้ใหญ่บ้าน	32/1	ดินทอง	5	ดินทอง	วังทอง	พิษณุโลก
17	นายโชน เศรษฐสูงโนน	ผู้ใหญ่บ้าน	32	ท่าหมื่นราม	6	ท่าหมื่นราม	วังทอง	พิษณุโลก
18	นายสมพงษ์ แส่นประสิทธิ์	ผู้ใหญ่บ้าน	98/1	ดินทอง	8	ดินทอง	วังทอง	พิษณุโลก
19	นายทุ่ง เท็งหล่อ	ผู้ใหญ่บ้าน	100	ทุ่งน้อย	8	ท่าหมื่นราม	วังทอง	พิษณุโลก
20	นายสมาน พันธุ์เดชา	ผู้ใหญ่บ้าน	19/1	ดินทอง	9	ดินทอง	วังทอง	พิษณุโลก
21	นายแก้วบุญมี นิมนวล	ผู้ใหญ่บ้าน	142/1	ดงจันทร์	10	วังพิบูล	วังทอง	พิษณุโลก
22	นายพัน โคตรสิงห์	ผู้ใหญ่บ้าน	333	ท่าหมื่นราม	12	ท่าหมื่นราม	วังทอง	พิษณุโลก
23	นายสังข์ สิงห์ลี	ผู้ใหญ่บ้าน	125	ดงทวง	13	วังพิบูล	วังทอง	พิษณุโลก
24	นายชวน สวัสดิ์นที	ผู้ใหญ่บ้าน	63/3	เกาะจันทร์	3	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก

ที่	ชื่อ - นามสกุล	สถานภาพ บทบาท	บ้าน เลขที่	หมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
25	นายสมเพชร ตรีอระหงส์	ผู้ใหญ่บ้าน	38/3	ปากห้วย	5	คอนทอง	เมือง	พิษณุโลก
26	นายวิระ มังสา	ผู้ใหญ่บ้าน	137	โคกสว่าง	5	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
27	นายสนิท เหมยทอง	ผู้ใหญ่บ้าน	99	คลองเคย	6	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
28	นายชูป วงสาสน์	ผู้ใหญ่บ้าน	-	นิคมพัฒนา	9	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
29	นายบัว อินไฮ		210	ทุ่งอ้ายไห้	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
30	นายสุรศักดิ์ ป้อมกระสุน	ผ.กำนัน	133	คุยมะตุม	4	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
31	นายบุญช่วย สุขสวัสดิ์	ผ.กำนัน	17/4	บ้านใหม่	1	วัดพริก	เมือง	พิษณุโลก
32	นายเรียบ พรหมศรี	ผ.กำนัน	8/5	โคกสว่าง	5	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
33	นายเที่ยง ทองคำ	ผ.กำนัน	25	บึงกอก	3	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
34	นายเส็ง ชันธุ์กลาง	ผ.ผู้ใหญ่	214/1	คลองเคย	6	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
35	นายพราม เศรษฐ	ผ.ผู้ใหญ่	2	ทุ่งอ้ายไห้	1	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
36	นายสุรเดช งามสงวน	กก.การศึกษา	1/2	บ้านใหม่	6	วังน้ำคู้	เมือง	พิษณุโลก
37	นางวิมล งามสงวน	กก.การศึกษา	1/2	บางทราย	6	วังน้ำคู้	เมือง	พิษณุโลก
38	นายคล้า ปรีมะนาว	ผู้นำเกษตรกร	29/4	ทุ่งอ้ายไห้	1	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
39	นายฉัตร รองชัย	ผู้นำเกษตรกร	228	ทุ่งอ้ายไห้	1	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
40	นายฉนวน แก้วไธ	ผู้นำเกษตรกร	46/8	ทสรสวรรค์	9	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
41	นายอุดมย์ แส่นประสิทธิ์	ผู้นำเกษตรกร	103	ดินทอง	7	ดินทอง	วังทอง	พิษณุโลก
42	นายสวัสดิ์ นามทอง	ผู้นำเกษตรกร	324	ทุ่งอ้ายไห้	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
43	นายสมร ใจดี	ผู้นำเกษตรกร	327	ทุ่งอ้ายไห้	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
44	นายชาย พรหมภักดี	ผู้นำเกษตรกร	61	๗	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
45	นายสังวิศ คดีเวียง	ผู้นำเกษตรกร	106	หนองบัวนา	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
46	นายสงวน พลูพิมพ์	ผู้นำเกษตรกร	79	เกาะจันทร์	3	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
47	นายสงคราม วงสาสน์	ผู้นำเกษตรกร	62/1	เกาะจันทร์	3	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
48	นายสุรช กัญอยู่	ผู้นำเกษตรกร	285/2	คุยมะตุม	4	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
49	นายเผ่า ภักดีโต	ผู้นำเกษตรกร	314/2	คุยมะตุม	4	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
50	นายหลา งามกระโทก	ผู้นำเกษตรกร	73	หนองหอย	6	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
51	นางทองอินทร์	ผู้นำกลุ่มสตรี	507/3	ทสรสวรรค์	9	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
52	นางกิ่ง อินทร์เขาย้อย	ผู้นำกลุ่มสตรี	94/3	คุยยาง	13	บางระกำ	บางระกำ	พิษณุโลก

ที่	ชื่อ-นามสกุล	สถานภาพ บทบาท	บ้าน	หมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
53	นางเครือ อ้นอ็อค	ผู้นำกลุ่มสตรี	144	ทุ่งชัยให้	1	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
54	นางบุตรี บุญเจือ	ผู้นำกลุ่มสตรี	20/1	ทุ่งชัยให้	1	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
55	นางหนูแดง ปิ่นงาม	ผู้นำกลุ่มสตรี	5711	เกาะจันทร์	3	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
56	นางบุญทิ้ง ไช้ะไช้ะ	ผู้นำกลุ่มสตรี	89	แก้งรัง	13	คูยาง	บางระกำ	พิษณุโลก
57	นายเสริม บุญโต	ศูนย์เทคโนโลยี	559	I	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
58	นายหุ่ม ฆ่านขาว	ผู้ทรงคุณวุฒิ	343/1	หนองบัวนา	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
59	นายชวน อ่ำไพพิศ	ผู้นำชาวนา	9	หนองบัวนา	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
60	นางสอน อินทร์พิมพ์	ผู้นำชาวนา	82	บึงกอก	6	บึงกอก	บางระกำ	พิษณุโลก
61	นายก้อน เกตุสิทธิ์	ผู้นำชาวนา	334	ทุ่งชัยให้	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
62	นายทองคำ เยี่ยมร่ำ	ผู้นำชาวนา	313/1	หนองบัวนา	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก
63	นางละมัย ชื่นกถิน	เกษตรกร	5511	บ้านใหม่	1	วัดพริก	เมือง	พิษณุโลก
64	นายศุภกร แก้วสีงาม	เกษตรกร	8/2	วังมะค้ำ	9	วังน้อย	พรหมพิราม	พิษณุโลก
65	นายสยาม คงเจริญ	เกษตรกร	15	หนองพระ	5	หนองพระ	วังทอง	พิษณุโลก
66	นายประจวบ เทศสถิตย์	เกษตรกร	173/1	บ้านคลอง	1	ในเมือง	เมือง	พิษณุโลก
67	นายเที่ยง อ่ำไพพิศ	เกษตรกร	52	หนองบัวนา	10	นิคมพัฒนา	บางระกำ	พิษณุโลก

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลแสดงสถานภาพ/บทบาท-หน้าที่ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม และให้
ข้อมูล จากจำนวน 67 คน คัดเลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์จำนวน 61 คน
จากตารางที่ 2 และตอน 2 ข้อ 1 อันแรกได้ ดังนี้

สถานภาพบทบาท-หน้าที่ ฯลฯ ของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละ
1. ผู้นำชุมชน (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วย	25	40.98
2. ผู้นำกลุ่มสตรี, ผู้นำเกษตร, ผู้นำชาวนา และเกษตร	26	42.63
3. กรรมการและสมาชิก อ.บ.ค.	7	11.47
4. ผู้ทรงคุณวุฒิ, กรรมการการศึกษา, ประชาชนชาวบ้านและ กรรมการประจำศูนย์การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ของท้องถิ่น	3	4.92
รวม	61	100

เกณฑ์พิจารณาค่าเฉลี่ย แสดงความหมายระดับความคิดเห็นและความต้องการ
(บุญชม ศรีสะอาด, 2535 : 100) คือ

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นและความต้องการระดับน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นและความต้องการระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นและความต้องการระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นและความต้องการระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นและความต้องการระดับมากที่สุด

ตารางที่ 2.3 แสดงรายการความคิดเห็นและความต้องการรับบริการ จากสถาบันอุดมศึกษา
ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรเพื่อแสดงว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้
สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือเพื่อการแนะนำแก้ไขปัญหาและ
พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

2.3 รายการความคิดเห็นและความต้องการรับบริการ จากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่นทางการเกษตรเพื่อแสดงว่าชุมชนท้องถิ่น ต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทในการ ช่วยเหลือเพื่อการแนะนำแก้ไขปัญหาและพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	\bar{X}	S.D.	ลำดับ	ระดับ ความ ต้องการ
3.1 ราคาพืชผลเกษตรตกต่ำและการตลาด.....	4.75	0.47	1	มากที่สุด
3.2 ปัญหาแหล่งน้ำและที่ดินทำกิน.....	4.57	0.64	3	มากที่สุด
3.3 ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูพืช.....	4.54	0.67	4	มากที่สุด
3.4 การใช้ปุ๋ยเคมีและแมลงศัตรูพืช.....	3.43	1.70	6	ปานกลาง
3.5 การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ.....	4.72	0.55	2	มากที่สุด
3.6 เรื่องทักษะและเทคนิคเครื่องกลการเกษตร พื้นฐาน.....	4.51	0.72	5	มากที่สุด
3.7 (อื่น ๆ โปรดระบุ).....				
รวม	4.42	0.79		มาก

จากตารางที่ 2.3 รายการความคิดเห็นและความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ซึ่งแสดงว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือเพื่อการแนะนำแก้ไขปัญหาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่อไปนี้ในระดับมากที่สุดเรียงตามลำดับคือ ① เรื่องราคาพืชผลเกษตรตกต่ำและการตลาด ② การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ ③ ปัญหาแปลงน้ำและที่ดินทำกิน ④ ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูพืช และ ⑤ เรื่องทักษะและเทคนิคเครื่องกลการเกษตรพื้นฐาน ส่วนในเรื่องการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงนั้นชุมชนท้องถิ่นแสดงความคิดเห็นและความต้องการในระดับปานกลาง

ตารางที่ 2.4 แสดงรายการความคิดเห็นและความต้องการเพื่อแสดงว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนในการฝึกอบรมและบริการทางวิชาการเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร โดยใช้เทคนิควิธีการหรือกระบวนการต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

2.4 รายการความคิดเห็นและความต้องการเพื่อแสดงว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนในการฝึกอบรมและบริการทางวิชาการเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร โดยใช้เทคนิควิธีการหรือกระบวนการต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	\bar{X}	S.D.	ลำดับ	ระดับความต้องการ
4.1 การเผยแพร่ความรู้และฝึกอบรม.....	4.64	0.61	1	มากที่สุด
4.2 การให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ.....	4.61	0.64	2	มากที่สุด
4.3 ร่วมมือแก้ไขปัญหายของชุมชนท้องถิ่น.....	4.61	0.64	2	มากที่สุด
4.4 ช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถบุคลากรของท้องถิ่น.....	4.57	0.67	4	มากที่สุด
4.5 จัดกิจกรรมเวทีชาวบ้านเพื่อการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน.....	4.48	0.72	5	มาก
4.6 ดำรงและวิจัยปัญหาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน....	4.44	0.67	6	มาก
4.7 จัดรายการวิทยุ-โทรทัศน์บริการวิชาการแก่ชุมชน.....	4.00	1.03	7	มาก
4.8 (อื่น ๆ โปรดระบุ).....				
รวม	4.47	0.71		มาก

จากตารางที่ 2.4 รายการความคิดเห็นและความต้องการแสดงให้เห็นว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนในการฝึกอบรมและบริการทางวิชาการเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาทางการเกษตร โดยใช้เทคนิควิธีการหรือกระบวนการในเรื่องต่อไปนี้ ระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับคือ ① การเผยแพร่ความรู้และฝึกอบรม ② การให้คำแนะนำช่วยเหลือและการร่วมมือแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ④ การช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรของท้องถิ่นส่วนในเรื่องที่ชุมชนท้องถิ่นแสดงความคิดเห็นและความต้องการในระดับมาก ได้แก่ การจัดกิจกรรมเวทีชาวบ้าน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดรายการวิทยุ-โทรทัศน์ให้บริการวิชาการแก่ชุมชน และการสำรวจวิจัยปัญหาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

ตารางที่ 2.5 แสดงรายการความคิดเห็นและความต้องการเพื่อแสดงว่า ชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้เชิงเนื้อหาสาระหรือแก่นสารสำคัญของความรู้เพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

2.5 รายการความคิดเห็นและความต้องการเพื่อแสดงว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้เชิงเนื้อหาสาระหรือแก่นสารสำคัญของความรู้เพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	\bar{X}	S.D.	ลำดับ	ระดับความต้องการ
5.1 การเกษตรทฤษฎีใหม่.....	4.64	0.63	3	มากที่สุด
5.2 เกษตรแบบผสมผสาน.....	4.64	0.61	3	มากที่สุด
5.3 เกษตรไร่นาสวนผสม.....	4.57	0.69	8	มากที่สุด
5.4 เกษตรแบบอินทรีย์.....	4.66	0.60	2	มากที่สุด
5.5 ศึกษเกษตรแบบยั่งยืน.....	4.62	0.66	6	มากที่สุด
5.6 การเกษตรอนุรักษ์.....	4.59	0.64	7	มากที่สุด
5.7 เศรษฐกิจแบบพอเพียง.....	4.70	0.56	1	มากที่สุด
5.8 เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง.....	4.64	0.66	3	มากที่สุด
5.9 กลุ่มออมทรัพย์หรือกองทุนหมู่บ้าน.....	4.13	0.96	11	มาก
5.10 การจัดกลุ่มสหกรณ์.....	4.21	0.84	10	มาก

ตารางที่ 2.5 (ต่อ)

2.5 รายการความคิดเห็นและความต้องการเพื่อแสดงว่า ชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามี บทบาทในการเผยแพร่ความรู้เชิงเนื้อหาสาระหรือแก่น สารสำคัญของความรู้เพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	\bar{X}	S.D.	ลำดับ	ระดับ ความ ต้องการ
5.11 เศรษฐกิจการเกษตรแบบทำมาค้าขาย.....	4.36	0.82	9	มาก
5.12 (อื่น ๆ โปรดระบุ).....				
รวม	4.52	0.69		มากที่สุด

จากตารางที่ 2.5 รายการความคิดเห็นและความต้องการแสดงให้เห็นว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้เชิงเนื้อหาสาระหรือแก่นสารสำคัญของครูเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้ ระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับ คือ ① เรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง ② เกษตรแบบอินทรีย์ ③ เกษตรกรรมแบบผสมผสาน ④ การเกษตรทฤษฎีใหม่ ⑤ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ⑥ การเกษตรแบบยั่งยืน ⑦ การเกษตรอนุรักษ์ ⑧ เกษตรไร่-นาสวนผสม ส่วนเรื่องที่ชุมชนท้องถิ่นแสดงความคิดเห็นและมีความต้องการรับบริการระดับมาก คือ ⑨ เศรษฐกิจการเกษตรแบบทำมาค้าขาย ⑩ การจัดกลุ่มสหกรณ์ และ ⑪ การอบรมทรัพย์สินหรือกองทุนหมู่บ้าน

ตารางที่ 2.6 แสดงรายการความคิดเห็นและความต้องการเพื่อแสดงว่า ชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการฝึกทักษะและพัฒนาเทคนิควิธีการทางการเกษตร เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

2.6 รายการความคิดเห็นและความต้องการเพื่อแสดงว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการฝึกทักษะและพัฒนาเทคนิควิธีการทางการเกษตร เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	\bar{X}	S.D.	ลำดับ	ระดับความต้องการ
6.1 การเพาะพันธุ์พืช-ต้นไม้ หรือสมุนไพร.....	4.66	0.63	4	มากที่สุด
6.2 การเพาะพันธุ์ปลาหรือสัตว์เลี้ยง.....	4.61	0.64	6	มากที่สุด
6.3 ปุ๋ยเพื่อฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินและพืช.....	4.75	0.54	2	มากที่สุด
6.4 ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ.....	4.80	0.48	1	มากที่สุด
6.5 เทคโนโลยีชีวภาพ/ความหลากหลายทางชีวภาพ.....	4.69	0.62	3	มากที่สุด
6.6 รถไถนา/คิงตาม.....	3.82	1.40	9	มาก
6.7 รถไถนาแบบนั่งขับ (ขนาดเล็ก) ที่เหมาะสม.....	4.54	0.74	7	มากที่สุด
6.8 รถเก็บเกี่ยวและนวดข้าว.....	4.54	0.77	7	มากที่สุด
6.9 การแปรรูปผลิตทางการเกษตร.....	4.62	0.78	5	มากที่สุด
6.10 (อื่นๆ โปรดระบุ).....				
6.11				
รวม	4.55	0.73		มากที่สุด

จากตารางที่ 2.6 รายการความคิดเห็นและความต้องการแสดงให้ทราบว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการให้สถาบันอุดมศึกษา มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการฝึกทักษะ และพัฒนาเทคนิควิธีการทางการเกษตร เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้ระดับมากที่สุดเรียงตามลำดับคือ ① ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ ② ปุ๋ยเพื่อฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินและพืช ③ เทคโนโลยีชีวภาพหรือความหลากหลายทางชีวภาพ ④ การเพาะพันธุ์พืช-ต้นไม้และสมุนไพร ⑤

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ⑥ การเพาะพันธุ์ปลาหรือสัตว์เลี้ยง ⑦ รถไถนาจ้างขับ (ขนาดเล็ก) ที่เหมาะสม ⑦ รถเก็บเกี่ยวและนวดข้าว ส่วนเรื่องรถไถนาเดินตามนั้นชุมชนท้องถิ่นมีความคิดเห็นและความต้องการรับบริการระดับมาก

ตอนที่ 3 ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและแนวทางความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร (ตามความคิดเห็นของผู้นำเกษตรกรและผู้นำชุมชนท้องถิ่น)

3.1 รายการแสดงความคิดเห็นและแนวทางความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร (ตามความคิดเห็นของผู้นำเกษตรกรและผู้นำชุมชนท้องถิ่น) สามารถรวบรวมและสรุปข้อคิดเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรตามความคิดเห็นและความต้องการของผู้นำชุมชน, ผู้นำเกษตรกร และเกษตรกร ได้ดังนี้

1. ถ้าสถาบันอุดมศึกษาพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางธุรกิจเกษตรกรได้ตามที่ได้กล่าวมา จะทำให้ภาคการเกษตรกรรมก้าวหน้าไปไกลมากกว่านี้ (ที่ 7 นายทองผ่อง บัวมัย - บ้านป่าคาย ค.ท่าหมื่นรวม อ.วังทอง)
2. ให้ทางการและสถาบันอุดมศึกษาช่วยเหลือเรื่องการตลาดเพราะราคาปัจจุบันเกษตรกรแทบอยู่ไม่ได้แล้ว ต้นทุนสูง ราคาต่ำ ไม่คุ้มการลงทุน (นายมานิตย์ อยู่หลาย ที่ 9-ก้านัน ค.วัดพริก อ.เมือง พิษณุโลก)
3. ควรแนะนำอบรมให้ราษฎรปรับพื้นที่ดินทำกินหลาย ๆ อย่าง (หมุนเวียน) ไม่ใช่ให้ทำนาอย่างเดียว ควรให้ทุนอุดหนุน ดูแลการตลาด ชุมชนเข้มแข็งให้มีเศรษฐกิจพึ่งตนเองได้ ถ้ามีเกษตรกรผสมผสานและออมทรัพย์ (ที่ 10 นายบุญเสริม จุงทรัพย์ ก้านัน อ.เมือง พิษณุโลก)
4. เป็นการเรียนรู้ฝึกฝนที่มีประโยชน์แบบรู้ไว้ใช้ว่าใส่ป่าแบกหาม (ที่ 24 นายชวิน สวัสดิ์สันติ บ้านเกาะจันทร์ ค.บึงกอก อ.บางระกำ)
5. ต้องช่วยกันสร้างสรรคให้เกษตรกรพ้นจากความยากจนและสภาพที่ย่ำแย่อย่างในปัจจุบันนี้ (ที่ 27 นายสนิท เหมทอง บ้านคลองเคย ค.บึงกอก - บางระกำ)
6. เป็นการดีมาก ๆ หากทางการและสถาบันอุดมศึกษา สนใจออกมาให้ความรู้และให้ภาคปฏิบัติ (ที่ 28 นายชยุ วงสาสน์ หมู่ 9 บ้านพรสวรรค์ ค.นิคมพัฒนา อ.บางระกำ)

3.1 รายการความคิดเห็นและความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร (ตามความคิดเห็นของผู้นำเกษตรกรและผู้นำชุมชนท้องถิ่น) สามารถรวบรวมและสรุปข้อคิดเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรตามความคิดเห็นและความต้องการของผู้นำชุมชน, ผู้นำเกษตรกร และเกษตรกรได้ดังนี้

7. ต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้ามาศึกษาวิจัยเรื่องการใช้ปุ๋ยที่ทำให้พื้นดินเสื่อมเสียไปแล้วไปแล้วมีมากน้อยเพียงใด (ที่ 29 นายบัว อินไซ บ้านทุ่งฮ้ายไห้ อ.บางระกำ)
8. เป็นการดีมากหากได้มีนักวิชาการสถาบันอุดมศึกษามาสอนการทำนาอย่างถูกต้องเพราะเดี๋ยวนี้ เกษตรกรยากจนมาก ๆ (ที่ 30 นายสุรศักดิ์ ป็องกระสุน บ้านคูนะตุม ต. บึงกอก อ.บางระกำ)
9. ขอให้ทางวิชาการและสถาบันอุดมศึกษาดูแลความเดือดร้อนเรื่อง ราคาพืชผลของชาวนาชาวไร่คดค่า ขอให้ประสานงานให้เป็นไปในทางที่ดี (ที่ 31 นายบุญช่วย สุขสวัสดิ์ บ้านใหม่ ต.วัดพริก อ.เมืองพิษณุโลก)
10. เกษตรกรที่อยู่ห่างไกล ไม่มีความรู้ความเจริญเติบโตและความก้าวหน้าทางการเกษตรอยากให้มีการช่วยเหลือมาก ๆ (ที่ 32 นายเรียบ พรหมศรี บ้านโคกสว่าง ต.บึงกอก - บางระกำ)
11. ควรมีการทำวิจัยการทำนาอย่างไรให้ถูกต้อง ทาง การส่ง การอย่างเดี๋ยวดังเองไม่มาเกษตรกรตำบลก็มีแต่ทำมาค้าขายอย่างเดียว (ที่ 35 นายพราม เดชสุข บ.ทุ่งฮ้ายไห้ ต.นิคมพัฒนา อ.บางระกำ)
12. ต้องการให้ช่วยพัฒนาด้านการทำปุ๋ยผลิตปุ๋ยชีวภาพ (ที่ 36 นายสุรเดช งามสงวน บ้านใหม่ ต.วังน้ำคู้ อ.เมือง พิษณุโลก)
13. ถ้าสถาบันอุดมศึกษาเข้ามาศึกษาพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร จะทำให้ท้องถิ่นมีความเจริญมากและ จะทำให้เกษตรกรได้รับความเจริญมากและมีความรู้ ในด้านต่าง ๆ ทาง การเกษตร (ที่ 37 นางวิมล งามสงวน บ้านบางทราย ต.วังน้ำคู้ อ.เมือง พิษณุโลก)
14. การเกษตรควรจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้เป็นเกษตรกรตั้งแต่ยังเล็ก ๆ ระดับชั้นประถมศึกษา เป็นต้น หรือระดับปฐมวัย (ที่ 38 นายกล้า ปรีระนาว บ้านทุ่งฮ้ายไห้ ต. นิคมพัฒนา - บางระกำ)
15. ทาง การขาดความสนใจ พูดแล้ว สอนแล้ว ไม่มาติดตามสาธิต-ปฏิบัติตามได้อย่างใส่ใจ เพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่าง (ที่ 42 นายสวัสดิ์ นามทอง ทุ่งฮ้ายไห้ นิคมพัฒนา อ.บางระกำ)

3.1 รายการความคิดเห็นและความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร (ตามความคิดเห็นของผู้นำเกษตรกรและผู้นำชุมชนท้องถิ่น) สามารถรวบรวมและสรุปข้อคิดเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรตามความคิดเห็นและความต้องการของผู้นำชุมชน, ผู้นำเกษตรกร และเกษตรกร ได้ดังนี้

16. ชาวบ้านชนบทขาดความรู้ทางวิชาการเป็นอันมาก (ที่ 43 นายสมร ใจดี บ.ทุ่งอ้ายไห้ ต.นิคมพัฒนา – บางระกำ)
17. ชาวบ้านมีความรู้น้อย ไม่รู้เรื่องปุ๋ย เรื่องยา หรือสารเคมี ขอให้ทางการช่วยเหลือบ้าง (ที่ 51 นายทองอินทร์ ศรีชนะ บ.พรสวรรค์ ต.นิคมพัฒนา – อ.บางระกำ)
18. รัฐบาลไม่จริงจังจริงจังช่วยเหลือเกษตรกรแต่เอาใจคนรวยมากกว่าช่วยคนจน (ที่ 57 นายบุญเสริม บุญโค บ.ทุ่งอ้ายไห้ ต.นิคมพัฒนา – บางระกำ)
19. ให้ความรู้อบรมคนระดับล่างมาก ๆ จะดีกว่าอบรมครูอาจารย์เพราะอบรมแล้วไม่ได้ปฏิบัติ (ที่ 67 นายเที่ยง อ่ำไพพิศ บ.หนองบัวนวล ต.นิคมพัฒนา - บางระกำ)

3.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน-ปัญหาหรืออุปสรรคของสถาบันอุดมศึกษาในการบริหารดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

ก. สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (วภ.)

1. อาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านเกษตรมีภาระงานการสอนและการบริหารและการวิจัยมาก
2. อาจารย์สนใจงานด้านนี้น้อย การสอนเป็นงานหลักงานอื่นเป็นงานเสริม
3. บุคลากรมีขีดจำกัดด้านศักยภาพและเวลาต้องเป็นคนเสียสละและทุ่มเทเวลาเต็มทำงานเช่นนี้จึงจะบรรลุผลสำเร็จด้วยดี
4. ระบบการบริหารสถาบันในปัจจุบัน ไม่มีความชัดเจน ไม่สนใจให้อาจารย์ทำบทบาทหน้าที่พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. งบประมาณดำเนินการอบรม-เผยแพร่ ไม่มีเพียงพอ
6. การจัดกลุ่มเกษตรกรต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ
7. มีปัญหาและอุปสรรคเนื่องจากไม่มีงบประมาณเพียงพอ

8. ยังไม่สามารถศึกษาค้นคว้าวิจัย สร้างองค์ความรู้ใหม่ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรอย่างเป็นระบบ-ตรวจสอบความถูกต้องและเผยแพร่สู่เกษตรกรได้
9. วิสัยทัศน์ของการบริหารมีเป้าหมายเน้นไปตามกระแสหลักของตะวันตกละทิ้งกระแสที่แท้จริงที่เป็นหลักสังคมไทย คือ สังคมเกษตรกรรมที่เป็นคนส่วนใหญ่ ร้อยละ 70-80 ของคนทั้งประเทศ

ข. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล การเกษตรบ้านกร่าง จ.พิษณุโลก (รณ.)

1. บุคลากรมีภาระงานมาก - ไม่มีอัตรากำลังเพิ่ม
2. บุคลากรมีภาระหน้าที่สอน-บริหาร-บริการฝึกอบรมเพิ่มมากขึ้น
3. งบประมาณมีน้อยเกินไป-ควรจะต้องเพิ่มให้มากกว่าปัจจุบันนี้
4. การประเมินผลงานควรชัดเจนว่าอย่างไรที่ว่ามีประสิทธิภาพสูง-ใช้เงินน้อยได้ผลงานดีมากหรือไม่
5. มีปัญหาการรวมกลุ่มของเกษตร
6. สถาบันอุตสาหกรรมส่วนมากไม่ได้ใกล้ชิดกับประชาชนและปัญหาของท้องถิ่นเท่าที่ควร

ค. มหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.)

1. บุคลากรและผลงานวิจัยในด้านภูมิปัญญาทางเกษตรยังมีค่อนข้างน้อยควรให้บริการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นยังไม่ครอบคลุมพื้นที่เกษตรบริการ 10 จังหวัดของมหาวิทยาลัยนเรศวร
2. ครูอาจารย์ยังมีภาระการสอนในระดับต่าง ๆ มาก การร่วมมือจากประชาชนยังมีน้อยเนื่องจากเป็นประ โยชน์ที่มองไม่เห็นผลในทันที
3. การของงบประมาณการวิจัยมักถูกมองข้ามไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร งานวิจัยที่ได้รับสนับสนุนส่วนมากเป็นงานวิจัยที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงหรือเกินกว่าชาวบ้านจะนำไปใช้ได้ (ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจเท่านั้นที่มักได้รับประโยชน์โดยตรง)
4. อาจารย์ขาดความสนใจในระดับท้องถิ่น นโยบายระดับคณะและของมหาวิทยาลัยยังมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับสากล
5. อาจารย์และนักวิจัยมักจะมีมุ่งศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้ระดับสูง
6. นักวิชาการรุ่นใหม่ยังขาดทั้งประสบการณ์และงบประมาณทางการวิจัย
7. มีลักษณะต่างคนต่างสนใจวิจัยจึงยังไม่มีระบบที่เข้มข้นชัดเจน
8. ไม่มีการเผยแพร่เทคโนโลยีและงานวิจัยสู่เกษตรกรจำนวนมากเท่าที่ควร

9. เกษตรกรไม่ชอบการอ่าน-การเขียนและการฟัง ยังจากผู้นำทางวิชาการที่เข้าไปร่วมมือกับเกษตรกรในการพัฒนาและประยุกต์ใช้งานวิจัยและเทคโนโลยี
10. ขาดศูนย์ข้อมูล หรือศูนย์ที่รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรอย่างลึกซึ้งเพียงพอ
11. ขาดความร่วมมือกัน และมีความแปลกแยกระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและชุมชนท้องถิ่น
12. จะต้องปรับปรุงหลักสูตรให้กว้างขวาง-สอดคล้องและมีความหลากหลายและสามารถเป็นคลังสมองของท้องถิ่นเป็นพลังปัญญาของท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ
13. มีปัญหา เกี่ยวกับการรู้จริง-รู้ลึกซึ่ง-ของอาจารย์ในค่านี้น้อย
14. มีปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขทางสังคมแบบบริโภคนิยม ทำให้การใช้ภูมิปัญญา ค่านี้นั้นเป็นไปได้ลำบาก ชาวบ้านชุมชนจึงถูกกลืนโดยตลาด-การค้ากำหนดแนวทางดำเนินชีวิต

3.3 ข้อคิดความเห็นแนะนำเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

ก. สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (รภ.)

1. ผู้บริหารต้องสนใจใส่ใจอย่างจริงจังและกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนา ฉบับที่ 8-9 ให้นักศึกษาได้รับความรู้จากพื้นที่จริงของไทยใน ท้องถิ่นอย่างพอเนื่อง ไม่ใช่สอนให้เชิดจรวดที่ผ่านการวิจัย ในต่างประเทศที่น่าจะใช้ไม่ได้ ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย
2. ควรมีงบประมาณสนับสนุนให้สามารถดำเนินการ ได้อย่างเพียงพอ
3. สถาบันต้องจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาเป็นหลักก่อน
4. สถาบันการศึกษาทุกระดับคงแยกจากท้องถิ่นไม่ได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือศึกษาวิจัยและพัฒนาวิชาการผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยร่วมมือกันอย่างจริงจัง จึงจะสร้างพลังการพัฒนาต่อไปได้
5. ฝ่ายบริหารบ้านเมือง และสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมการวิจัยศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางการเกษตรให้เป็นหมวดหมู่เป็นระบบมีความถูกต้องและสามารถนำไปเผยแพร่สู่เกษตรกรได้

6. ควรส่งเสริมการวิจัยค้นคว้าเพื่อแก้ปัญหาของเกษตรกรอย่างเข้มแข็งจริงจัง สร้างชุมชนเกษตรกรที่เข้มแข็งให้เกษตรกรมีศักยภาพที่เข้มแข็งมีคุณภาพมีความสุขความสง่างามภาคภูมิใจสามารถแข่งขันกับเกษตรกรทั่วโลกได้
7. ควรจัดให้บริการด้านการเกษตรชุมชนท้องถิ่นทุกตำบลที่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม

ข. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล การเกษตรบ้านกว้าง จ.พิษณุโลก (รม.)

1. สถาบันการศึกษาที่น่าเชื่อถือ ต้องมีผู้นำทางความคิดในการแก้ปัญหาและช่วยเหลือประชาชนได้อย่างจริงจัง-นำวิธีการวิชาการใหม่ ๆ ไปแนะนำเพื่อช่วยให้การเกษตรกรอยู่ได้
2. สถาบันควรมีบทบาทพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรตามความต้องการของชุมชนที่เสนอมา ไม่ใช่เป็นไปตามที่สถาบันเสนอให้
3. ควรกำหนดนโยบายให้ชัดเจนตั้งแต่ระดับกระทรวงในเรื่องการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจะได้นำมาปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผล
4. ควรมีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้านและการนำไม้ไร่ประ โยชน์

ค. มหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.)

1. สถาบันอุดมศึกษาควรบรรจุแผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรอย่างชัดเจนในแผนการปฏิบัติงานของคณะที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะเกษตรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น
2. ควรจัดตั้งศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร
3. ควรจัดตั้งเป็นกองทุน/สถาบันวิจัยค้นคว้าศึกษาในเรื่องนี้โดยตรง
4. ส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อศึกษาเรื่องนี้เชิงคุณภาพและแบบสหวิทยาการ
5. จัดหน่วยหรือศูนย์บริการชุมชน-ส่งเสริมชุมชนในเรื่องนี้โดยตรง
6. ปัจจุบันมีรายวิชา ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาการศึกษาในระดับ บัณฑิตศึกษา (สาขา การบริหารการศึกษา-ระดับปริญญาโท)
7. ควรมีสุนย์เก็บรวบรวมเทคนิควิธี-ประสานงานหรือเป็นแหล่งวิชาการในการเผยแพร่ และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยอย่างเป็นระบบ
8. ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการเกี่ยวกับการวิจัย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาให้เข้มแข็งและเป็นระบบยิ่งขึ้น

9. ต้องส่งเสริมสนับสนุนและรักษาให้เป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญทางการศึกษา และต้องวิจัย-พัฒนาให้เพิ่มคุณค่า (Value added) และจดลิขสิทธิ์เป็นสมบัติ มรดกที่มีคุณค่าของชุมชน ได้ด้วย
10. พัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับการพัฒนาภูมิปัญญาและการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น
11. สถาบันควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นทุกด้านและควรกำหนดพื้นที่ เป้าหมายและกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ ภูมิปัญญาและปัญหาของพื้นที่
12. ควรทำการวิจัยในด้านนี้เพิ่มขึ้น และนำผลการวิจัยไปใช้ เพื่อพัฒนาภูมิปัญญา และ/หรือพัฒนาเทคนิคพื้นบ้านและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นให้กว้าง ขวางครอบคลุมพื้นที่เขตบริการของสถาบันอุดมศึกษาได้มากยิ่งขึ้น
13. ควรมีการวิจัยพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการตลาด-การจัดการ ภูมิปัญญาชุมชน เศรษฐศาสตร์ การเกษตรของชาวบ้านท้องถิ่น-เศรษฐกิจแบบพอเพียง
14. ศึกษาภูมิปัญญาไทยเพื่อการแก้ไขวิกฤติแห่งชาติ ได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ- คอรัปชั่น-ยาเสพติด-ยาบ้า-การซื้อสิทธิ์ขายเสียง ฯลฯ
15. ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ควรจะนำไปสู่การสร้างรายได้ เพิ่มขึ้นให้เกษตรกรได้ ให้มีตลาดรองรับ อย่างเช่นการนำผักสดขามาตากแห้ง และลวกพอบเป็นกระป๋อง, แผล หรือการส่งเสริมเกษตรกรทำน้ำตาลสดจากมะพร้าว บริเวณชวดชายที่ อ.วัดโบสถ์, เครื่องไม้แกะสลัก เป็นต้น พบว่า บางที่ไม่รู้ว่าจะไป ขายที่ไหน ไม่มีตลาดรองรับเพียงพอ คิดว่าการเข้าไปส่งเสริมเกษตรกรทำอะไรมัน ไม่ยากในแง่ของการผลิต เนื่องจากเกษตรกรพร้อมและอยากทำอยู่แล้ว แต่ขอให้มีการตลาดที่ดี เพื่อจะได้เสริมสร้างรายได้ขึ้นมา ซึ่งตรงนี้ก็คิดว่าเป็นหัวใจ ถ้า เกษตรกรหรือชาวบ้านชุมชนมีรายได้ ปากท้องอิ่มเสียแล้ว ทางเราจะให้เข้าร่วม โครงการอะไร ก็พร้อมร่วมมือด้วยความเต็มใจ สนับสนุน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร
2. ศึกษาความต้องการรับบริการทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาของผู้นำเกษตรกรในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร
3. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ ผู้บริหาร สถาบันอุดมศึกษาที่ปฏิบัติงานในตำแหน่ง อธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้า ภาควิชา หรือเทียบเท่า รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกรรมการบริหาร จากสถาบันอุดมศึกษา 3 แห่ง คือ จากสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (ร.ภ.) 14 คน จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลกลางเกษตร บ้านกร่าง จังหวัดพิษณุโลก (ร.ม.) 9 คน และจากมหาวิทยาลัยนเรศวร (ม.น.) 13 คน รวมผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 36 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างจากผู้นำเกษตรกรของชุมชนท้องถิ่นมีจำนวน 61 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 36 คน และจากผู้นำเกษตรกร จำนวน 61 คน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้หลักการวิเคราะห์เนื้อหาสาระและข้อมูล จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์ ใช้หลักการวิเคราะห์ระดับความคิด และความต้องการด้วยการหาค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รวมทั้ง การเสนอประเด็นความคิดเห็นที่มีเนื้อหาสาระข้อมูลที่มีความสอดคล้องต้องกันหรือแตกต่างกันประกอบการเสนอ

สรุปผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทสถาบันอุดมศึกษา ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

สรุปข้อมูลที่ได้จากสถาบันอุดมศึกษา ที่ได้ทำการศึกษา 3 แห่ง คือ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (รภ.) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (รท.) และมหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.) โดยมีข้อมูล สถานภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ของผู้บริหาร และ กรรมการบริหาร หรือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ ได้แก่ รองอธิการบดี จำนวน 6 คน คณบดี หัวหน้าคณะ และผู้อำนวยการ 6 คน รองคณบดี รองหัวหน้าคณะ รองผู้อำนวยการและเทียบเท่า 9 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกรรมการบริหาร 9 คน หัวหน้าภาควิชา หรือ อาจารย์ผู้สอน 6 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 36 คน สาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1.1 ความคิดเห็น ในเรื่องเป้าหมายหรือนโยบาย และ แผนงาน เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร มีข้อสรุป ดังนี้

1.1.1 ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ระบุ นโยบาย เป้าหมาย แผนงาน โครงการ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ และ มาตรการ ให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาไทย ส่งเสริมให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักศึกษา - อาจารย์ ในสถาบันอุดมศึกษามากขึ้น และ ให้มีการวิจัยเชิงแก้ปัญหา - การวิจัยเชิงปฏิบัติการในเรื่องของท้องถิ่น และ ความเป็นไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้าง และ พัฒนาภูมิปัญญาของท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ

1.1.2 ในแผนพัฒนามาระยะ 5 ปี ของมหาวิทยาลัยนเรศวร (มน.) โดยเฉพาะคณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม และคณะอื่น ๆ ต่างก็มีนโยบาย การพัฒนาภูมิปัญญาไทย และการพัฒนาท้องถิ่น แต่ยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเพียงพอ

1.1.3 กิจกรรมบริการทางวิชาการแก่ชุมชนในรูปแบบ แผนงาน โครงการต่าง ๆ มีเป้าหมายช่วยยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่และการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เข้มแข็ง และมีรายได้เพิ่มขึ้น

- 1.1.4 การจัดกระบวนการเรียนการสอน ในระดับบัณฑิตศึกษา มีรายวิชา ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาการศึกษา – หลักสูตรและ โรงเรียนและ ร่วมมือกับ สกศ. วิจัยเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 1.1.5 มีการร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรในเขต บริการพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 9 จังหวัด กระตุ้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วม และรู้จักคุณค่าในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ทางทางการเกษตร ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 1.1.6 มีการจัดให้ผู้มีความรู้ในท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากรร่วม การบรรยาย-ฝึกอบรม-สาริต เกี่ยวกับการเกษตรแบบผสมผสาน – เกษตรทฤษฎีใหม่ – เศรษฐกิจแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ และ มีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง เพื่อเผยแพร่รักษาค่าภูมิปัญญา ของชุมชนท้องถิ่นไทย

1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ ปัญหา และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

- 1.2.1 การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเรื่องแหล่งน้ำและที่ดินทำกิน โดยเฉพาะเรื่อง น้ำในการเกษตรกรรม – ไร่ – นา และสวนผลไม้ ร่วมมือกับ อบต. ผู้นำ ชุมชน – ผู้นำเกษตรกร ผ่านการฝึกอบรม โครงการเวทีประชาคม และ การ สร้างเสริมความ เข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น
- 1.2.2 การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด้านการตลาด และ ราคาพืชผลการเกษตร ตกต่ำ ได้แก่ การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม (Value Added) โดยการช่วย วิจัยและพัฒนาการบรรจุผลิตภัณฑ์ – ผลิตภัณฑ์ – หีบห่อ สัมโอ (พิจิตร) มะขามแก้ว (นครสวรรค์) และการแปรรูปอาหาร และ พืชผัก – ผลไม้ ของท้องถิ่น รวมทั้งการผลิตน้ำตาลศตวรรษที่ ๖๖ เป็นต้น
- 1.2.3 มีการจัดกิจกรรมนำความรู้สู่ชุมชน ในปัญหาเรื่องป๊วย ยางฆ่าแมลง การ แปรรูปอาหาร การขยายพันธุ์พืช – การขยายพันธุ์สัตว์ ฯลฯ โดยการฝึกอบรมภาคปฏิบัติและถ่ายทอดทางวิทยุ – โทรทัศน์ เป็นต้น
- 1.2.4 ร่วมมือกันแก้ปัญหาด้านภูมิปัญญาความรู้ในเรื่องการผลิตการใช้ป๊วย อินทรีย์และป๊วยชีวภาพ การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพืชผักสมุนไพร และพันธุ์พืช – พรรณไม้พื้นเมืองประเภทต่าง ๆ การพัฒนาสมุนไพรไปใช้ ประกอบการผลิตป๊วย – ทำป๊วยและยาแก้ปวดศีรษะ และ เป็นป๊วยพื้นฟูบำรุง ดินและพืช เป็นต้น

1.2.5 ปัญหาเรื่องโรค และ แมลงศัตรูพืช ร่วมมือกันฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้เรื่องปุ๋ยและยาฆ่าแมลง พัฒนาระบบการปราบศัตรูพืชด้วยวิธีการทางชีววิทยา หรือ ชีววิธี และ การป้องกันโรคที่เกิดจากสัตว์

1.2.6 ปัญหาการใช้เครื่องชนิด และ เครื่องจักรกลในฟาร์ม ร่วมมือกันอบรมความรู้พื้นฐาน และ ใช้หน่วย บริการเคลื่อนที่ (Mobile Unit) หมุนเวียนไปให้ความช่วยเหลือและแนะนำตามจุดที่ติดต่อและนัดพบ เป็นต้น

1.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการบริการทางวิชาการ ในด้านการฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้ เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

1.3.1 สถาบันอุดมศึกษา ได้มีกิจกรรมบริการเผยแพร่ และอบรมเนื้อหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดังตัวอย่างและรายการที่สรุปได้ต่อไปนี้

- อบรม ถ่ายทอดความรู้ และ เทคนิค การเพาะเห็ดฟาง
 - การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ขยายพันธุ์กล้วย
 - อบรม การตลาด และ สหกรณ์ และการประกอบธุรกิจขนาดย่อม
 - อบรมทฤษฎีใหม่ ให้ผู้นำชุมชน (อบต. ผู้นำท้องถิ่น และ เกษตรกร)
 - เสริมธุรกิจชุมชนกับการแก้ปัญหาความยากจน
 - ส่งเสริมความรู้เรื่องการปลูกพืช - ผักปลอดสารพิษ
 - การอนุรักษ์พันธุ์พืช - พันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- การเกษตร กับหลักสูตรท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาไทย

1.3.2 เผยแพร่ และอบรม พัฒนาด้านทักษะ และ เทคนิค วิธีการ ได้แก่ตัวอย่าง

ดังต่อไปนี้

- การทำปุ๋ยจากเปลือกกล้วย และ การนำสมุนไพร เช่น สะเดามาใช้กำจัดศัตรูพืช
- เทคโนโลยีการปลูกกล้วย - การจำแนก และ พัฒนาพันธุ์กล้วยด้านทานโรค
- การแปรรูป และ การถนอมอาหารของท้องถิ่น
- การปรับปรุง และ ขยายพันธุ์พืช และ สัตว์พื้นเมือง
- จัดนิทรรศการแสดง และ ทำการฝึกอบรม - การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย และ เทคโนโลยีที่เหมาะสมของท้องถิ่น

1.4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา ในการเข้าไปทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วม กับชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาหรือเทคนิควิทยาพื้นบ้าน และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นทางการเกษตร

1.4.1 การศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์การเกษตร – วิทยาศาสตร์การอาหาร – การแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของท้องถิ่น ทำเป็นสินค้าให้มีคุณค่า และมูลค่าเพิ่ม เพื่อยกระดับอุตสาหกรรมแปรรูปของท้องถิ่น ได้แก่ ตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

- การร่วมวิจัย และ พัฒนาการทำกล้วยตาก การพัฒนาเครื่องอบกล้วยตาก
- การวิจัย และ พัฒนาการอบแห้ง ผัก และผลไม้แช่เค็ม การถนอมอาหารด้วยพลังงานแสงอาทิตย์
- การวิจัยวิเคราะห์สีกาคนที่เหมาะสมกับการทำนา – ทำไร่ข้าวโพด และสวนส้ม
- การวิจัยเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อกล้วยน้ำว้า และ ขยายพันธุ์พืชชุมชน
- การรวบรวมคัดเลือกพันธุ์ปลาน้ำจืด – ไก่ชนนเรศวร และไก่พันธุ์พื้นเมือง
- วิจัยการแก้ไขปัญหาคาปนัสในสัตว์เคี้ยวเอื้อง และ การพัฒนาและกระบวนการผลิตน้ำตาลสดจากตาลโตนด
- วิจัยพัฒนาการปรับเปลี่ยนสวนยางสดให้เป็นลองกองในเขตภาคเหนือตอนล่าง
- การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ อ.พรหมพิราม
- ศึกษาเทคโนโลยีซ่อมผ้าด้วยสารจากธรรมชาติ

1.4.2 การศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ ได้แก่

- โครงการพลังงานแสงอาทิตย์ - เป็นพลังงานทดแทน/ ลด ประหยัดพลังงาน
- โครงการเลี้ยงผึ้ง
- การพัฒนาศักยภาพการใช้ภาษาไทยของเยาวชนในชุมชนบท โดยใช้โรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนเป็นแกนกลาง (ร่วมกับ สกศ.)
- การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ พืชสวน เจริญการค้าและ อุตสาหกรรมส่งออก
- การอนุรักษ์ – ปรับปรุงพืชที่เหมาะสม และมีประโยชน์กับท้องถิ่น

1.4.3 การวิจัย และการปฏิบัติทดลองยังอยู่ในห้องปฏิบัติการเป็นส่วนใหญ่

2. ความต้องการรับบริการทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาของผู้นำเกษตรกรในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

จากผลของการวิจัย สามารถสรุปและจัดลำดับความต้องการรับบริการทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษา ของผู้นำเกษตรกร ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ตามลักษณะรูปแบบ เนื้อหา สาระ และประเด็นปัญหา ความต้องการ ดังนี้

กลุ่มกิจกรรม และลักษณะรูปแบบการบริการวิชาการ	ลำดับความ ต้องการ	เนื้อหา – สาระและประเด็น ปัญหาและความ ต้องการ
2.1 ด้านการเผยแพร่ความรู้โดยการบรรยาย อภิปราย ประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา	1. 2. 3. 4. 5. 6.	1. การเกษตรแบบอินทรีย์ 2. การเกษตรแบบผสมผสาน 3. การเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ 4. การเกษตรแบบยั่งยืน 5. การเกษตรอนุรักษ์ 6. การเกษตร – ไร่นา – สวนผสม
2.2 ด้านการเผยแพร่ความรู้โดยการ จัดสถานี นิทรรศการพิพิธภัณฑ์ จัดวิทยุ – โทรทัศน์	1. 2. 3. 4. 5.	1. วิทยุกระจายเสียง มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ 2. วิทยุกระจายเสียง วิทยาลัยชาวบ้าน (รภ.พิบูลสงคราม) 3. วิทยุกระจายเสียง สถานีเทคโนโลยี ฯ ราชวมงคล ผู้ชุมชน 4. โครงการพิพิธภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง 5. ศูนย์สารนิเทศการเกษตรทฤษฎีใหม่
2.3 ด้านการเผยแพร่ความรู้โดยการ เผยแพร่ข่าวสาร เอกสาร วารสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ บทความ เน้น เนื้อหา สาระ แนวคิด	1. 2. 3. 4. 5.	1. เสริมธุรกิจแบบพอเพียง 2. เสริมธุรกิจชุมชนพึ่งตนเอง 3. เสริมธุรกิจเกษตรแบบทำนา-ค้าขาย 4. การจัดกลุ่มสหกรณ์ 5. การออมทรัพย์ หรือ กองทุนหมู่บ้าน

กลุ่มกิจกรรม และลักษณะรูปแบบ การบริการวิชาการ	ลำดับความ ต้องการ	เนื้อหา – สาระและประเด็น ปัญหาและความ ต้องการ
2.4 ด้านการให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือส่งเสริม พัฒนา วิธีการ กระบวนการ เทคนิค และทักษะความสามารถ	1. 2. 3. 4. 5.	ด้วยการเผยแพร่ความรู้และฝึกอบรม ให้คำแนะนำช่วยเหลือ – ให้คำปรึกษา ร่วมมือแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถบุคลากร จัดกิจกรรมเวทีชาวบ้าน- เวทีประชาคมเพื่อ ศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน
2.5 ด้านการร่วมมือแก้ไขปัญหา พัฒนาสมรรถภาพบุคลากร ของชุมชน ร่วมกิจกรรม เป็น กรรมการ ประธานงานของ ชุมชน	1. 2. 3. 4. 5.	ปัญหาด้านการตลาด – ราคาพืชผลกรรมเกษตร ตกต่ำ ปัญหาการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และ ปุ๋ยชีวภาพ ปัญหาแหล่งน้ำ และ ที่ดินทำกิน ปัญหาเรื่อง โรค และ แมลงศัตรูพืช ปัญหาทักษะและเทคโนโลยีเครื่องจักรการ เกษตร – พื้นฐาน และเครื่องยนต์ในฟาร์ม
2.6 ด้านการให้บริการด้านสุขภาพ -อนามัย ภัยแพทย์และสา ธารณสุขชุมชน	1. 2. 3. 4. 5.	การผลิตน้ำสะอาดบรรจุภาชนะปิดสนิท การถ่ายทอดความรู้เรื่องปุ๋ยและยาฆ่าแมลง พัฒนากระบวนการปราบศัตรูพืชด้วยชีววิธี การสกัดสารสะเดาใช้กำจัดศัตรูพืช ส่งเสริมความรู้การปลูกพืช-ผักปลอดสารพิษ
2.7 ด้านการวิจัย ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ สำรวจ ทดสอบ ทดลองออกแบบ ประดิษฐ์ สร้างนวัตกรรม	1. 2. 3. 4. 5.	วิจัยการผลิตปุ๋ยหมักจากเปลือกกล้วย วิจัย – พัฒนาการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ วิจัย – พัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิต ทางการเกษตรและอาหารของท้องถิ่น วิจัย – พัฒนาการบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ ส้มโอ และมะขามแก้ว วิจัย – ทดลองและพัฒนารดแทรกเตอร์สอง ล้อนั่งขับ (ขนาดเล็ก-ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบทบาทของสถาบัน อุดมศึกษาในการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกร ทรูปี้ได้ดังนี้

3.1 ด้านนโยบาย ระบบการบริหาร และงบประมาณ

- 3.1.1 การบริหาร ยังมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ไม่ชัดเจน ยังไม่เป็นรูปธรรม เพียงพอ ยังเน้นการแข่งขันสู่ความเป็นเลิศแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม แบบตะวันตก ยังไม่สนใจไม่เข้าใจสาระที่แท้ของสังคมไทย คือสังคมการ เกษตรที่เป็นคนส่วนใหญ่ร้อยละ 70-80 ของคน ทั้งประเทศ
- 3.1.2 ระบบบริหารปัจจุบันไม่ชัดเจน ไม่มุ่งใจ ไม่ส่งเสริม ให้อาจารย์ทำบทบาท หน้าที่วิจัยและบริการทางวิชาการเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง
- 3.1.3 ไม่มีงบประมาณเพียงพอในการวิจัยและบริการฝึกอบรม งบประมาณ โครงการ การวิจัยที่ขอมักถูกมองข้ามความสำคัญและ ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ ควร
- 3.1.4 โครงการวิจัยและบริการที่ได้รับการสนับสนุน ส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ใช้ ภูมิปัญญาความรู้และเทคโนโลยีระดับสูงซับซ้อน เกินกว่าที่ชาวบ้านจะนำ ไปใช้ได้ จึงมักจะเป็นประ โยชน์โดยตรงกับผู้ประกอบการธุรกิจ นายทุน และคนรวยเท่านั้น

3.2 ด้านบุคลากร - ครูอาจารย์ และนักวิจัย - นักวิชาการ

- 3.2.1 อาจารย์มีภาระงานสอนมาก งานอื่นๆ จึงทำได้น้อย เน้นการสอนเป็น งานหลัก ตามนโยบาย งานอื่นๆ เช่น งานวิจัย - บริการ และพัฒนาเป็น งานรอง งานเสริมหรืองานสนับสนุนเท่านั้น
- 3.2.2 อาจารย์ขาดความสนใจในเรื่องระดับท้องถิ่น เพราะนโยบายระดับคณะ และมหาวิทยาลัยเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการระดับสากล ซึ่งเป็นองค์ ความรู้ระดับสูง จึงมักมีลักษณะแปลกแยกห่างเหิน ขาดความร่วมมือ ใกล้ชิดกัน ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในภาค เกษตรกรรมชนบท
- 3.2.3 ขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร ผลงานการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการ เกษตร จึงยังมีน้อย การให้บริการวิจัยแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น จึง ยังไม่ทั่วถึง ไม่ครอบคลุมพื้นที่บริการ

3.2.4 อาจารย์นักวิชาการรุ่นใหม่ ๆ ยังขาดประสบการณ์ ยังไม่มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งเป็นระบบ แบบประชาคมวิจัย การวิจัยพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเสียสละ ทุ่มเทเวลามาก ทั้งยังเป็นประโยชน์ที่มองไม่เห็นผลโดยตรงในทันที

3.3 ด้านเกษตรกรและผู้รับบริการ

3.3.1 มีงานวิจัยและข่าวสารเทคโนโลยีที่เหมาะสมเผยแพร่ถึงเกษตรกรน้อยเหลือเกิน

3.2.2 เกษตรกรไม่ชอบฟัง –อ่าน- เขียน ขาดผู้นำทางวิชาการช่วยประยุกต์ใช้งานวิจัยและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

3.2.3 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นไปได้ลำบากเพราะทวนกระแสมีปัญหาเงื่อนงำสังคมบริโภคนิยมและกลไกการตลาดกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิต

3.4 แนวคิดของผู้นำเกษตรกร

เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทาง

การเกษตร

3.4.1 สถาบันอุดมศึกษาควรออกไปช่วยการวิจัยและบริการเผยแพร่ความรู้ภาคปฏิบัติและช่วยพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร จะช่วยให้เกษตรกรเจริญก้าวหน้าได้ไกลกว่าปัจจุบัน

3.4.2 สถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงานตรง ๆ ควรร่วมมือช่วยสอน – ทำวิจัย และพัฒนาวิธีทำนา-ทำการตลาดที่ถูกต้องให้ได้ผลผลิตสูงอย่างน่าพึงพอใจ ปัจจุบันเกษตรกรยังลำบากยากจนมาก

3.4.3 สถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงานต่างๆ ควรช่วยกันแนะนำเกษตรกรปรับปรุงที่ดินทำกิน ในลักษณะการเกษตรแบบหมุนเวียนครบวงจร เช่น ปลูกพืชหมุนเวียนแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หรือทำนาอย่างเดียว

3.4.4 ควรมีกองทุนออมทรัพย์ กองทุนหมุนเวียนให้มีสภาพคล่องทางการเงิน การตลาด การเกษตรแบบผสมผสาน การทำปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพ การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่ดีมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ จะได้ช่วยกันสร้างสรรค์ให้สังคมเกษตรพื้นสภาพความยั่งยืนยากจนในปัจจุบันได้

3.4.5 สถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงานต่างๆ ควรช่วยเหลือผู้มชู่-ให้เกียรติเชิดชูยกย่องเกษตรกร ให้อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพเข้มแข็งในการผลิต-การตลาดและพึ่งตนเองได้ วิชาเกษตรกรรมควรเรียนตั้งแต่ยังเด็กระดับประถม-ปฐมนว้ยและให้เกียรติ ยกย่องคนทำการเกษตรและอาชีพเกษตรกร

3.4.6 ควรช่วยเผยแพร่ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล และการศึกษาวิจัย และฝึกอบรมการผลิตปุ๋ยเพื่อการฟื้นฟูบำรุงดินไม่ให้เสื่อมมีสารพิษตกค้าง มีนักวิชาการช่วยให้คำปรึกษาแนะนำให้ความรู้ฝึกอบรม-สาริด-ปฏิบัติให้เห็นตัวอย่างและอยู่ใกล้ชิดติดตามประเมินอย่างสม่ำเสมอ ฯลฯ

3.5 แนวคิดของผู้บริหาร

เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทาง

การเกษตร

3.5.1 ด้านนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และงบประมาณในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรกำหนดให้ชัดเจน ตั้งแต่ระดับกระทรวง-ทบวง-กรม และมหาวิทยาลัย โดยผู้บริหารต้องสนใจเข้าใจจริงจัง นำไปปฏิบัติได้และสอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ กระจายไปตามคณะหรือสำนักวิชา-กลุ่มคนและพื้นที่ เป้าหมาย การวางแผนวิจัยและพัฒนา ควรเป็นแบบมีส่วนร่วมและควรมีงบประมาณสนับสนุน ให้สามารถดำเนินการ ได้อย่างเพียงพอ

3.5.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนและดรรปฏิบัติ ควรเน้นผู้เรียน และเกษตรกร เป็นบุคคลสำคัญที่สุด เรียนรู้จากสภาพชุมชนท้องถิ่น สารระที่แท้จริงของสังคมไทยไม่ใช่ออนแดในตำราและยึดถือตำราต่างประเทศเป็นสำคัญ

3.5.3. ด้านการวิจัย-บริการและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ทางการเกษตร

- สถาบันอุดมศึกษาและผู้บริหารควรส่งเสริมการวิจัยศึกษาค้นคว้าสร้างองค์ความรู้และพัฒนาภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างเป็นระบบ มีความถูกต้องสามารถนำไปเผยแพร่สู่เกษตรกร และสถาบันการศึกษาของท้องถิ่นได้

- ควรตั้งเป็นสถาบันหรือศูนย์การศึกษาค้นคว้าวิจัย-เป็นศูนย์ประสานงานเป็นแหล่งวิชาการและทรัพยากรด้านการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร โดยมีกองทุนสนับสนุนให้เป็นสถาบันชั้นนำในการแก้ปัญหาและการพัฒนาภูมิปัญญา ฯลฯ

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทของสถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรและ ศักยภาพการพึ่งตนเอง

การวิจัยเรื่องบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ได้ผลตามวัตถุประสงค์และความหมายที่ใช้ในการวิจัย ดังสาระสำคัญสรุปว่า ลักษณะกิจกรรมและรูปแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้น หรือที่ได้แสดงออก มีลักษณะบ่งบอกถึงการติดต่อสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทางอาชีพ วิชาชีพและวิชาการของบุคคลแต่ละคน ของกลุ่มคน คณะบุคคล องค์กร หน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหว มีพลวัตในการพัฒนาความรู้-ทักษะความสามารถหรือเทคนิควิธีต่าง ๆ ทางภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่เหมาะสมทางการเกษตรในการดำรงชีวิต ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าได้มีการพัฒนามาจากพื้นฐาน-พื้นบ้าน-พื้นเมือง-ในเรื่องที่เป็นคุณค่าดั้งเดิมและเป็นรากเหง้าของคน ซึ่งมีความคุ้นเคยเข้าใจช่วยทำให้สามารถแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ของคนได้ด้วยตนเอง สามารถพึ่งตัวเองได้ (วิฑูรย์ เตียนจำรูญ, 2530 ; เศษาศิรีภัทร, 2532) เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสานทำให้มีสัตว์ ปลา-อาหาร-ผัก-ผลไม้ เป็นทั้งอาหารและยาสามารถรับประทานได้ตลอดปีอย่างพอเพียงครบทุกมือพร้อมกันทั้งครอบครัว มีการแก้ไขปัญหาค้นหาผลผลิตสินค้า ด้วยการหมักคอง-ถนอมอาหาร-พืช-ผัก-ผลไม้ และมีการแปรรูปอาหารของท้องถิ่น หรือ ผลผลิตทางการเกษตรให้อยู่ได้นาน ตลอดจนการจำหน่ายจ่ายแจกหรือแลกเปลี่ยน มีการแก้ปัญหาผลผลิตและแก้ปัญหาเรื่องโรคและแมลง รู้จักปรับใช้สภาพแวดล้อมทางการเกษตรและเทคโนโลยีที่เหมาะสมของท้องถิ่น

เป็นการยืนยันแนวคิดและแสดงให้เห็นว่า ผู้ทรงความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่มีศักยภาพสูงจะมีความสามารถสูงในการปรับตัวสามารถแก้ปัญหาคำถามในชีวิตในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างพอเพียงและเหมาะสมกับกาลสมัยได้เสมอ (เสรี พงศ์พิศ, 2533; สามารถ จันทร์สุรย์, 2536) ดังนั้นสถาบันการศึกษาทุกระดับทุกระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันระดับอุดมศึกษาจึงสมควรมากที่สุดที่จะต้องเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญในการธำรงรักษา มีการวิจัยศึกษาค้นคว้าและพัฒนา สร้างเสริมเพิ่มพูนคุณค่าและมูลค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยให้มากขึ้น เพื่อสนับสนุนนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ให้เป็นส่วนที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการปฏิรูปการศึกษาสำหรับคนทั้งมวล และเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเรียนรู้ศักยภาพการพึ่งตนเอง และช่วยยกย่องเชิดชูพัฒนาคุณค่าภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นสมบัติส่วนรวมของประเทศชาติด้วย (กรมวิชาการ, 2539; คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

2. บทบาทของสถาบันอุดมศึกษากับความเป็นเลิศ และความสัมพันธ์สอดคล้องของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผลการวิจัยได้พบว่า ผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นกรรมการบริหารของสถาบันอุดมศึกษา มีความคิดเห็นและความสนใจในลักษณะสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกันเป็นส่วนใหญ่กับความต้องการรับบริการทางวิชาการของผู้นำเกษตรกรในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร เช่น ท้องถิ่นต้องการความรู้เรื่องการเกษตรอนุรักษ์ สถาบันอุดมศึกษามีหลักสูตรฝึกอบรมการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์ปลาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น หรือ ท้องถิ่นต้องการความรู้เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง สถาบันอุดมศึกษาก็จัดประชุมสัมมนา เรื่องเศรษฐกิจชุมชนกับการแก้ปัญหาความยากจน เป็นต้น ซึ่งลักษณะการเห็นพ้องต้องกันเช่นนี้ ย่อมน่าจะเป็นผลดีในการทำงาน และในการประสานความร่วมมือกัน ระหว่างคนเป็นจำนวนมากและเป็นคณะบุคคล เช่น ชุมชนและ อ.บ.ค. เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องสัมพันธ์กันเกี่ยวกับบทบาท ปณิธาน ปรารถนา และวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคและมีความใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่นและชุมชนบท ซึ่งสมควรจะต้องมีบทบาทสำคัญยิ่งในการบริการทางวิชาการตอบสนองกับปัญหาความต้องการ (Needs) ให้ได้อย่างเหมาะสมและมีความสัมพันธ์สอดคล้องตรงตามความเป็นจริง (Relevance) ให้ได้มากที่สุด โดยที่กิจกรรมบริการทางวิชาการแก่ชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา ใน รูปแบบ แผนงาน โครงการ โปรแกรม และพฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ นั้น ต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ช่วยยกระดับมาตรฐานคุณภาพ ความคิดสติปัญญา ความเป็นอยู่ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในท้องถิ่นชนบท โดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ให้มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้และมีเศรษฐกิจอย่างพอเพียง-พออยู่-พอกิน-พอใช้ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ และพึ่งตนเองได้ เป็นต้น

นับว่าเป็นบทบาทและภารกิจที่ยากและท้าทายสูงของคุณภาพฝีมือหรือความเป็นเลิศทางวิชาการสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนในการบริหารและในการบริการทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2540) ดังที่ไพฑูริย์ สติรัตน์ (2542) สรุปการวิจัยและอธิบายภาพรวมของสถาบันอุดมศึกษาแก้ปัญหาความยากจนและการพัฒนาภูมิปัญญาเกษตรกรคนส่วนใหญ่ร้อยละ 60-70 ของประเทศว่ายังอยู่บนเส้นทางคู่ขนานและมีแค่จะเห็นห่างกันมากยิ่งขึ้น ต้องเร่งแก้ไขโดยรีบด่วน ซึ่งประเวศ วะสี (2542 : 11-12) ก็เห็นด้วยว่าการปฏิรูปการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากของคนจนทั้งแผ่นดินต้องการความคิดค้นและผลักดันจากระบบอุดมศึกษา และคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 61) ยังยืนยันว่าการอุดมศึกษาต้องเป็นหลักการผลิตองค์ความรู้ที่เกิดจากการประสานวิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้การอุดมศึกษามีบทบาทนำการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เพราะบทบาทหน้าที่หลักของอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ดีนั้นคือ การรู้จักรากฐานภูมิปัญญาของคนและสามารถเลือกสรร

สังเคราะห์ให้เกิดความรู้หรือภูมิปัญญาใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2530) และทั้งที่รากฐานภูมิปัญญาที่สำคัญที่สุด คือ คุณภาพทรัพยากรคนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคเกษตรกรรมและท้องถิ่นชนบท แต่สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยก็ยังมีได้นำมาเป็นมิติสำคัญในการสร้างสรรค์การเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้อย่างแพร่หลายมากมายเพียงพอแต่อย่างใด (วิจิตร ศรีตะอาน, 2518 ; ไพฑูรย์ ถิ่นถาวรรัตน์, 2530 ; เสรี พงศ์พิศ, 2538 ; เสน่ห์ จามริก, 2542)

3. บทบาทการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในด้านนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และระบบการบริหาร

จากผลการวิจัยเรื่องบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร ในด้านนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และระบบการบริหารของสถาบันอุดมศึกษา พบว่า ยังมีปัญหาอุปสรรค คือ ทัศนคติและระบบการบริหารยังไม่มีควมชัดเจนเป็นรูปธรรมเพียงพอ เป้าหมายกิจกรรมยังเน้นการศึกษาเรียนรู้และการบริหารเพื่อบริการรับใช้คนรวยตามกระแสบริโภคนิยมและทุนนิยมมากกว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลคนจน (ไพฑูรย์ ถิ่นถาวรรัตน์, 2542 ; เสรี พงศ์พิศ, 2538) จึงทำให้ละเลยการศึกษาเรียนรู้กระแสหลักที่เป็นสาระที่แท้จริงของสังคมไทย คือสังคมการเกษตรที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งกำลังต้องการพัฒนาภูมิปัญญาตามแนวทางพระราชดำริทฤษฎีใหม่ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทางการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองแบบพอเพียงและ แบบยั่งยืน เป็นต้น

แต่การวิจัยครั้งนี้ พบว่า นโยบายและแผนรวมทั้งระบบ การบริหารของสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบัน ยังมี รูปแบบหรือลักษณะการบริหารที่ยัง ไม่นั่นไม่สนใจหรือไม่เอื้ออำนวยให้อาจารย์ที่ปฏิบัติงานที่บริการทางวิชาการเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรอย่างจริงจังเท่าที่ควร เช่น ไม่มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ นโยบายฝ่ายบริหารยังเน้นให้อาจารย์สนใจงานสอนมากกว่างานวิจัย บริการและพัฒนา ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า เนื่องด้วยระบบการบริหารในลักษณะดังกล่าวข้างต้นจึงย่อมจะทำให้อาจารย์ที่สนใจงานวิจัยและการบริการเชิงแก้ปัญหาและการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้เรื่องของท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย ยังมีจำนวนน้อย และขาดแคลนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา ยังไม่มีความสอดคล้องไม่เป็นไปตามแผนงาน-โครงการและนโยบาย ดังได้ระบุในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ของทบวงมหาวิทยาลัย (2540 : 18-20) และในนโยบายและแผนของกลุ่มสถาบันราชภัฏ (2542)

จึงควรจะต้องนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ตามนโยบายและแผน และเป็นเป้าหมายหลักของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง หรือการศึกษาวิจัย-พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เพื่อส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้พลังภูมิปัญญาเป็น

ฐานรากอย่างเข้มแข็งในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ทุกระดับ เพื่อจะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมตามนโยบาย ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ต่อไป (คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ทั้งนี้ต้องมีการปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนและการบริหาร-การบริการให้กว้างขวางหลากหลาย และสอดคล้องสัมพันธ์กับปัญหาความต้องการ สามารถเป็นคลังสมอง-เป็นพลังทางภูมิปัญญาของท้องถิ่นได้อย่างเข้มแข็ง เป็นระบบเป็นศูนย์ ข้อมูลสารสนเทศที่สมบูรณ์ทันสมัย พร้อมเอื้อบริการต่อผู้ต้องการเรียนรู้ทุกระดับและทุกระบบ อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

ด้วยนโยบายที่ชัดเจนมีแผนงานที่ชัดเจนจะส่งผลคือพัฒนาการของภูมิปัญญาไทยในการ สังสมสืบสานถ่ายทอด เผยแพร่ และยกระดับการยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสูงยิ่งขึ้น เพราะ ด้วยนโยบายที่เน้นการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนอบรมทักษะความสามารถในศตวรรษที่ 21 วิทยาลัยการ ศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเทคนิควิทยาการพื้นบ้าน และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ย่อมสามารถ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มคุณภาพการผลิต เพิ่มรายได้และสร้างเศรษฐกิจชุมชนของเกษตรกร และประชากรร้อยละ 60-70 ของประเทศอย่างพอเพียง และจะทำให้รากฐานการพัฒนาภูมิปัญญา ทางการเกษตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและประเทศชาติมีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ตลอดไป (วารกรณ์ บวรศิริ, 2525; ยงยุทธ ยุทธวงศ์, 2541 ; ชีระ สุตะบุตร, 2539)

4. บทบาทการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในด้านรูปแบบ เนื้อหาสาระและ ประเด็นปัญหาความต้องการรับบริการของท้องถิ่น

ผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการ เกษตร ได้พบข้อสรุปว่า ในด้านรูปแบบ เนื้อหา สาระ และประเด็นปัญหาความต้องการของท้องถิ่น โดยผู้นำเกษตรของท้องถิ่นนั้น ต้องการรับบริการทางวิชาการในหลายด้าน หลายประเด็น และ หลากหลายสาขา โดยเฉพาะที่เป็นความต้องการรับบริการทางวิชาการเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางการเกษตร ในระดับที่ลึกที่สุดได้แก่ เรื่อง การเกษตรแบบอินทรีย์ การเกษตรแบบผสมผสาน การเกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจแบบพอเพียง เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ปัญหาด้านการตลาดและ ราคาสินค้าทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ-ปุ๋ยเคมีและยา มาแม่ลง การวิจัยและพัฒนาการบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ และอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร - ผลผลิต ทางการเกษตรของท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนา การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ และการวิจัย - ทดลอง และพัฒนาเครื่องจักรและเครื่องจักรกลที่ใช้ในฟาร์ม-ไร่นา และสวน เป็นต้น

แสดงให้เห็นว่า หัวข้อเรื่องหรือประเด็นความสนใจดังกล่าว เป็นปัญหาใกล้ตัว ใกล้ชิด ชุมชน ใกล้ชิดกับท้องถิ่น มีความหลากหลายซับซ้อนซึ่งกันและกันแบบองค์รวม นับว่าเป็นองค์ ความรู้-เป็นเนื้อหาสาระ และเป็นกระบวนการหรือเทคนิควิธีที่ต้องใช้ภูมิปัญญาทางอาชีพ-วิชาชีพ-

วิชาการและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน ต้องใช้เวลาตั้งสมประสมการณ์และทุ่มเทปฏิบัติจนเชี่ยวชาญจนได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี จึงจะสามารถเป็นวิทยากรให้คำปรึกษาแนะนำ บรรยายเผยแพร่ความรู้-ทักษะต่าง ๆ นั้นได้ เป็นอย่างดี เป็นที่เข้าใจอย่างเพียงพอ และโดยที่สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยคือแหล่งที่อยู่ของความรู้อันยิ่งใหญ่ เป็นศูนย์รวมพลังภูมิปัญญา เป็นคลังวิทยาการสาขาต่าง ๆ ซึ่งย่อมจะต้องมีปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติมากพอสมควร

โดยเฉพาะระบบการบริหารและการให้บริการทางวิชาการสมควรจะต้องจัดการดำเนินการอย่างไรจึงจะทำให้สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สามารถจัดบริการทางวิชาการเกี่ยวกับข้อมูลความรู้ในการแก้ไขปัญหาใกล้ตัวใกล้ชีวิตกับท้องถิ่นที่มีบูรณาการซับซ้อนแบบองค์รวมสูง โดยใช้บทบาทในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรอย่างมีคุณภาพ เช่น สามารถบริการได้มาก สนองความต้องการที่หลากหลายได้อย่างทั่วถึง ครอบคลุมและมีความสอดคล้องสัมพันธ์ตรงตามปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมาย โดยให้ได้รับประโยชน์สูงสุดอย่างแท้จริง ซึ่งในผลสรุปการวิจัยมีข้อเสนอแนะที่ควรพิจารณาคือให้สถาบันอุดมศึกษาจัดระดมทรัพยากรคน-ผู้ทรงความรู้และงบประมาณจัดตั้งศูนย์หรือสถาบันศึกษาค้นคว้าวิจัยและบริการทางวิชาการทั้งเชิงคุณภาพและแบบสหวิทยาการ หรือจัดตั้งกองทุน อดุหนุนและสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรหรือภูมิปัญญาไทยโดยตรง เพื่อตอบสนองความต้องการรับบริการทางวิชาการในเรื่องต่าง ๆ ของเกษตรกรและผู้ว่าเกษตรกรอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของสถาบัน

ทั้งนี้ต้องเน้นการยึดถือความต้องการของเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำเกษตรกร และผู้ทรงความรู้หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นฐานศูนย์กลาง ศูนย์รวมการคิดการกระทำที่สำคัญที่สุด และสถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีนโยบายและการสนับสนุนอย่างทุ่มเทชัดเจน มีการปฏิบัติอย่างเข้มแข็งจริงจัง มีการวิจัย-พัฒนาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องอย่างไม่หยุดยั้ง และเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนมั่นคงตลอดไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. สถาบันอุดมศึกษาควรเน้นการเรียนการสอน และหลักสูตรที่สร้างหรือพัฒนาจิตสำนึก ให้มีทัศนคติที่เข้าใจให้เกียรติยกย่องเชิดชูอาชีพเกษตรกร และภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรให้อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพเข้มแข็งในการผลิต การตลาด และพึ่งตนเองได้

2. ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน โดยเน้นการแสวงหา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดการผสมผสานความรู้สากลและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานการยอมรับนับถือ ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ควรสนับสนุนการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเชิงแก้ปัญหา หรือการวิจัยและพัฒนาในเรื่อง ชุมชนท้องถิ่น และความเป็นไทยอย่างค้ำคอเนื่องมากขึ้น เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของท้องถิ่น และภูมิ ปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น

4. ควรเน้นการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยอาศัยฐานความรู้จากภูมิปัญญา ของท้องถิ่นทางการเกษตร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ขยายความเข้มแข็งสู่เครือข่ายกิจกรรมทางวิชาการในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์ตั้งต้นแห่งการเรียนรู้ และแสวงหาความเป็นเลิศทางวิชาการสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน แสวงหาแนวทางพื้นฐานสำหรับ การอุดมศึกษาอกระบบ และการอุดมศึกษาตามอัธยาศัย ต่อไป

5. ควรมีการศึกษาวิจัย และนำเสนอรูปแบบกระบวนการสร้าง และพัฒนาระบบเครือข่าย การเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยทางการเกษตรในการจัดการศึกษา ทุกระดับและ ทุกระบบในองค์กรวิชาการศึกษา และในองค์กรชุมชน

6. ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ตามแนวคิดการอุดมศึกษาอกระบบ และการอุดมศึกษาตามอัธยาศัย ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

บรรณานุกรม

- ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2535). มองการศึกษา : เส้นทางที่แทนที่ยมของคนไทย ; (ชุดความคิด-ความรู้ อันดับที่ 7) สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ (2538 ก.). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง, จัดพิมพ์โดย สภาคาทอติคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (190 หน้า)
- _____. (2538 ข.). เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, จัดพิมพ์โดย สภาคาทอติคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (239 หน้า)
- กุลวิตรา กังคานนท์ (2531). "นานาพรรณณะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น," วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 9(1) : 21-35 มกราคม-เมษายน 2531.
- กลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2542). "หน่วยที่ 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ใน **วิถีไทย. (กฤษณา วงษาสันต์ และคนอื่น ๆ : เขียนและเรียบเรียง) โครงการพัฒนาสื่อการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษากรุงเทพฯ เวิร์คเวฟ เอ็ดดูเคชั่น คณะกรรมการการประถมแห่งชาติ, สำนักงาน (2534). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานวัฒนธรรม และการพัฒนาชนบท : กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินตีงกรุ๊ป.**
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (2538). **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสพการณ์จากนักพัฒนา, (145 หน้า) คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน (2540). ศูนย์วิชาการและภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น, (ม.ป.ท.)**
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน (2542) และกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542). **รายงานการวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน. (78 หน้า) คณะกรรมการแห่งชาติ, สำนักงาน (2542). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียนสังกัด สปช. กรุงเทพมหานคร ; โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.**
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน (2534). **การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรุงเทพมหานคร (ม.ป.ท.)**
- คณะกรรมการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงาน (2542). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือ และจังหวัดพิษณุโลก (กรกฎาคม, 2540) ม.ป.ท.**

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์ (2534). การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ภาควิชาประถมศึกษา (ม.ป.ท.)
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์ (2534). ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีดิ้งรณแสงต่อการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา. เอกสารสรุปผลการสัมมนาของนิสิตภาควิชาบริหารการศึกษา, สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร (ม.ป.ท.)
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540 ก.). เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต (พิมพ์ครั้งที่ 4) สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ : กรุงเทพมหานคร, (137 หน้า)
- _____. (2540 ข.). บ้านกับเมือง (ชุดบทความเล่มที่ 14 : พิมพ์ครั้งที่ 2) สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (105 หน้า)
- _____. (2540 ค.). ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชน และชนชาติไท (ชุดบทความเล่มที่ 15 : พิมพ์ครั้งที่ 1) สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (140 หน้า)
- ชลทิพย์ เข็มลำอ่างค์ และวิศนี ศิลดระกุล (2533). ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการในชุมชนในการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนหน่วยที่ 1-8. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โสภาร (2542). วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวชิราวุฒยาลัยเกริก.
- ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, สถาบัน (2542). สู่ความเป็นไทยด้วยพลังของท้องถิ่น : ข้อเสนอกรอบแนวคิดเพื่อการจัดทำแผน 9 (พลเศษ ปันประทีป : บรรณาธิการ) (90 หน้า) ม.ป.ท.
- เดชง ศิริภัทร และวิฑูรย์ เตียนจำรูญ (2532). "เกษตรกรรมทางเลือกเพื่อการฟื้นฟูภาคการเกษตรและทรัพยากร" ใน สิทธิชุมชน : การกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร (วิวัฒน์ ศดิธรรมนิตย์ : บรรณาธิการ), กรุงเทพฯ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, หน้า 411-488
- ธีระ สุตะบุตร และคนอื่น ๆ (2539). การวิจัยความต้องการทางเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเกษตรแห่งชาติในทศวรรษหน้า ระยะที่ 2 (ตุลาคม 2539) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน (ม.ป.ท.)
- นิริ เอียวศรีวงศ์ (2530). "การศึกษาเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน" ใน ทิศทางหมู่บ้านไทย (เสรี พงศ์พิศ : บรรณาธิการ) สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, กรุงเทพฯ
- บุญชม ศรีสะอาด (2535). การวิจัยเบื้องต้น. สุวีริยาสาส์นจัดพิมพ์
- บุญทัน คอกโรสง (2530). การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (ทวีลักษณ์) ในการพัฒนาชนบทไทย กรณีเฉพาะ จีน อินเดีย ไต้หวัน : โอ เอสพริ้นติ้งเฮ้า (334 หน้า)

- ประเวศ วะสี (2530) **พุทธเกษตรกรรมกับคานติสุขของสังคมไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 1) สำนักพิมพ์
 หอมข้าวบ้าน, กรุงเทพฯ (60 หน้า)
- _____. (2539). **หนทางรอดของสังคมไทย** (ปาฐกถาว่าด้วยเกษตรกรรมทางเลือกกับสังคมและ
 ธรรมชาติ) หนังสือประกอบงานสัมมนาเกษตรกรรมทางเลือก ครั้งที่ 2 (5-7 เมษายน 2539
 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย)
- _____. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**
 (พิมพ์ครั้งที่ 1- มีนาคม 2542) สำนักพิมพ์หอมข้าวบ้าน กรุงเทพฯ (73 หน้า)
- _____. (2530) “การสร้างสรรคภูมิปัญญาไทยหรือการพัฒนา”. **ชุมชนพัฒนา**. 1 (มกราคม-
 กุมภาพันธ์ 2530) : 72-91.
- _____. (2534). **การศึกษาของชาติดกับภูมิปัญญาท้องถิ่น**. ในการสัมมนาทางวิชาการภูมิปัญญา
 ชาวบ้านกับการดำเนินงานด้าน วัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท หน้า 81-86.
 กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- _____. (2538). **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ : ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมด**
 ร่วมกัน, (พิมพ์ครั้งที่ 3) มูลนิธิภูมิปัญญา (แคว้นอีสาน ผลิต : บรรณาธิการ)
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2541). **เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อชีวิตและธรรมชาติ** : (พิมพ์ครั้งที่ 3)
 ชุดความคิด-ความรู้ฉบับที่ 9 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ (242 หน้า)
- _____. (2535) **วิธีวิทยาศาสตร์สังคมไทย : วิธีใหม่แห่งการพัฒนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 1-จตุรงค์
 บุญรัตนสุนทร : บรรณาธิการ), มูลนิธิพริคชเนามัน.
- พระธรรมปิฎก (2541). **การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยั่งยืน** : (พิมพ์ครั้งที่ 2) : มูลนิธิ
 พุทธธรรม : กรุงเทพมหานคร (190 หน้า)
- พลเดช ปิ่นประทีป (2540). **พิษณุโลก 2020 : วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่แยก
 อินโดจีน** : ชมรมศึกษาเพื่อการพัฒนาสู่แยกอินโดจีน : พิษณุโลก สุวีริห์ กราฟฟิค
 (283 หน้า)
- พัทธยา สายชู (2540). **กลไกของสังคม** : (พิมพ์ครั้งที่ 9) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (295 หน้า)
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2539). **เพื่อความเข้าใจในสาระและกระบวนการของการอุดมศึกษา :**
 รวบรวมบทความและบทบรรยาย : โครงการสำรวจและเอกสารทางวิชาการ,
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (482 หน้า)
- _____. (2542). **จำเป็นต้อปฏิสังสรรค์การศึกษาไทย : รวบรวมบทบรรยายและบทความ
 คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (279 หน้า)**

- _____. (2542). **อุดมศึกษาวิพากษ์ :รวมบทความวิจารณ์การอุดมศึกษาไทย : โครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (104 หน้า)**
มหาวิทยาลัย, ทบวง (2530). **รายงานการวิจัย เรื่องบทบาทและสัมฤทธิ์ผลของสถาบันอุดมศึกษาของไทย ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. (รองศาสตราจารย์ ดร.ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา : หัวหน้าคณะผู้วิจัย) (275 หน้า)**
- ยงยุทธ บุตรวงศ์ (2541). **โครงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อชนบทและการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ-สวทช.) เสนอในวารสารการประชุม วทร.8 (วิทยาศาสตร์เพื่อศตวรรษที่ 21) หน้า 51-59 สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม : พิษณุโลก : 7-9 มกราคม 2541**
- ยศ สันตสมบัติ (2539). **ท่าเกวียน : บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม : กรุงเทพฯ : คบไฟ. (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)**
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2537). **ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ : กรณีศึกษาเรื่อง การรักษากระดูกหักของหมอนเมือง และการดูแลสุขภาพของชาวอาข่า, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.**
- รัตนะ บัวสนธิ (2535). **การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. ปรินญาณิพนธ์ การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.**
- ราชบัณฑิตสถาน (2524). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524 (พิมพ์ครั้งที่ 4) : กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 297 หน้า.**
- _____. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 6 : 2539) กรุงเทพฯ อักษรเจริญทัศน์, หน้า 459.**
- วราภรณ์ บวรศิริ และคณะ (2525). **รายงานผลการวิจัย ผลกระทบของการศึกษาต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี : พระนครการพิมพ์ : กรุงเทพฯ. (175 หน้า)**
- จรรุจติ หิรัญรักษ์ (2542). **“ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง” ใน เศรษฐศาสตร์การพัฒนาเบื้องต้น (ทับทิม วงศ์ประยูร : ผู้เรียบเรียง) กรุงเทพฯ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยธรรมสารการพิมพ์, (272 หน้า)**
- วิจิตร ศรีสะอ้าน (2518). **หลักการอุดมศึกษา : วัฒนพานิช : ตำราชนูร์ กรุงเทพมหานคร. (87 หน้า)**

วิชาการ, กรม (2538). กระทรวงศึกษาธิการ. สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น
กับหลักสูตรที่พึงประสงค์ (28-29 กันยายน 2538) โรงแรมสยามเบเวอรี่ ห้วยขวาง,
กรุงเทพฯ ศูนย์พัฒนาหลักสูตร, กรมวิชาการ ม.ป.ป.

_____. (2539). กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการ
เรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา, กรุงเทพฯ กองวิจัยทางการศึกษา
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2540). กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา
หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน, กรุงเทพฯ กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (ม.ป.ป.). แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น, กองวิจัยทางการ
ศึกษา, กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ.

วิจรรย์ ปัญญากุล (2540 : ผู้แปลและเรียบเรียง) ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับความหลากหลายทางชีวภาพ
: กรุงเทพฯ สถาบันการแพทย์แผนไทย. (132 หน้า)

วิจรรย์ เลียนจำรูญ (2530). การเกษตรแบบผสมผสาน โอกาสสุดท้ายของเกษตรกรชาวไทย :
กลุ่มพืชพันธุ์ และสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม (ม.ป.ท.)

วิจรรย์ เลียนจำรูญ (2539). เกษตรกรรมทางเลือก : ความหมาย ความเป็นมาและเทคนิควิธี :
สมาชิกเกษตรกรรมทางเลือกครั้งที่ 2 : มหกรรมเกษตรและอาหารปลอดภัย :
กรุงเทพฯ จัดพิมพ์โดย เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ กรมวิชาการเกษตรและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534). "ภูมิปัญญาไทย" ในเอกสาร สัมมนาวิชาการ เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระชนมายุครบ 30 พรรษา. กรุงเทพฯ
สถาบันไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (หน้า 1-7)

_____. (2538). การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท. กรุงเทพฯ สภาวิจัยแห่งชาติ.

_____. (2540). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

_____. (2542). ทฤษฎีสังคมวิทยา : การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์.
กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สามารถ จันทร์สุรย์ (2536). "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท
เล่ม 1 มุถุนิภูมิปัญญาชาวบ้าน และมุถุนิหมู่บ้าน กรุงเทพมหานคร
อัมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป

- สิปปนนท์ เกตุทัต (2535). ความรู้สู่อนาคต : (ชุดความคิด-ความรู้ อันดับที่ 8) สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พิมพ์ครั้งที่ 1), กรุงเทพฯ (320 หน้า)
- เสน่ห์ จามริก (2531). บันทึกเบื้องต้น โครงการประสานเกษตรกรรมรายย่อยกับตลาดทางเลือก.
เอกสารเผยแพร่, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (ม.ป.ท.)
- เสน่ห์ จามริก (2533). แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย : บทวิเคราะห์เบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 1)
ด้วยความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, กรุงเทพมหานคร (70 หน้า)
- เสน่ห์ จามริก (2542). สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ โครงการ
จัดพิมพ์คอปไฟได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักพิมพ์ไวิลาย สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาอีสาน
มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตย และการพัฒนา (459 หน้า)
- เสรี พงษ์พิศ (2538). ปฏิรูปการศึกษาเพื่อปวงชน แล้วชาวบ้านจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร :
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดพิมพ์ (79 หน้า)
- _____. (2531). ทิศทางหมู่บ้านไทย : กรุงเทพฯ เจริญวิทยการพิมพ์.
- _____. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 1 : กรุงเทพฯ บริษัทอัมรินทร์
พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- _____. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 2 : กรุงเทพฯ บริษัทอัมรินทร์
พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- อ.บ.ต. บึงกอก (2542). แผนพัฒนาตำบล บึงกอก (ม.ป.ท.)
- อ.บ.ต. วังทอง (2542). แผนพัฒนาตำบล วังทอง (ม.ป.ท.)
- อ.บ.ต. จังหัด (2542). แผนพัฒนาตำบล จังหัด (ม.ป.ท.)
- อภิชาติ หันธเสน (2535). วิธีพัฒนาชนบท : ๑๖ชุมชนอนาธิปัตย์สู่สังคมอุดมธรรม : (ปาฐกถา
พระยาอนุมาธราชชนอนุสรณ์ประจำปี) สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (ม.ป.ท.)
- _____. (2539). พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค : (ตอนที่ 1-3) ตอน แนวคิดทฤษฎีและ
ภาพรวมการพัฒนา, มูลนิธิภูมิปัญญา.
- _____. (2542). ทำอย่างไรจึงจะได้ป่าและพื้นที่สีเขียวคืนมา (พิมพ์ครั้งที่ 1) สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโคโยต้า (180 หน้า)
- เอกวิทย์ ณ ถลาง (2537). ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย : สาขาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (ม.ป.ท.)

_____. (2540). **ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ภูมิภาค : วิธีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย** (โครงการกิตติมศรี สาขาศึกษาศาสตร์) โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (378 หน้า)

Brubacher, John S. (1978) **On the Philosophy of Higher Education**, San Francisco, Jossey-Bass-Publishers, (143 pp.)

Davis, Keith (1962). **Human Relation at Work**. New York : McGraw-Hill Book, Inc.

Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education** (3 rd.ed.) New York : McGraw-Hill Book Company.

International Rice Research Institute (IRRI, 1985) **Education for Agriculture**, Proceedings of the Symposium on Education for Agriculture (12-16 November 1984), Asian Association of Agricultural Colleges and Universities (AAACU), 204 pp.

Morphet, Edgar L. (1974) et al. **Educational Organization and Administration** : (3 rd.Ed.) Prentice-Hall, Inc. New Jersey, (566 pp.)

Owens, Robert G. (1981). **Organizational Behavior in Education** : (2 nd.Ed.) Prentice-Hall, Inc. New Jersey (340 pp.)

Warren, D. (1988). **The Model of indigenous knowledge in facilitating a participatory approach to agricultural extension** : Paper presented at International Workshop on Agricultural Knowledge systems and Role of extension, Bad Boll, Germany. 21-24 May.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

ภาคผนวก ก.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
Pibulsongkram Rajabhat University

ก. แบบสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา

การวิจัย เรื่อง บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

1. สถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (เกษตร บ้านกร่าง)
 สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

2. ผู้บริหาร (สถานภาพ/ตำแหน่ง/หน้าที่) และอาจารย์ผู้สอน/บริการวิชาการ
 อธิการบดี
 รองอธิการบดี (ฝ่าย.....)
 คณบดี/หัวหน้าคณะ (รองคณบดี/รองหัวหน้าคณะ)
 ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการ-บัณฑิตศึกษา
 อาจารย์สำนักวิจัยและบริการวิชาการชุมชน
 อาจารย์สอนวิชา ไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น
 อาจารย์สอนเทคโนโลยีทางการเกษตร
 อาจารย์สอนภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

3. สถาบันของท่านมีเป้าหมายหรือนโยบายและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร อย่างไรบ้าง

4. สถาบันของท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแนะนำช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องใด อย่างไรบ้าง

5. สถาบันของท่านได้มีส่วนร่วมในการบริการทางวิชาการชุมชน เช่น การฝึกอบรมและ การเผยแพร่ ความรู้เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องใด อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

6. สถาบันของท่านได้มีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาหรือ การพัฒนาเทคนิคพื้นบ้านและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องใดและ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

7. ท่านคิดว่าในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาของท่านมีปัญหา-อุปสรรคอะไร อย่างไรบ้าง ในการ บริหารดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

.....
.....
.....

8. ท่านมีข้อคิด ความเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่นทางการเกษตร อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาช่วยตอบแบบสอบถามนี้

นาตสุนทร ธาระวรรณ นิสิตระดับปริญญาเอก เลขประจำตัว 4384668527

สาขาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. (02) 218291-4

อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย รศ.ดร.วราภรณ์ บวรศิริ (หัวหน้าภาควิชา)

รศ.ดร.ไพฑูริย์ ถินลารัตน์ (ผอ.โครงการฯ)

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท (Role) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่การทำงานหรือภารกิจตามสถานภาพและความรับผิดชอบที่มีอยู่ของบุคคลหรือสถาบันบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาหมายถึงการปฏิบัติตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน หรือการผลิตบัณฑิต การศึกษาค้นคว้าวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สำหรับสถาบันราชภัฏยังมีบทบาทอีก 2 ด้าน คือ การปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานและองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่หรือภารกิจในการผลิตกำลังคนและจัดการศึกษาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพสาขาต่าง ๆ สำหรับคนที่กำลังเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่แล้วให้มีความรู้ความสามารถในระดับอนุปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สถาบันอุดมศึกษาที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับในการวิจัยครั้งนี้ คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (เกษตรกำแพงแสน) และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานความรู้ทักษะและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ทางด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาด้านการตลาด การเกษตร การแก้ปัญหาด้านการผลิต เป็นต้น

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร หมายถึง พฤติกรรมหรือกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการและวิชาชีพกับชุมชนของบุคลากรหรือองค์กรของสถาบันในรูปแบบหรือลักษณะต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาความสามารถในการผสมผสานความรู้ทักษะและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ทางด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม สามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาเองได้ในสภาวะการณ์ต่าง ๆ รูปแบบพฤติกรรมหรือลักษณะวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกิจกรรมบริการวิชาการในการสร้างเสริมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้ การให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ การร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และการปรับปรุงสมรรถภาพบุคลากรของชุมชน เป็นต้น

ภาคผนวก ข.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Pibulsongkram Rajabhat University

ข. แบบสอบถาม ผู้นำเกษตรกร

การวิจัย เรื่อง บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้นำเกษตรกร/ผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ.....อยู่บ้านเลขที่.....หมู่บ้าน.....หมู่ที่.....

2. สถานภาพ/บทบาท-หน้าที่-ตำแหน่ง/ผู้ตอบแบบสอบถาม

1. พัฒนาการ (หมู่บ้าน/ตำบล/อำเภอ)
2. ประธาน/กรรมการ/สมาชิก อ.บ.ค.
3. ปลัด อ.บ.ค.
4. ผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วย)
5. ผู้นำทางการศึกษา (โรงเรียน/ศ.ร.ช./กศน.)
6. ผู้นำกลุ่มอาชีพทางการเกษตร
7. ผู้นำกลุ่มสตรี/แม่บ้านเกษตรกร
8. ผู้นำกลุ่มหนุ่มสาว/เยาวชน/ผู้เกษตรกร
9. ผู้นำ (ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ฯลฯ)
10. ผู้นำ (ออมทรัพย์/กองทุน-ธนาคารข้าว)
11. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน
12. ผู้นำการเมือง/ชาวนา/ชาวไร่/ชาวสวน
13.
14.

ในแบบสอบถามต่อไปนี้ โปรดแสดงความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับความต้องการรับบริการ

*จากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยเขียนเครื่องหมาย ลงในช่องว่างทางด้านขวามือตามน้ำหนักของคะแนน ดังนี้

5	ท่านมีความต้องการตามข้อความนั้น	มากที่สุด
4	ท่านมีความต้องการตามข้อความนั้น	มาก
3	ท่านมีความต้องการตามข้อความนั้น	ปานกลาง
2	ท่านมีความต้องการตามข้อความนั้น	น้อย
1	ท่านมีความต้องการตามข้อความนั้น	น้อยที่สุด หรือ ไม่ต้องการเลย

*สถาบันอุดมศึกษา (ตามแบบสอบถามนี้) หมายถึง มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (เกษตร บ้านกร่าง) และ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

ข้อคำถาม	ความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร (ตามความคิดเห็นของท่าน)	ระดับความต้องการ					ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		5	4	3	2	1	
3.	<p>ชุมชนท้องถิ่นของท่านต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือเพื่อการแนะนำแก้ไขปัญหาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด</p> <p>3.1 ราคาพืชผลเกษตรตกต่ำและการตลาด.....</p> <p>3.2 ปัญหาแหล่งน้ำและที่ดินทำกิน.....</p> <p>3.3 ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูพืช.....</p> <p>3.4 การใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง.....</p> <p>3.5 การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ.....</p> <p>3.6 เรื่องทักษะและเทคนิคเครื่องกลการเกษตรพื้นฐาน.....</p> <p>3.7 (อื่น ๆ โปรดระบุ).....</p> <p>3.8</p>						
4.	<p>ชุมชนท้องถิ่นของท่านต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนในการฝึกอบรมและบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร โดยใช้เทคนิควิธีการหรือกระบวนการต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด</p> <p>4.1 การเผยแพร่ความรู้และฝึกอบรม.....</p> <p>4.2 การให้คำปรึกษาแนะนำหรือช่วยเหลือ.....</p> <p>4.3 ร่วมมือแก้ไขปัญหาลงชุมชนท้องถิ่น.....</p> <p>4.4 ช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถบุคลากรของท้องถิ่น.....</p> <p>4.5 จัดกิจกรรมเวทีชาวบ้านเพื่อการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน.....</p> <p>4.6 สำรวจและวิจัยปัญหาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน.....</p> <p>4.7 จัดรายการวิทยุ-โทรทัศน์ บริการวิชาการแก่ชุมชน.....</p> <p>4.8 (อื่น ๆ โปรดระบุ).....</p> <p>4.9</p>						

ข้อความ	ความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร (ตามความถี่ของของท่าน)	ระดับความต้องการ					ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		5	4	3	2	1	
5.	<p>ชุมชนท้องถิ่นของท่านต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้เชิงเนื้อหาสาระหรือแก่นสารสำคัญของความรู้เพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด</p> <p>5.1 การเกษตรทฤษฎีใหม่.....</p> <p>5.2 เกษตรแบบผสมผสาน.....</p> <p>5.3 เกษตรไร่-นาสวนผสม.....</p> <p>5.4 เกษตรแบบอินทรีย์.....</p> <p>5.5 การเกษตรแบบยั่งยืน.....</p> <p>5.6 การเกษตรอนุรักษ์.....</p> <p>5.7 เศรษฐกิจแบบพอเพียง.....</p> <p>5.8 เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง.....</p> <p>5.9 กลุ่มออมทรัพย์หรือกองทุนหมู่บ้าน.....</p> <p>5.10 การจัดกลุ่มสหกรณ์.....</p> <p>5.11 เศรษฐกิจการเกษตรแบบทำมาค้าขาย.....</p> <p>5.12 (อื่น ๆ โปรดระบุ).....</p> <p>5.13</p>						
6.	<p>ชุมชนท้องถิ่นของท่านต้องการให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนเคียงข้างกับเกษตรกร และพัฒนาเทคโนโลยีการทางการเกษตร เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด</p> <p>6.1 การเพาะพันธุ์พืช-ต้นไม้ หรือสมุนไพร.....</p> <p>6.2 การเพาะพันธุ์ปลาหรือสัตว์เลี้ยง.....</p> <p>6.3 ปุ๋ยเพื่อฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินและพืช.....</p> <p>6.4 ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ.....</p> <p>6.5 เทคโนโลยีชีวภาพ/ความหลากหลายทางชีวภาพ.....</p> <p>6.6 รถไถนา/คินตาม.....</p> <p>6.7 รถไถนาแบบนั่งขับ (ขนาดเล็ก) ที่เหมาะสม.....</p> <p>6.8 รถเก็บเกี่ยวและนวดข้าว.....</p>						

ข้อความ	ความต้องการรับบริการจากสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร (ตามความคิดเห็นของท่าน)	ระดับความต้องการ					ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
	6.9 การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร.....
	6.10 (อื่น ๆ โปรดระบุ).....
	6.11
	6.12
						
						

7. โปรดให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรตามความคิดเห็นและความต้องการของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาช่วยตอบแบบสอบถาม
 นายสุนทร สาระวรรณ นิสิตระดับปริญญาเอก
 เลขประจำตัว 4384668527 สาขาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร.(02) 218291-4

ภาคผนวก ก.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Pibulsongkram Rajabhat University

นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2542

จำนวน 5,000 เล่ม

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ทำปกเจริญผล

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ถนนสุโขทัย กรุงเทพฯ 10300

คำนำ

“การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การเตรียมคนในโลกอนาคตจำเป็นต้องหารูปแบบการจัดการศึกษาที่สร้างความสมดุลให้กับผู้เรียน ทั้งในส่วนของเนื้อหาความรู้ที่พอเพียง และกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

ภูมิปัญญาไทยซึ่งเป็นองค์ความรู้สำคัญส่วนหนึ่งที่ต้องปลูกฝังให้กับเด็กและเยาวชน ในชาติ ได้เรียนรู้ถึงความยิ่งใหญ่และคุณค่าแห่งความภาคภูมิใจเป็นฐานของวิถีคิดและจุดร่วมของจิตสำนึก ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ จึงจำเป็นต้องนำเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการฟื้นฟู สืบสานต่ออย่างยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้เห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบแล้วเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 ดังนั้น จึงเป็นภารกิจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันประสานความคิด ประสานกำลังในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยถือว่านโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาสำหรับคนทั้งชาติ

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

ความเป็นมา

ขอบเขตและวิธีดำเนินงาน

นโยบาย

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

วิสัยทัศน์

แผนงานที่ 1

การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

แผนงานที่ 2

การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

แผนงานที่ 3

การยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

แผนงานที่ 4

การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญา

เข้าสู่การจัดการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542

ความเป็นมา

จากการทบทวนบทเรียนของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาประเทศไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาและภาวะวิกฤตนานาประการ การพัฒนาคนหรือการศึกษาโดยรวมก็เป็นไปตามแนวทางของตะวันตกเป็นสำคัญ ฉะนั้นเพื่อให้การพัฒนาคนต่อแต่นี้ไป ได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยการนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนา

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการหลักของสังคมนั้น มิได้เอื้อให้ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนรู้เรื่องราวและภูมิปัญญาของสังคมไทยที่สั่งสมสืบทอดมาในอดีตเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นการนำภูมิปัญญาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้รู้ก็มีจำนวนจำกัดและส่วนใหญ่ก็สูงอายุ มีแต่จะล่วงลับไป ความรู้ความชำนาญที่สั่งสมไว้ก็ดับสูญตามไปด้วย

อย่างไรก็ดีการนำเรื่องภูมิปัญญาไทย มาผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีขึ้นจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นพลวัต และจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินการอยู่บ้างแล้ว แต่นับว่ายังไม่เพียงพอและยังมิได้ประสานเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เป็นไปตามธรรมชาติของสังคมทั้งในชนบทและในเมือง

การจัดทำนโยบายและแผนงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ภูมิปัญญาถูกนำมาเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสม และมีเอกภาพเชิงนโยบายในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนที่เกิดจากความรอบรู้จัดเจนของคนไทยหลายชั่วคนให้กับสังคมไทยในอนาคต

ขอบเขตและวิธีดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องภูมิปัญญาเพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อันพึงประสงค์โดยได้ดำเนินการดังนี้ :

1. สำรวจ ศึกษาค้นคว้างานวิจัยและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในระดับพื้นที่ การศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ แล้ววิเคราะห์สรุปสาระสำคัญไว้ประกอบการพิจารณา

2. สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้ชำนาญการตลอดจนประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นจากประชาผู้รู้

3. จัดทำร่างนโยบายและแผนงานการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา สำหรับเสนอรัฐบาลใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูภูมิปัญญาเพื่อการจัดการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

นโยบาย

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดไว้เป็นนโยบายดังนี้

1. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้ เข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญา” และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและจรรยาบรรณด้านวิถีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมา

3. สนับสนุนการศึกษางานวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

4. ประมวลถักด้ายข้อมูลเกี่ยวกับสาระ คัดกรองและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรรปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอด สืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญา มีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น

ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสาน องค์ความรู้ ทักษะและเทคนิค ด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองใน

สภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมชาติ อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดจนทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่ม โรงสี กลุ่มหัตถกรรม

ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพร อันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษา สุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การรณรงค์ การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหารกองทุน และสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและ โภคทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษาทักษะของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และ นันทนาการ

ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่นการปริวรรคหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่าง ๆ

ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประคิบและปรุงแต่งอาหารและยา ได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการ ส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาคามอรรถศาสตร์ คามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

วิสัยทัศน์

ภูมิปัญญาไทยจะได้รับการฟื้นฟูและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษาสำหรับคนทั้งชาติ และเป็นไปเพื่อเน้นคุณค่าทางจิตพิสัย เพื่อนำไปสู่คุณภาพอย่างยั่งยืน จนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาคนและสังคมตามแนวทางที่เหมาะสมแก่ประเทศไทย

แผนงานที่ 1

การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียนการศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาคามอรรถศาสตร์
2. เพื่อพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญาให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกระบบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เอกชน และภาครัฐ
3. มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา มาใช้ในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา

เป้าหมาย

1. มีการฟื้นฟูและพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาทุกระดับการศึกษา โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของท้องถิ่น
2. มีสถาบัน หรือ องค์กรรับผิดชอบงานคลังข้อมูลภูมิปัญญา รวมถึงการศึกษาวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาอย่างเป็นองค์รวม

3. มีเครือข่ายบุคคล สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้หลายลักษณะร่วมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา

4. มีระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาไทยที่ทันสมัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับและทุกระบบ

มาตรการ/วิธีการ

1. รัฐต้องสนับสนุนให้โรงเรียนหรือชุมชนที่มีความพร้อม ประสานการจัดทำแผนและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน

2. ให้นำหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา บรรจุมูลค่าและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต วิถี วัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการ และองค์ความรู้เรื่องนี้ให้เป็นส่วนสำคัญหนึ่งของการศึกษา

3. สนับสนุนให้มีสถาบัน หรือองค์กร ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รับผิดชอบงานคลังข้อมูลภูมิปัญญา ตลอดจนการศึกษาวิจัยและพัฒนาเรื่องภูมิปัญญา

4. สนับสนุนให้มีการนำนวัตกรรม ดิจิทัลและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้ในการพัฒนาคลังข้อมูลและกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญา

5. สนับสนุนประสานงาน เครือข่ายภูมิปัญญาให้ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่เหมาะสม และร่วมจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย

6. พัฒนาครูและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง

แผนงานที่ 2

การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจ รวบรวม วิเคราะห์และประมวลข้อมูลภูมิปัญญาไทยทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

2. เพื่อฟื้นฟู เลือกรื้อฟื้น และพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยให้เป็นระบบ สามารถนำมาใช้ในการศึกษาอย่างคุ้มค่าและสมจริง

3. เพื่อแสวงหา และเลือกสรรวิธีการวิจัยที่เหมาะสมในการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญา

4. เพื่อพัฒนารูปแบบการนำเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญาใช้ในระบบการศึกษา

เป้าหมาย

1. มีระบบข้อมูลองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา
2. มีเครือข่ายการวิจัยทำหน้าที่ในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา
3. มีเครือข่ายสถานศึกษาเพื่อทำวิจัยและนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการเรียนรู้

มาตรการ/วิธีการ

1. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยวิจัยทุกภูมิภาคให้ทำการวิจัยและขยายผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยทำการศึกษาค้นคว้า วิจัยสาระภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต วิถี วัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการนำมาใช้พัฒนาการศึกษา
2. เสริมสร้างและประสานงาน ให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัย ผู้รู้ ชาวบ้านนักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา
3. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานเครือข่ายคลังข้อมูลภูมิปัญญาไทย เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์และขยายผลสู่การพัฒนาการศึกษาในทุกระดับทุกระบบ

แผนงานที่ 3

การยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาให้มีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในฐานะ “ครูภูมิปัญญา” ที่ได้สร้างสรรค์ผลงาน และพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง
2. เพื่อให้ครูภูมิปัญญา สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีศักดิ์ศรี

เป้าหมาย

1. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญา” ตลอดจนทำข้อกำหนดในเรื่อง สวัสดิการที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงาน และพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง
2. มีการจัดระบบการตอบแทนการปฏิบัติการกิจของครูภูมิปัญญา โดยความร่วมมือของเครือข่ายภูมิปัญญาและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

มาตรการ/วิธีการ

1. ประสานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อพิจารณาและยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น “ครูภูมิปัญญา”
2. ส่งเสริม สนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยกำหนดค่าตอบแทนในการปฏิบัติภารกิจและกิจกรรมอื่น ๆ อย่างเหมาะสม
3. จัดทำทำเนียบครูภูมิปัญญาพร้อมคู่มือถ่ายทอดเพื่อการเผยแพร่

แผนงานที่ 4

การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญา

เข้าสู่การจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีกลไกในการบริหารและจัดการ ที่มีประสิทธิภาพในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. เพื่อให้ประชาชน เอกชน และภาครัฐร่วมเป็นเครือข่ายดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

เป้าหมาย

1. เกิดพลังทางสังคมในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542
2. มีเครือข่ายภูมิปัญญาในทุกระดับทุกภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อดำเนินงาน ร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ/ระบบต่าง ๆ
3. มีกองทุนของประชาชนสนับสนุนการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การเข้าการศึกษา

มาตรการ/วิธีการ

1. สำรวจ รวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในรูปของผู้ทรงภูมิปัญญา องค์กรชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการบริหารและจัดการ
2. จัดทำตัวชี้วัดภูมิปัญญาเพื่อประโยชน์ในการติดตามและประเมินผลแผนงาน
3. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานเครือข่ายของประชาชน เอกชนและภาครัฐให้ร่วมกันดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

4. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา
5. ให้มีคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานและระดมทรัพยากร เพื่อการดำเนินงานด้าน ภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา โดยมีสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทยเป็นสำนักงาน เลขานุการและประสานงาน
6. ทบทวนกฎ ระเบียบต่าง ๆ ให้มีผลเอื้อต่อการสนับสนุนแผนงานต่าง ๆ ให้เกิดผลในการ ปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

ภาคผนวก ง.

มหาวิทยาลัยราชภัฏบึงฉลวย

Pibulsongkram Rajabhat University

วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ และมาตรการ ข้อ 1.3 – 1.4
ของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)
การส่งเสริมความเป็นเลิศสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการวิจัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาไทย
ทบวงมหาวิทยาลัย

ในการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด จำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์และมาตรการในการดำเนินงาน โดยกำหนดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักแต่ละด้าน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับมหาวิทยาลัย/สถาบันในการดำเนินงานในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) กลยุทธ์ และมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ได้ปรับปรุงและพัฒนาจากนโยบายและมาตรการในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ของทบวงมหาวิทยาลัย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและความเป็นเลิศทางวิชาการ

วัตถุประสงค์ 1.1 สร้างเครือข่ายของวิชาการระดับสูงของการอุดมศึกษาไทยให้สามารถแข่งขันกับนานาประเทศทั่วโลก

กลยุทธ์ 1. สร้างเครือข่ายนักวิจัยไทยและต่างประเทศให้ปฏิบัติงานวิจัยร่วมกัน
 อันจะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถ
มาตรการ

1. สนับสนุนให้อาจารย์/นักวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาได้มีโอกาสไปทำงานวิจัยกับนักวิจัยที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ โดยเฉพาะการวิจัยระหว่างกัน
2. ประสานงานกับภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการสร้าง/พัฒนานักวิจัยที่มีความสามารถสูง
3. ส่งเสริมนักวิจัยไทยที่มีความสามารถสูงให้สามารถพัฒนาศักยภาพทางวิชาการได้อย่างเต็มความสามารถ

กลยุทธ์ 2. สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนกับสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำในต่างประเทศ

- มาตรการ**
1. ส่งเสริมให้มีโครงการแลกเปลี่ยน นักศึกษา อาจารย์ นักวิจัย ระหว่างมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนกับสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำในต่างประเทศ
 2. ส่งเสริมให้ผู้เชี่ยวชาญชาวไทยที่อยู่ในต่างประเทศกลับมาช่วยปฏิบัติงานในประเทศไทยเป็นครั้งคราว
 3. ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดเทคนิคเฉพาะทางระหว่างประเทศ
 4. ส่งเสริมให้มีความช่วยเหลือเชิงวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัย/สถาบันให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น การร่วมตัวในลักษณะ consortium
 5. ส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการทั้งระหว่างมหาวิทยาลัยไทยและระหว่างมหาวิทยาลัยไทยกับต่างประเทศ เพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัยโดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษา

วัตถุประสงค์ 1.2 ส่งเสริมการวิจัยและสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นผู้นำในภูมิภาค

กลยุทธ์ 1. ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัย/สถาบัน ทำวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาวิชาที่มีศักยภาพเพื่อความเป็นผู้นำในภูมิภาค

มาตรการ

1. สร้างกลไกความร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้เกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น การสร้าง Regional Training Center ให้ประเทศไทยเป็น Clearing House
2. พัฒนามหาวิทยาลัย/สถาบัน ให้มีขีดความสามารถในการให้บริการทางวิชาการแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน
3. พัฒนานุคลากรของมหาวิทยาลัย/สถาบัน ให้มีความพร้อมทั้งวิชาการและบริการ เพื่อให้สามารถออกไปปฏิบัติงานในต่างประเทศได้

4. สนับสนุนการจัดตั้งมหาวิทยาลัย/สถาบันที่มีลักษณะที่เป็น Technincal University เพื่อสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพด้านการปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะในด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วัตถุประสงค์ 1.3 ส่งเสริมให้มีงานวิจัยและสร้างองค์ความรู้และเครือข่ายของการเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะเรื่องที่จะสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติ

กลยุทธ์ 1. ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัย/สถาบันเป็นฐานของการสร้างองค์ความรู้ใหม่และความเป็นเลิศทางวิชาการสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศในระยะยาว

มาตรการ

1. สนับสนุนให้มหาวิทยาลัย/สถาบันทำวิจัยเชิงแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่มีผลในเชิงปฏิบัติ
2. สนับสนุนให้มีความร่วมมือในเชิงวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษา และภาคเอกชน/ท้องถิ่นในการทำวิจัยเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่จะเป็นฐานในการปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา
3. สร้างกลไกเพื่อการขยายผลการวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมาย ในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ
4. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ระหว่างสถาบันอุดมศึกษา
5. สร้างกลไกในการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพ โดยการส่งเสริมให้นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ได้มีโอกาสทำวิจัยร่วมกับอาจารย์/นักวิจัยที่มีชื่อเสียงของประเทศ

กลยุทธ์

2. จัดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้นอย่างแท้จริง เพื่อเป็นฐานหลักในการประกันคุณภาพบัณฑิตที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ได้ตามมาตรฐานวิชาชีพของคน

มาตรการ

1. สร้างเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาที่ปฏิบัติได้จริงตั้งแต่ระดับสาขาวิชา คณะวิชา และระดับสถาบัน
2. สร้างสำนึกของอาจารย์ต่อความสำคัญของคุณภาพการศึกษา ให้เป็นที่ยอมรับและยึดถือปฏิบัติ
3. ส่งเสริมให้มีองค์กรวิชาชีพ ผู้ใช้บัณฑิตและสังคมภายนอกมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประกันคุณภาพการศึกษาในทุก ระดับอย่างเป็นระบบ
4. ส่งเสริมให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของ สถาบันอุดมศึกษาให้แก่ประชาชน ได้ทราบเป็นประจำ

วัตถุประสงค์ 1.4 ส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาไทย

กลยุทธ์

1. สนับสนุนให้มหาวิทยาลัย/สถาบันทำการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาให้เป็นภูมิปัญญาไทย

มาตรการ

1. ส่งเสริมให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวบรวมแล้วนำมาเรียบเรียงเพื่อนำเสนอให้เป็นระบบตามหลัก วิชา
2. ส่งเสริมให้ผู้มีความรู้ในท้องถิ่น ได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ให้ แก่นักศึกษา อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษามากขึ้น
3. ส่งเสริมให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในเรื่องของท้องถิ่นและความ เป็นไทยอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การสร้างภูมิปัญญาไทยในเรื่อง นั้น ๆ

ประวัติผู้วิจัย

นายสุนทร สาระวรรณ เกิดวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2485 ที่อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร สำเร็จการศึกษา ปริญญาตรี การศึกษามัธยมศึกษา (มัธยมศึกษา-ภาษาอังกฤษ) วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน-พิษณุโลก พ.ศ. 2512 สำเร็จการศึกษาปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (การอุดมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. 2527 เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก หลักสูตรคุรุศึกษามัธยมศึกษา (อุดมศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2543 ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University